

SOCIETATEA DE MÂINE



CUPRINSUL:

POLITICA EXTERNĂ: Europa și Rusia —	ILIE CRISTEA
Inițiativa președintelui Hoover pentru ajutorarea Germaniei — — — —	N. DAȘCOVICI
ACTUALITĂȚI: La răspântie — — — —	HORIA TRANDAFIR
PROBLEME SOCIALE: Psihologia economică — — — — — — — — — —	N. MARGINEANU
Intre două lumi — — — — — — — —	VASILE BUCUR
INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Plesiosaurii didactici — — — — — — — — — —	DAN RĂDULESCU
BIOPOLITICĂ: Considerațiuni asupra apelor minerale — — — — — — — — — —	DR. E. ȚEPOSU
Băile sărate, sulfuroase și de nămol Someșeni — — — — — — — — — —	DR. DOMINIC STANCA
ARDEALUL VECHIU: Problema Transilvaniei în presa franceză (Sfârșit) — — — —	ERNEST ARMEANCA
PAGINI LITERARE: Răbojul lui Sf. Petre Shakespeare: Hamlet (Fragment) Traducere de — — — — — — — — — —	I. AGARBICEANU
Foamea; Cântec de leagăn (Poezii) — — — —	ST. BRABORESCU
Cerșetorul (Poezie) — — — — — — — —	AL. IACOBESCU
BULETIN BIBLIOGRAFIC — — — — — — — —	ION LĂȘTUN
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Cezar Petrescu laureat al Premiului național. — Monumentele de artă ale Bihorului. — Universitatea de vară a învățătorilor. — Iarși Școala de Arte Frumoase din Cluj. — Cărți, reviste, ziare: D. Murărașu; M. Eminescu, Scrieri politice; N. Mărgineanu; Beiträge zur Psychologie der Übung — — — — — — — — — —	ION MUȘLEA
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI: Protopopul Ioan Hațieganu. — Franța favorizează Ungaria? — Congresul Internaționalei socialiste. — Aviația în slujba țării. — Moartea unui mare învățat: A. Forel. — Zeppelinul la Polul Nordic. — Reforma agrară în Spania. — Socialismul Președintelui Masaryk. — Redacționale.	CRONICAR
COPERTA ȘI DESEMNELE INTERIOARE De: — — — — — — — — — —	REDAȚIA
	DEMIAN

Director: ION CLOPOȚEL

Redacția: Piața Unirii 8.

Administrația: Str. N. Iorga 11/a.

Apare la 1 și 15 ale fiecărei luni

Un exemplar: 30 Lei.

Anul VIII

Cluj, Iulie, August 1931

N-rele 12—15

ABONAMENT ANUAL:

Autorități, birouri, bănci: 1500 L

Socetăți culturale, școli: 1000 L

Liber-profesioniști: ... 600 L

Funcționari, preoți, studenți: 500 L

În streinătate: dublu

Abonamentele se plătesc anticipat

Toți fumătorii

sunt satisfăcuți cu
nouele țigarete ale
Cassei Autonome
a Monopolurilor.

REGALIE
10 TRĂGĂRE 40 LEI

eu fumez..
tu fumezi..
el fumează

TIGARETELE FĂRĂ CARTON
PRODUSELE CASSEI AUTONOME A MONOPOLURILOR R. R.

Dela „SOCIETATEA DE MĂINE“

REDAȚIONALE

Cu toată criza actuală „Societatea de mâine” a înțeles să facă sacrificiul greu al apariției acestui număr bogat în vacanța de vară.

Credem, că prietenii și toți câți apreciază silințele noastre de a publica o revistă atât de cuprinzătoare și folositoare culturii, vor simți un îndemn să recomande „Societatea de mâine” în cercurile lor pentru a fi abonată și răspândită.

ADMINISTRATIVE

Nrul viitor al „Societății de mâine” va apărea în 15 Septembrie.

Rugăm a ni se trimite articolele cel mai târziu până la 6, iar cronicile până la 10 Septembrie.

BIBLIOGRAFIE

Se găsește în depozitul rev. „SOCIETATEA DE MĂINE” Cluj str. Baba Novac 8 și se pot comanda pelângă remiterea prețului afișat următoarele volume editate de revistă:

1. LUCIAN BLAGA: Daimonion (studiu filosofic) — — — — — 80
2. A. COTRUȘ: Măine (versuri sociale) 60
3. ION CLOPOTEL: Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România — 100
4. N. DAȘCOVICI: Problema păcii și arbitrajul obligator — — — — — 20
5. ONISIFOR GHIBU: Cea dintâi statistică a învățământului din întreaga România — — — — — 30

„SOCIETATEA DE MĂINE“

13. Colecția 1924 legată în piele și pânză 2500
14. „ 1925 ” ” ” ” ” 2500
15. „ 1926 ” ” ” ” ” 2500
16. „ 1927 ” ” ” ” ” 2500
17. „ 1928 ” ” ” ” ” 2500
18. „ 1929 ” ” ” ” ” 2500
19. „ 1930 ” ” ” ” ” 2500

O nouă gazetă săptămânală

La 1 Octombrie va apărea în Cluj o gazetă săptămânală de mare tiraj, scrisă în stil popular, pentru a fi accesibilă unui număr cât mai mare de cititori, probabil sub titlul „Tribuna democratică”, sub direcția domnului Ion Clopoțel.

„Tribuna democratică” va fi consacrată în special problemelor economice, va conține rubrici foarte selecte de fapte, îndrumări, invenții, ameliorări sociale în domeniul agriculturii. Prin bogăția și precizia informației „Tribuna democratică” va fi de cea mai mare utilitate păturii plugărești ca și întregii economii, inserând cât mai multe știri și despre progresul realizat într’alte țări.

„Tribuna democratică” va fi un viguros organ al social-democrației din România.

Abonamentul va fi numai de 150 lei anual.

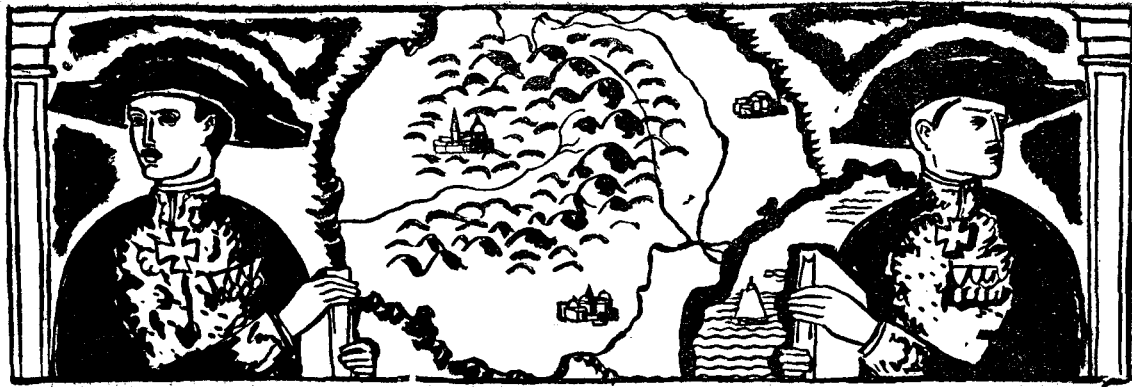
Redacția și administrația: Cluj, Str. N. Iorga 11 a.

VIZITAȚI
MARELE MAGAZIN
DE STOFE

C-L-U-J, CALEA REGELE FERDINAND No. 13.

Asortiment bogat în stofe de primăvară. — Prețuri moderate.

Gromen și Herbert



Europa și Rusia

Rusia, dela frontiera poloneză și până la Urali, aparținând și ea geograficește Europei, titlul acestui articol se justifică prin opoziția ireductibilă dintre două sisteme politico-sociale. Mai explicit, e vorba de raporturile dintre uniunea sovietică și statele capitaliste din Europa. În rândurile ce urmează, am dori să fixăm fazele acestor raporturi, căci, fără doar și poate, ne găsim în fața unei evoluții dintre cele mai interesante și mai bogate în consecințe; o evoluție, care încheie un important capitol de istorie.

Revoluția rusească a șocat lumea occidentală, nu atât prin caracterul ei sângeros — războiul civil din China a costat și costă încă mult mai multe jertfe omenești — cât prin formele noi de viață, pe cari le-a creiat. Pe planul politic, democrația parlamentară a fost înlocuită cu sistemul sovietic; pe cel economic, proprietatea privată a fost abolită de dragul socialismului; pe cel național, statul unitar a fost părăsit de dragul federalismului. (Pe când Statele Unite ale Americii nu sunt, în fond, decât o descentralizare administrativă, republicile naționale din uniunea sovietică au o viață culturală proprie. În librăriile din Ucraina abia se pot găsi cărți scrise în limba rusească. Republica tătară de pe Volga, ca și cea din Crimeia, se administrează în limba națională). Știința, dar o știință mereu aplicată, căci o altă știință nici nu se concepe acolo, a luat locul religiei: în ea se caută precepte nu numai pentru viața economică, ci și pentru cea socială și morală. Individul s'a desființat din legăturile clanului și ale familiei, tinzând să se topească în colectivitate. Amorul însuși, căruia literatura și arta din Europa i-au ridicat altare, învălindu-l în misticism și poezie, a fost redus acolo la o simplă trebuință fiziologică. El nu mai domină spiritul tineretului de ambele sexe, nici al

femeii de orice vârstă. Viața nouă a svârilit la suprafață alte preocupări și alte probleme. Omul face amor de sigur, după cum caută să se hrănească și să doarmă: atât excesul cât și abstenența sunt considerate însă ca niște fenomene morbide.

Prefacerea fundamentală a tuturor instituțiilor, răsturnarea complectă a valorilor, suflul puternic de materialism, îndrăzneala în cugetare și faptă, toate acestea anunțau o primejdie de moarte pentru restul Europei. Instinctul de conservare, mai ales în straturile privilegiate, a reacționat prompt și cu putere.

Prima fază a raporturilor se caracterizează printr'o adversitate intrasigentă. Toate inovațiile revoluției rusești sunt respinse în bloc și fără discuție. Comunismului nu i-se recunoaște nici o intenție bună: el e considerat ca o născocire a infernului, merită să distrugă și să piardă societatea omenescă. E dușmanul civilizației, iar calificativul de „bolșevic”, implicând toate crimele, toate viciile și perversitățile, este cea mai teribilă insultă ce se poate arunca cuiva.

Excesele inerente oricărei ruperi de echilibru, deci oricărei revoluții, erau exagerate. Ororile războiului civil erau puse toate numai în sarcina bolșevicilor, deși gărzile albe au dovedit cel puțin tot atâta cruzime. Pașnicul burghez din Europa, era speriat nu numai cu confiscarea bunurilor, ci și cu „comunizarea” femeii. Adevărul se amesteca, cu bună sau rea credință, cu legenda calomnioasă și cu faptele tendențios prezentate, într'o țesătură inextricabilă.

În această atmosferă, s'a născut ideea intervenționismului. Revoluția rusească trebuia distrusă înainte de a deveni o primejdie pentru restul lumii. Trupe engleze au debarcat pe coasta Murmansk, trupe franceze și grecești

au apărut în sudul Ucrainei, iar japonezii făceau ordine în jur de Wladiwostok. Voluntari cehi și voluntari români au grăbit în ajutorul generalilor contra revoluționarilor: Kolceag, Dutow, Judenici, Kornilow, Denikin, Wranghel etc.

Toate expedițiile se frâng însă de rezistența bolșevicilor, cari rămân stăpâni pe situație, după cum cu o sută de ani mai înainte avântul revoluției franceze sfărâmasese toate ostile nemților și englezilor intervenționisti.

E treaba istoricului să descopere cauzele acestor eșecuri. Din parte-ne, constatăm numai că perioada intervențiilor armate se încheie în 1921. Ideia de a distruge revoluția rusească prin foc și sabie, e părăsită de oficialitatea marilor state capitaliste. Se mai agită însă, cu destulă putere, în anumite cercuri industriale și bancare.

Timp de zece ani, a urmat apoi o epocă de relațiuni neprietenești. Societele au putut relua legăturile comerciale cu aproape toate statele, iar pe cele diplomatice numai cu unele din ele. Dar, din cauza dușmăniei surde care stăruia, relațiile erau în permanentă amenințate de rupturi, câte odată chiar întrerupte. Cazul cu Anglia este tipic în această privință. Când doi dușmani de moarte sunt obligați să trăiască alături, ba chiar să colaboreze, contactul, evident, nu poate fi decât plin de incidente.

Guvernele țărilor burgheze au făcut totuși distincție între comunism și guvernul sovietic. Fiecare țară a luptat și luptă împotriva propagandei comuniste, alegându-și mijloacele după gradul ei de democrație. În unele state, partidele comuniste au o existență legală: circulația ideilor este liberă, iar autoritatea reprimă numai actele de violență; în altele însă, chiar și ideea constituie un delict.

Cu toate astea, în timpul din urmă, intoleranța față de ideea comunistă n'a împiedecat-o pe Italia să aibă corecte legături diplomatice și intense relații economice cu statul sovietic. Război cu Kominternul, dar afaceri cu societatea rusească. Faptul acesta scoate și mai mult în evidență legea de fier a necesității, în fața căreia sentimentele se pleacă.

Relații amicale însă, Rusia sovietică n'a putut lega cu nimeni. În jurul ei, a rămas acel gard de sârmă ghimbată, care fusese menit să izoleze. Cu un provizorat, a cărui prăbușire o aștepti din zi în zi — o aștepti, fiindcă o dorești — nu poți încheia raporturi durabile. Lumea burgheză se mira că epizodul bolșevic nu mai sfârșește odată.

În general, se credea că, lipsind proprietatea particulară, adică mobilul egoist al activității omenești, socialismul utopic nu va putea construi nimic. Lumea burgheză nu își putea închipui o producție stimulată altfel decât de ademenitoarea perspectivă a profitului. Se credea, prin urmare, în neputința și în căderea inevitabilă a regimului din Rusia. Cu atât mai vădit că, dată fiind ignoranța maselor și starea economică înapoiată a țării, lipsiau acolo și elementele necesare unei construcții socialiste.

Pe mulți însă, soliditatea guvernului sovietic îi punea pe gânduri. Ceva în teoriile clasice ale economiei politice nu era în rânduială.

Conform planului de cinci ani, industrializarea Rusiei a căpătat un ritm vijelios. Uzine uriase, lucrări gigantice și orașe noi au răsărit ca din pământ. În timp de 2—3 ani, multe regiuni și-au schimbat cu desăvârșire aspectul. În stepă, s'au săpat fântâni arteziene, s'au croit șosele și căi ferate, s'au însămânțat milioane de hectare nelucrate încă și, spre mirarea călătorului, au apărut ferme de model. Țăranii au intrat și au rămas în gospodăriile colective — ceea ce nimeni n'ar fi crezut. Astăzi, două treimi din suprafața însămânțată, aparțin sectorului socialist.

În această vreme, cam din 1929, economia capitalistă a intrat într-o criză, care la început s'a crezut că este numai de conjunctură și, deci, trecătoare. Acum însă, când mersul ei catastrofal se accentuează zi de zi — volumul comerțului mondial, pe primul pătrar din anul acesta, a scăzut cu 30 la sută, față de perioada corespunzătoare din anul trecut — nimeni nu se mai îndoaiește că însăși structura, însăși ființa sistemului capitalist este în joc. Eve-

nimentele apropiate vor arăta dacă acesta mai poate dăinui sau nu.

(Toate legile economiei capitaliste au dat faliment: în Statele Unite, acoperirea metalică este de 102 la sută, deci, mai mare decât emisiunea de hârtie; totuși, în loc de prosperitate, sunt 6—7 milioane de șomeri. În Spania, acoperirea este egală cu emisiunea — ceea ce nu împiedică însă peseta ca să cadă mereu).

Noua stare de lucruri a determinat o schimbare de atitudine față de uniunea sovietică. De câteva luni, în presa occidentală, au început toate campaniile împotriva regimului sovietic. Nu se mai vorbește nici de persecuțiile religioase, nici de dumping, nici de munca forțată, nici chiar de dictatura lui Stalin. Dimpotrivă, o cursă a început, între țările industriale, pentru obținerea comenzilor rusești. Din Germania, Polonia, America și Italia, delegații de bancheri și mari industriași au vizitat Rusia ca să pună la cale afaceri. Unii din acești capitaliști, re-

întorși acasă, vorbesc în termeni de înn — șeful delegației poloneze, de pildă — despre realizările regimului sovietic. Până și Franța, care inspira și conducea frontul antisovietic, tratează acum cu Rusia nu numai un acord comercial în stil mare, ci și un pact de neagresiune.

În luna Mai, la Geneva, rușii au găsit o atmosferă nouă, complet schimbată. Litwinow — așa constată oficiosul partidului laburist din Anglia — a fost ascultat cu multă polițetă și cu vădită atenție. Raporturile dintre soviete și lumea capitalistă, au intrat într-o fază nouă. Europa burgheză acceptă cu resemnare *coexistența* celor două sisteme. O acceptă, fiindcă nici una din problemele mari nu se poate rezolvi fără Rusia, cu atât mai puțin împotriva ei. Legile vieții impun colaborarea.

Cât va dura coexistența? Care sistem va triumfa? Sunt întrebări, la cari va răspune viitorul.

Ilie Cristea.

Inițiativa președintelui Hoover pentru ajutorarea Germaniei

Dela 20 Iunie, opinia publică a lumii este preocupată de un nou gest senzațional propriu Americanilor făcut din inițiativa președintelui Statelor Unite, Hoover. E vorba de suspendarea, pe timp de un an, a tuturor plăților de datorii interguvernamentale cuprinzând reparațiunile datoriiile de război interaliate și cele provenite din ajutoarele acordate imediat după război, cu excluderea datoriilor, ai căror titulari de obligațiuni sunt simpli particulari.

Solidaritatea internațională

Inițiativa americană constituie răspunsul la apelul disperat de ajutor, din partea Germaniei, care, în ultimul timp, sub presiunea crizei și a creșterii șomajului, se afla pe marginea prăbușirii economice-financiare.

În împrejurările de criză acută prin care trec toate țările de pe cele două țărmuri ale Atlanticului, criză de scăderea prețurilor, de supra-producție și sub-consumție, cu o creștere generală alarmantă a lipsei de lucru aducătoare de noi guri flămânde, prăbușirea economică a Germaniei ar fi dus la consecințe greu de prevăzut pentru viața Europei și, poate, a lumii întregi. Un gest de solidaritate internațională, dincolo de li-

mitele vechiului continent, trebuia să se facă și Americanii l'au făcut împotriva așteptărilor generale ale lumii deprinsă să vadă, în politica de izolare și dezinteres a Statelor Unite față de afacerile europene, o politică de egoism feroc.

De aceea, inițiativa d-lui Hoover, a avut din primul moment un caracter de senzațional și a surprins mai mult decât să fi provocat bucuria că, în sfârșit, Americanii vin în ajutorul Europei.

Creditorii lumii întregi.

Se știe că Statele Unite sunt creditorul lumii întregi și că prin aplicarea planului Young cu acordurile dela Haga, din 1930, reparațiunile de război au fost definitiv legate cu datoriile interaliate, contrar refuzului de până atunci al Americanilor de admite vre-o legătură între reparațiuni și datorii de război.

Potrivit planului Young, reparațiunile Germaniei revizuite a doua oară, după planul Dawes, au fost despărțite în două rate sau părți deosebite: una zisă tranșa *condițională* și destinată să acopere datoriile interaliate de război, cealaltă zisă *necondițională* și menită să acopere reparațiunile de război ce decurg din tratatele de

pace. Cea dintâi însumează circa 1.600 mil. mărci, a doua numai 600 milioane. Toată economia planului Young, este așezată pe temelia *intangibilității* tranșei neconditionale de plăți din partea Germaniei; — cât privește partea condițională, a datoriilor interaliate, achitarea ei, până la sfârșit, atârnă de Statele Unite dacă știu să încaseze până la ultimul ban sumele convenite din împrumuturile de război acordate aliaților.

Este condiționată sarcina aceasta impusă Germaniei de pretențiile americane întrucât toate datoriile interaliate de război, europene, se lichidează prin sarcini către Statele Unite. În trecut, amintim că Anglia este creditoarea tuturor foștilor aliați europeni, dar este debitoare Statelor Unite. Franța, debitoare către Statele Unite și Anglia în același timp, este creditoare, la rândul ei, față de toți ceilalți foști aliați europeni. În sfârșit, Italia, mare putere, debitoare către Statele Unite, Anglia și Franța, este creditoare față de foștii aliați mai mici din Europa.

Toată seria de acorduri, pentru lichidarea conturilor de împrumuturi dela Stat la Stat, din vremea războiului, între guvernele foste aliate, se rezumă într'un uriaș *clearing* de plăți pentru datoriile interaliate către Statele Unite. În clipa când Americanii ar șterge cu buretele aceste datorii europene, fiecare dintre debitorii vechiului continent și-ar vedea ușurate bugetul de toate datoriile sale de război către celelalte State.

Moratoriu, nu ertare de datorii.

Este lesne de înțeles rostul inițiativei americane de a oferi un moratoriu de un an pentru toate plățile interguvernamentale: Statele Unite oferă suspendarea pe timp de un an a plăților ce au de primit spre a-și ajuta, sub forma aceasta, debitorii strămtorați, dintre cari cel mai demn de interes, în clipa de față, este Germania.

În locul unei ertări totale de datorii, o suspendare pe timp de un an a plăților ce i-se cuvin.

Clauză de moratoriu existentă și'n planul Young.

Pentru a înțelege mai bine gestul american, trebuie să adăugăm că planul Young făcând deosebirea între tranșa condițională și cea neconditională cuprinde și o clauză de moratoriu obligatorie în favoarea Germaniei, în cazul unei neputințe financiare de a plăti ratele convenite, clauză potrivit căreia, ca o consecință a moratorului ger-

man, va urma suspendarea plăților datoriilor de război de puterile europene foste aliate către Statele Unite.

Prin această clauză privitoare la tranșa condițională s'a făcut, în sfârșit, legătura de solidaritate, atâta timp respinsă de americani, între datoriile de război și reparațiunile germane.

Dar clauza aceasta de moratoriu din planul Young, în favoarea Germaniei, când s'ar găsi la strămtoare, nu este singura și exclusivă explicație a gestului american.

Mai este încă o explicație și foarte importantă.

Salvarea capitalurilor americane din Germania.

Americanii au făcut, după pacea generală, o politică de credit nelimitat în favoarea Germaniei, pentru motive ce nu avem să le examinăm aci. Sub diferite forme de investiții pe termen lung, de credite pe termen scurt și de participații în întreprinderile de tot felul din Germania, Americanii au ajuns să facă plasamente bănești formidabile pe piața germană. Dacă datele publicate în ziarul „Sunday Express“ sunt exacte, aceste plasamente americane, în Germania, s'ar ridica la un total de 650 mil. lire sterline, adică în lei de ai noștri, după cursul zilei, circa 530 miliarde lei.

Cum Statele Unite trec, de asemenea, printr'o criză acută, iar bugetul respectiv se va încheia, pe anul cor., cu deficit de aproape un miliard dolari, gestul președintelui Hoover apare cu atât mai surprinzător: suspendarea plăților interguvernamentale va agrava golul bugetar american.

Gesturile de generozitate nu trebuie căutate în raporturile internaționale dintre State și ele nu-și află rostul niciodată în politică, fie internă sau externă, — ci rămân exclusiv rezervate raporturilor personale dintre oameni.

Plasamentele de capitaluri americane în Germania ne explică gestul d-lui Hoover și aprobarea ce a găsit acest gest în opinia publică americană.

Instabilitatea politico-socială din Germania și ultimele semne îngrijorătoare, care au determinat apelul președintelui Hindenburg către Statele Unite au provocat în opinia americană o mare emoție. *Prăbușirea Germaniei ar fi însemnat pierderea tuturor capitalurilor americane investite pe piața germană*, — o pierdere ce ar fi fost asemănătoare cu crăhurile din bursele americane, de anii trecuți, după prosperitatea fără precedent și spiritul de speculație excesivă ce

s'au dezvoltat în Statele Unite imediat după pacea generală.

Rezervele Franței și ale Statelor solidare.

Inițiativa americană a întâmpinat în primul moment oarecare rezervă din partea Franței, foarte explicabilă dacă ținem seamă de peripețiile reparațiilor germane și de imprecizia propunerii Hoover când era vorba de respectul datorit angajamentelor cuprinse în planul Young și distincția între cele două tranșe, condițională și neconditională.

Osebit de aceasta, în cercurile franceze, criza germană este socotită și ca o urmare a cheltuelilor exagerate. Orașele și comunele germane s'au înfrumusețat prin împrumuturi la care se adăugau mari subvenții din partea Statului. Utilajul național a fost perfecționat prin mari cheltueli, fără nici o cruțare, astfel că astăzi industria germană, perfect raționalizată și organizată, este în măsură să înfrunte concurența pe piața lumii. Intreaga economie particulară și de Stat, în loc să adopte rândueli de cruțare și economie, a fost așezată și condusă pe baze largi de belșug și bună stare, — cu alte cuvinte s'a făcut risipă până în preazma prăbușirii.

Nu mai vorbim de atitudinea politică a Germaniei în acțiunea împotriva tratatelor sau cea pentru unirea cu Austria, care erau și sunt motive foarte puternice de rezervă din partea Franței și a Statelor solidare cu ea.

Și, apoi, pornită pe această cale a continuelor repuneri în discuție a reparațiilor prin planurile Dawes și Young, iar acum prin inițiativa Hoover, unde se va opri Germania? Nu cumva orice concesie sau înlesnire, de natură economică-financiară, trezește în spiritele revanșarde și naționaliste speranțe de revizuire politică a tratatelor de pace?

Iată atâtea întrebări din opinia publică franceză care ne explică atitudinea rezervată în primul moment a Franței și formularea așa ziselor condiții de garanție politică necesare din partea Germaniei dacă vrea să fie ajutată, pe teren economic-financiar, printr'o acțiune de solidaritate internațională.

Precum scria senatorul francez G. Reynaud, Franța nu se sustrage dela legea solidarității internaționale pentru a contribui la salvarea Germaniei, dar ea își amintește că, la 1926, amenințată fiind de un dezastru financiar, s'a mântuit singură, fără ajutorul nimănui, prin acțiunea guvernului prezidat de d. Poincaré.

Germania va fi salvată.

Psihologia economică*)

Desfășurarea acțiunii diplomatice anglo-americană, pentru salvarea Germaniei, a ajuns la începutul lui Iulie, la un acord de principiu. Conferința internațională dela Londra, deschisă la 17 ale lunii, se îndrumază încet, dar sigur spre formule practice pentru ajutorarea Germaniei prin menținerea cursului mărcii cu prelungirea creditelor streine necesare activității economice productive. Suspendarea plăților datorite conform planului Young va fi una din înlesnirile aduse bugetului german în clipele acestea de strâmtoare care vor fi trecătoare.

Puterea de rezistență a Franței la încercare.

Franța va participa, cu siguranță, la acțiunea internațională de ajutorarea Germaniei, alături de Statele Unite și Anglia, — Americanii isbutind să solidarizeze, cu interesul lor de mântuire a economiei germane și, deci, a propriilor capitaluri plasate pe piața germană, capitalismul francez.

Acțiune de solidaritate necesară și impusă de superioare comandamente de conservare a rânduelilor sociale existente în lumea burghezo-capitalistă, dar ale căror consecințe, pentru respectul convenit tratatelor, nu se pot întrevedea de pe acum. În repetatele acțiuni ofenzive pentru revizuirea tratatelor, politica Germaniei pare a-și fi asigurat solidaritatea capitalismului nord-american. Rămâne de văzut, într'un viitor nu tocmai depărtat, în ce măsură forța de rezistență a Franței, militară și mai ales economică-financiară, va continua să impună respectul rânduelilor păcii generale pe continentul european și să asigure pacea așa de necesară.

Efectele planului Hoover pentru noi.

Cu aceste rezerve, salvarea Germaniei de prăbușire poate fi privită cu simpatie și la noi, chiar dacă moratoriul Hoover ar avea drept urmare, în bugetul României, un minus de circa 165 mil. lei reprezentând diferența între plățile de datorii interaliate externe de circa 18 mil. mărci și încasările din reparațiunile germane-ungare-bulgare de 22 mil. mărci, adică pierderea pe anul cor. a soldului substanțial obținut cu ocazia acordurilor dela Haga din anul trecut.

N. Dașcovici.

Problema centrală a psihologiei economice este utilizarea științifică a factorului uman în producție și distribuție, cu alte cuvinte organizarea muncii umane, pe toate laturile ei.

Utilizarea științifică a factorului uman în producție și distribuție implică două condițiuni prelabile fundamentale: 1) potrivirea omului la munca, pe care este chemat să o facă, realizarea unui acord între aptitudinile sale și exigențele profesiei, cu alte cuvinte „omul potrivit la locul potrivit” și 2) pregătirea și învățarea în condițiunile cele mai potrivite a muncii pe care „omul potrivit la locul potrivit” este chemat să o execute. Realizarea primei condițiuni formează obiectul *Selecțiunii și Orientării Profesionale*; realizarea celei de a doua condițiuni obiectul *organizării științifice a uceniciei*.

Cele 2 condițiuni prelabile satisfăcute urmează problema *organizării științifice a muncii* însăș, atât pe latura mișcărilor celor mai eficace, cât și pe latura timpului de lucru și a pauzelor de recreare, precum și pe latura mediului. Aceasta implică încă două condițiuni.

Intrucât munca de astăzi se desfășoară tot mai mult numai în fabrică și marea întreprindere, organizarea muncii nu se poate face fără *organizarea științifică a întreprinderii* însăș.

Intrucât cantitatea și felul muncii sunt strâns dependente și de desfacerea produselor și întrucât anumite categorii de munci, anume muncile comerciale, se ocupă tocmai de această desfacere, psihologia economică, pentru a fi într'adevăr completă, trebuie să se preocupe și de fixarea condițiunilor științifice ale acestei desfaceri. Aceasta e *obiectul psihologiei reclamei*, luată în cea mai largă accepție.

Psihologia economică, în consecință, se ocupă de 6 probleme fundamentale: 1. *Selecțiunea Profesională*; 2. *Orientarea Profesională*; 3.

*) Ideile expuse în acest articol au format obiectul unei comunicări făcute la *Societatea de Psihologie din Cluj*, cu scopul fixării programului de activitate a Secției economice din această societate. De aci caracterul programatic al expunerii. Ele au format și obiectul unei conferințe ținute în cadrul Cursurilor de vară ale *Asociației Generale a Învățătorilor*, ținute în această vară.

4. *Organizarea științifică a uceniciei*; 5. *Organizarea științifică a muncii*; 6. *Organizarea întreprinderii și psihologia reclamei*.

Încercăm a schița problemele de bază ale fiecărei ramuri în parte.

I—II. Selecțiunea și Orientarea Profesională. Opera de *Selecțiune și Orientarea Profesională* e concluzia logică a 4 categorii de fapte: 1. faptul că fiecare profesiune cere aptitudini speciale; 2. faptul că aptitudinile variază dela individ la individ; 3. faptul că în organizarea socială democratică profesiunea nu se moștenește, ci se alege în conformitate cu vocația fiecăruia și 4. posibilitatea psihologică și fiziologică de măsurare a aptitudinii. Atunci când e vorba de alegerea unui anumit număr mai mare de indivizi, care candidează pentru o anumită profesiune, avem de a face cu opera de *Selecțiune Profesională*; atunci când e vorba de hotărârea profesiunii pentru care un individ, care candidează pentru alegerea profesiunii în general, prin natura structurii sale native, e mai chemat, atunci avem de a face cu opera de *Orientare Profesională*. În primul caz e cunoscută profesiunea și trebuie să știm dacă individul are sau nu aptitudinile necesare respectivei profesiuni; în al doilea caz cunoaștem aptitudinile, în baza examenului psihotehnic și voim să știm pentru ce anume profesiune e el mai chemat și mai potrivit și spre care e bine să se îndrepte. Tehnica și într'un caz și într'altul e aceeași; diferit e numai scopul. Problema *Selecției* se pune în legătură cu anumite profesiuni care cer anumite aptitudini bine hotărâte, pe care le ai sau nu le ai și în caz că nu le ai poți periclita propria viață, precum și alte vieți, cum sunt profesiunea de șofer, vatman, conducător de tren, aviator sau în legătură cu marile întreprinderi, care înțeleg a-și selecționa elementele printr'un *Serviciu Psihotehnic propriu*, cum sunt marile fabrici, societăți, căile ferate, armata etc. Problema *Orientării Profesionale* se pune ca o largă operă politică, etică și economică-socială, pe care Statul sau orașul, ca societate organizată, și-o pune cu scopul distribuției membrilor ei spre acele profesiuni, pentru care, în conformitate cu aptitudinile lor, sunt mai potriviți, pentru a înfăptui prin aceasta o largă operă

de bunăstare individuală și socială. Ea se pune pentru toți fiii societății, care toți au nevoie de orientare.

Pentru opera de Orientare și Selecțiune Profesională să fie cu puțință e nevoie: 1) de cunoașterea aptitudinilor dela baza profesiei — aceasta e problema *monografiei profesionale* — și 2) de posibilitatea măsurării aptitudinilor individuale — această e problema *examenului psihotehnic al aptitudinilor*. Monografia psihologică a profesiei și examenul psihotehnic al aptitudinilor sunt cele 2 mari probleme cardinale ale psihologiei economice pe latura Selecțiunii și Orientării Profesionale. Examenul psihotehnic al aptitudinilor e completat de *fișa psihologică a școlarului*, care fixează trăsăturile de caracter și temperament, trăsături care întrucâtva scapă examenului psihotehnic.

Înfăptuirea examenului psihotehnic al aptitudinilor și al monografiei psihologice a profesiei e o operație enorm de complicată, dată fiind înfinita varietate a profesiunilor moderne. După o stabilire a profesiunilor din ultima vreme, numărul lor se pare că e aproximativ 20.000

III. Organizarea științifică a muncii. Selecțiunea și Orientarea Profesională înseamnă un pas de o importanță capitală în valorificarea energiei umane. Distribuind mulțimea indivizilor în spre diferitele cariere conform aptitudinilor, munca fiind făcută în direcția aptitudinilor firești, își pierde caracterul de silnicie și sforțare neplăcută. Producția crește deasemenea nespuse de mult. E vorba de o creștere de aproximativ 15—20%. În comparație cu trecutul s'a făcut un mare pas. Totuș nu s'a făcut îndeajuns. Mai e încă nevoie de unul tot atât de important: organizarea științifică a muncii. Omul potrivit la locul potrivit să lucreze în cele mai potrivite condițiuni. În studiul muncii distingem trei mari probleme: 1) studiul mișcărilor, care constituie procesul muncii; 2) timpul de muncă; 3) mediul muncii. Precizăm pe scurt aceste trei probleme.

a) *Mișcărilor.* Studiul mișcărilor trebuie făcut din două puncte de vedere: al inutilității unora, cu scopul eliminării lor și al eficacității altora, cu scopul păstrării și organizării lor optime. În legătură cu problema organizării optime a mișcărilor utile se pune problema *ritmului, tempo-ului și structuralizării unitare și simetrice a mișcărilor*. În cazul oricărei munci trebuie să se fixeze ritmul

potrivit, în tempo-ul cel mai potrivit. În cadrul aceluiaș tempo și ritm și prin ajutorul lor se pune problema organizării unitare a mișcării, între economia mișcării și unitatea ei fiind un strâns raport.

b) *Timpul de muncă.* Cât și care e cel mai potrivit timp de muncă? Problema ia trei aspecte: 1) cei trei opți; 2) pauzele de recreație; 3) zilele și concediul de refacere a forțelor. Cea mai acută problemă e a „celor trei opți”. Ea a fost în ultima vreme complet rezolvată și e ocrotită de o legislație internațională. În timpul din urmă o importanță foarte mare se dă pauzelor de recreație din decursul activității zilnice. Nu e vorba de pauza dela amiază, ci de introducerea unor mici pauze (5, 10, 15 minute), după fiecare oră, (ori din două în două ore). S'a constatat până acum că acest sistem de pauze nu numai că aduce o reală economisire a forțelor, o înlăturare a oboselei, dar aduce și o importanță creștere a producției. De o importanță reală e și problema pauzelor la săptămână, lună și an.

c) *Mediul.* Problema are trei aspecte importante: 1) mediul tehnic: instrumentul, scaunul de lucru, mașina; 2) mediul spațial: atelierul sau sala de lucru; 3) mediul social: munca în grupă. În legătură cu mediul tehnic se cere o adaptare la om a instrumentului, scaunului de lucru și mesei de lucru. Aceasta fiindcă nu omul e o anexă a mașinei, ci mașina o anexă a omului. În legătură cu atelierul se pune problema mărimii spațiale, lumației, temperaturii, umidității, ventilării. În legătură cu problema mediului social se pune problema muncii individuale sau colective. Mai intră aici și problema salarizării și organizațiilor muncitorești, care cadrează și la organizarea științifică a întreprinderii.

În legătură cu toate problemele de mai sus se pune problema raportului dintre efort și oboseală.

IV. Organizarea științifică a uceniciei. Problema și scopul: învățarea celor mai bune metode de lucru dela început și mai ales stabilirea condițiilor optime de învățare rațională. Ucenicii trebuie să învețe cele mai raționale metode de lucru în cel mai rațional mod. Această organizare științifică a uceniciei se face pe latura mișcărilor și timpului. Pe latura mișcărilor se pun trei principii fundamentale: 1) dela ușor la greu; 2) dela simplu la complex; 3) dela încet la repede. În legătură cu timpul se pune problema intervalelor de antrenament și a

pauzelor dintre ele. Foarte importantă e și încercarea de întocmire a aparatelor cu care se face ucenicia în mod autocritic, prin lipsa măestrului.

V. Organizarea întreprinderii. Problema: organizarea tuturor celor 4 opere de mai sus plus o problemă specială: raporturile dintre lucrător și patron. Vechiul sistem birocratic dela șef la subșef și la alți și alți subșefi, până la lucrător, fiind care de care mai nespecializat trebuie înlocuit prin sistemul ierarhizării și distribuirii funcționale preconizat de Taylor și perfecționat mult de actuala știință a organizării științifice a întreprinderii (Betriebswissenschaft, Scientific Management, Science de l'Organisation). De o importanță fundamentală e și sistemul cointeresării. Tot aci cadrează și problema salarizării lucrătorului, cu toate aspectele sale materiale și mai ales morale.

VI. Psihologia reclamei. Producția depinde în măsură imediată de desfacere. Psihologia e menită a da și în această privință o contribuție fundamentală, trezind și provocând interesul consumatorilor. Adecă: organizarea științifică a reclamei, care e sufletul comerțului. Problema centrală a reclamei: factorii psihologiei la care ea face apel și organizarea rațională a reclamei în așa fel încât să se obțină optimul de stimulare și trezire a acestor factori.

Problema aplicărilor de psihologie economică la noi în țară.

Care e situația problemelor de mai sus privite fiind prin prisma intereselor țării noastre? Le luăm pe rând.

Problema *Selecțiunii Profesionale* se pune pentru Selecția șoferilor și vatmanilor din București, pentru căile ferate, industria petrolului cu centrul la Ploești, industria metalurgică dela Reșița și industria cărbunelui cu centrul la Petroșani, selecțiunea aviatorilor militari și chiar selecțiunea și pentru alte arme ale armatei. Toate aceste instituții, dată fiind mărimile lor, își pot permite organizarea unui Serviciu Psihotehnic propriu, care să servească interesele lor. Oarecare începuturi sunt la București pentru secția vatmanilor, unde există un Laborator Psihotehnic destul de bine organizat, unilateral însă, apoi tot la București e un început și în direcția selecției aviatorilor. Există și la Reșița unele începuturi, cu totul rudimentare însă. În legătură cu toate Serviciile de mai sus se pune problema examenului psihotehnic și a monografiei psihologice a pro-

fesiunii. În această operă pot servi ca model realizările din străinătate, în special din Germania. Lucrurile merg mai greu în industria petrolului, unde e necesar un început întrucâtva pe picioare proprii.

Restul tuturor celorlalte probleme de examen psihotehnic cad în sarcina Birourilor de *Orientare Profesională*, care, pentru nevoile actuale ale țării noastre ar trebui să fie aproximativ 20 în cele mai mari diferite centre. În sarcina lor ar cădea și examenul psihotehnic al șoferilor și eventual vatmanilor din localitate. Organizarea acestor birouri e imediat condiționată de o *statistică a tuturor profesiunilor* pe regiuni și pe țara întreagă, pentru stabilirea felurii și mărimii pieții muncii. În legătură cu această statistică se pun apoi cele două probleme cardinale: examenul psihotehnic al aptitudinilor și monografia psihologică a profesiunilor.

Organizarea muncii se pune ca una dintre cele mai actuale și mai arzătoare probleme. Se pare că lipsa de organizare rațională e o trăsătură cu adevărat națională. Ea rebue să dispară. Dacă opera de Selecțiune și Orientare Profesională trebuie să ducă la dispariția vechii credințe că „românul isteț” e bun la toate, organizarea muncii trebuie să ducă la dispariția unei alte vechi credințe: „bunul simț” ajunge la toate. Nevoile vieții moderne sunt prea complicate, pentruca vechile soluții de veche atmosferă patriarhală să mai ajungă. Problema organizării științifice a muncii se pune pentru toate celelalte instituții mai mici, care-și satisfac nevoile prin Birourile de Orientare Profesională. Ea se mai pune însă și pe latura unui domeniu neamintit până acum: munca agricolă. Într-o țară industrială ca Germania s'a lucrat și se lucrează intens în această direcție. Noi „țară eminentemente agricolă” cum ne place să spunem, cât în serios, cât și în glumă, stăm cu mâinile în sân!

În toate cazurile în care se pune problema organizării științifice a muncii se pune și problema *organizării științifice a uceniciei*. Problema organizării uceniciei e de o importanță cardinală în deosebi pentru școlile de arte și meserii, conductorii tehnici și pentru clasele complementare ale școlilor primare rurale.

Problema *organizării științifice a întreprinderii* se pune pentru toate instituțiile, care au nevoie de opera de Selecțiune Profesională și Orientare Profesională și apoi pentru toate instituțiile industriale, comerciale și bancare, care-și

satisfac nevoile de selecțiune a personalului prin Birourile de Orientare Profesională. Ea nu mai puțin se pune și pentru oficiile publice și școli, în ceea ce privește partea lor administrativă. Toate aceste instituții trebuie să fie viu pătrunse de noul spirit!

Problema reclamei e universală pentru toate instituțiile comerciale.

Problema psihologiei economice privită prin prisma intereselor orașului Cluj.

Problema Selecțiunii Profesionale, dată fiind lipsa unor mari instituții, pentru care să renteze un Serviciu Psihotehnic propriu, nu se pune. Se pune în schimb problema unui mare *Birou de Orientare Profesională*, care pe lângă orientarea în mica industrie și micul comerț, să cuprindă și să servească și instituțiile mai mari de ordin industrial, ca fabrica de tutun, industria sârmii, fabrica de piele Dermata, fabrica de porțelan Iris etc., sau pe cele de ordin comercial și bancar. În acest mod Biroul trebuie să fie rezultatul colaborării strânse între Camera de comerț și Industrie, Camera Agricolă, Biroul de Plasare, marile întreprinderi cu orașul și Statul. Prima grijă a Biroului trebuie să fie statistica profesiunilor, care condiționează examenul psihotehnic și monografia psihologică a profesiunii, care stau la baza operei de Orientare Profesională. Examenul psihotehnic și monografia profesiunii se pun pentru fabrica de tutun, fabrica de piele, de porțelan, industria sârmii, tipografii, profesiunile comerciale și bancare, poliție, precum și pentru toată seria profesiunilor din mica industrie: croitor, pantofar, modistă, strungar, tinichigiu, etc.

Problema *organizării muncii și uceniciei* se pune pentru toate instituțiile de mai sus, plus școlile de arte și meserii și conductorii tehnici, plus toate instituțiile publice (ne gândim la organizarea muncii). Sarcina organizării științifice a muncii și uceniciei nu poate cădea în sarcina Birourilor de Orientare Profesională. De fapt chiar Birourile de Orientare Profesională trebuie să menție un contact viu cu un Institut științific, care să-i elaboreze metodele pe care el să le aplice, ele neputând face deodată și operă științifică și practică. Cu atât mai mult cade în sarcina unui atare institut problema organizării științifice a muncii și uceniciei. În consecință ea implică o vie colaborare între toate instituțiile, care au nevoie de o atare operă și între un institut

științific, care să le-o elaboreze și adapteze. Acesta e cazul tuturor țărilor, cu realizări în această direcție.

Problema organizării raționale a întreprinderii se pune pentru toate instituțiile industriale mai mari amintite, precum și pentru instituțiile bancare și comerciale, precum și pentru instituțiile publice și de stat.

Problema reclamei privește toate instituțiile comerciale. În această direcție s'au realizat lucruri enorm de interesante în țările apusene și americane și nu urmează decât să se încerce o adaptare a ceea ce s'a realizat.

Nicolae Mărgineanu

CÂNTEC DE LEAGĂN

Așează-ți capul blând pe perină moale
Și dormi, copilul meu, cât poate încă
Să-ți fie somnul bulgăr rupt din stâncă
Și visul licăr umed ce se scaldă
În unduirea firelor domoale
Ce'mbracă unda'n crâng sub rază caldă!

Dormi, cât mai poate leagănul să-ți fie
Culcuș nevinovat în vrerea sorții,
Cât nu stă desnădejdea să te'mbie
Spre cellalt ne'ndurat culcuș al morții;
Cât nu s'abat pe fruntea-ți albă spinii
Și n'aduci vrajă cugetului tău
În fulgerul din razele luminii
Ș'n blestemul părerilor de rău!
Dormi, cât mai porți în suflet rol de fluturi
Desprinși din raza zâmbetului stins
Ce mi-a'nflorit pe buze când te-am prins
În brațe, undă caldă de mireasmă
Făcând din îngerestile-ți săruturi!
Dormi, cât nu-î braț infierbintat de ură
Să-ți frângi trupul sub catapeteasmă,
Silindu-te să dai prostiei prețul
Ce-ți varsă'n suflet ura și disprețul.
Dormi, cât mai poate cinstea să te-alinte,
Din plâns făcându-ți scut la căpătâi,
Cât timp un zeu nemilostiv se'ndură
Din nenorocul visului dintâi
S'aduni răsuri crescute pe morminte!
Dormi, cât nu-î gând să-ți otrăvească
vrerea,
Hulind pe Crist alături de tâlhar,
Cât nu simți încă'n inimă durerea
Că te-ai născut spre-a ispăși'n zadar!

Al. Iacobescu.

Între două lumi

A fost un timp — și nici nu-i așa mult de atunci cum ni se pare nouă, celor cari abia i-am apucat sfârșitul, — când era o lume mai bună decât aceea pe care o trăim azi. Atunci viața se scurgea în tihnă ca un fluviu mare pe un șes întins, fără cotituri, fără iezături. Omul de ar fi aparținut ori cărui strat social, își avea rostul său bine definit, și asigurat. Grija zilei de mâine nu-l tortura până la neurastenizare. Cu o mare aproximație totul se putea prevedea, doar moartea singură nu. Pe vremea aceea de stabilitate și siguranță generală, am putea zice că totul se întâmpla după planuri și calcule dinainte făcute. Câștigurile, în mare majoritate mijlocii, adevărat ceva peste minimul de existență, cei drept trebuiau muncite, însă erau permanente și se mențineau totdeauna la același nivel. Standardul de viață nu era supus la oscilații periculoase. Câștiguri nemuncite aproape nu existau, iar cele de mișerie și cele prea grase erau puțin și disproporția dintre ele nu era așa de mare ca cea dintre țânțar și elefant. Înțelepciunea omenească găsea regulator eficace pentru orice stare de lucruri care tindea să iasă din normal. Astfel nu era supraproducție nici subconsumație, dar erau bunuri destule și schimbul lor se făcea pe o scară întinsă și fără a înregistra profituri sau pierderi exagerate. Oamenii aveau simțul echității și al măsurii nealterate. Pe munca de o zi a cuiva nu se cerea și nu i-se lua nimănui câștigul de pe o lună sau chiar de pe un an. Creditul n'avea tentacule așa hrăpărețe, se deschidea ori unde, ori când și ori cui era vrednic și avea nevoie de el. Teama că într-o bună zi te-ai fi putut trezi, așa numai din bun senin, fără vre-o vină proprie, din om cu rost într'un muritor de foame, n'o aveau nici cei mai pesimiști oameni, a căror specie a trăit în toate veacurile, deci și pe vremea amintirilor noastre. Grija de sine nu înnăbușea în om interesul pentru binele public. Era mai puțin materialism și mai mult idealism. Individualismul nu era așa provocator și comunismul era numai în teorie. Nemulțumirea nu depășea limita unei ușoare dorințe de mai bine. Formulele, ideologiile și sis-

temele păreau adevăruri absolute, iar așezămintele omeniești — valori eterne. Evoluția omenimii era lentă, fără salturi, iar progresul în toate domeniile vieții aproape invizibil, dar cu atât mai sigur. N'aducea anul atâtea schimbări câte aduce azi ceasul și evenimentele erau rari de tot.

Erau liniștite valurile lumii atunci, când am intrat în ele noi, cei cari azi suntem trecuți cu ceva peste vârsta de patruzeci de ani; liniștite și dătătoare de mari speranțe. Dar stările acestea prielnice n'au durat decât câțiva ani și n'au avut alt dar decât, că ne-au turnat în suflet regretul amar după fericirea abia întrezărită. Amintirea norocului pierdut ne-a urmărit și ne va urmări toată viața.

Căci pacea lumii n'a fost decât la suprafață. În adâncurile imensului ocean uman și în deosebi în părțile așa numite civilizate, curenți puternici, cu direcțiuni diametrale opuse, presau cu tărie apele, ridicându-le într'o uriașă coloană, spre suprafață. Într'o bună zi această coloană a răzbit suprafața mării, dându-i înfățișarea unui potop.

Războiul mondial a răsturnat din temelii lumea aceea veche, care părea o alcătuire ce va rezista tuturor cataclismelor și va supraviețui toate veacurile. Privirea noastră trece grăbită peste această mare catastrofă a umanității și se oprește asupra ruinei ce a rămas de pe urma ei.

Războiul, fără îndoială, a refăcut multe nedreptăți istorice, a împlinit multe revendicări naționale juste și a rezolvit multe probleme existențiale ale omenirii. Dar a ridicat în calea omului piedici insurmontabile, toate izvorând din slăbirea sentimentului de solidaritate umană. Societatea de după războiu are simptomele discompunerii. Bunele moravuri s'au stricat. Legile nu mai au putere suficientă. Rațiunea diriguitoare s'a eclipsat. Echilibrul economic s'a răsturnat. Vechile sisteme nu mai corespund, iar formulele noi de viață sunt încă în stadiu de experimentare. E o instabilitate și o

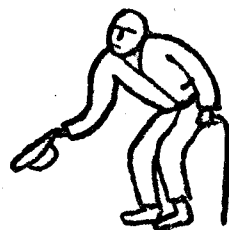
nesiguranță generală. Omul a devenit ființa cea mai deplorabilă de pe această planetă; o zdreanță netrebnică în voia vânturilor avane. În lupta grea pentru existență, omul nu se poate sprijini pe nimic și nimeni. Cei mari și ari îi refuză condescendența cu dispreț, cei deopotrivă se desolidarizează nepăsători, iar cei mici și slabi îl resping cu neîncredere și ură. Între astfel de condiții de viață nu poate fi mirare dacă omul și-a pierdut judecata bună și s'a convertit la credințe profund greșite. Unei lumi în care e posibil ca într'o parte să zacă capitalul, fără a-i găsi o întrebuințare utilă, iar într'o alta să fie penurie de capital și totuși să nu poată obține credit decât în condițiile cele mai oneroase; în care alături de supraproducție e subconsumație, în care pofta nesățioasă de profit mai bine distruge o parte din producție, decât să-i reducă prețul: unei astfel de lumi nu-i mirare dacă mulți îi jură pieire.

Ar fi să disperăm dacă rațiunea nu ne-ar dicta calm și răbdare. Ea ne spune însă că nu mai e mult și suferințele noastre vor lua sfârșit. Instinctul de conservare de sine al omului nu s'a atrofiat; a căzut numai în letargie, lovit fiind de sin-copa războiului, dar începe a-și reveni. În curând el va fi complet restabilit și va găsi calea care va conduce omenimea într'o lume mai bună, mai frumoasă, mai dreaptă. Oare noi cari am purces din lumea cea veche, vom mai ajunge lumea cea nouă sau vom pieri în haosul ce-i premerge?

Ar fi o soartă prea tragică să ne sfârșim cu dorul ei în sân.

Cluj, 3 Iunie 1931.

Vasile Bucur



FOAMEA

I

Umblăm de patru zile prin sloată, fără proget.
Din când în când, se'nalță spre depărtări un deget,
Și'n cețurile prinse de vântul amiezii
Arată case scunde pe'ntinderea zăpezii.
„De-ar fi acolo oameni cu suflet bun, îngână
Un glas, și-ar face milă și ne-ar întinde-o mână
De ajutor.“ — Hei, pâinea lipsește, camarade.
Pomană nu mai face nici omul cumsecade.
Mai e o săptămână de umblet. Cine scapă,
Va căpăta o coaje de pâine'n loc de apă...
Un lung convol se'nșiră pe drumuri noroloase.
Slăbiți, cu chipul vânt de frig, vedenii scoase
Din groapă, fără arme, cu'mbrăcăminte udă,
Târșesc bocancii'n tină, schimonosiți de trudă,
Și ochii, licăr rece ca un tăiuș de spadă,
Tintesc în larg văzduhul cu spaimă, să nu vadă
Ce'nțins e furnicarul învinșilor din urmă.
Un vult crește'n rânduri și larva nu se curmă
Decât la vre-o răspante când, poposind prin șanțuri,
In ciocnet de gamele cu sunet surd de lanțuri,
Mil de priviri se'ndreaptă cu rânjete de câine
Spre cel ce roade'n tină un colț uscat de pâine.
S'apropie din umbră un șir de mogâldețe
Slușite de-o'ndelungă și aspră bătrânețe,
Și scupă de departe cu vorbe de ocară
Spre cel scobit la față de-o trudnică povară.
Cum! Tot mai urmărește pe câte-un om norocul?
Dar ei ce sunt? Ce blestem a vrut să-l ardă focul
Prăpădul, când foamea ținându-l strâns în mână,
Il poartă gol pe drumuri, flămânzi de-o săptămână?
De ce, când urlă'n ploaie acelaș viermăt, toate
Privirile să'nfrunte plângând pe cel ce poate
Să pipăie o coaje de pâine? Câți n'ar vrea
S'o aibă, s'o privească c'o turburare grea, —
Și totuși, n'ar mânca-o, de teamă și rușine!
Și'ntreg convoiul morții de'ndurerare plin e.
L-a părăsit norocul. Și ieri, și azi, și mâine,
Acelaș chin. Se'nalță un hohot: Pâine! Pâine! —
Când cel sătul adună fărâmele din larbă
Și cată'n larg pe câmpuri, ștergându-se pe barbă.

II

Cresc neguri mohorâte pe'ntinderi fără capăt.
Se'ntumecă văzduhul, și picurând în scapăt
De soare, printre cețuri potop de lacrimi grele,
Amestecă pustiul câmpilor cu ele.
Se leagă'n rând convoiul orbăcâind în beznă.
Mocirla desfundată se'nalță pân' la gleznă.
Un singur glas răcnește, amenințând din spate,
Și tot mai greu s'afundă pe drumuri vechi, striccate,
Șiragul fără număr de prinși, a cărui coadă
La o răspante pare cu brazda că se'noadă.
Spre ce liman se'ndreaptă puhoiul gol, flămând?
Cât va mai ține truda, când, noapte, zi, pe rând
Se scurg neostoite sporind în ploaie mărunte,
Mal negre decât bezna îndurerării crunte?
„Pribegi în țara noastră, măi fraților! Ce soartă
Ne hărțuește pururi pe drumuri și ne poartă
Pe-aceleași căi păzite mai ieri cu arma'n mână?“
S'aude de departe un glas trudit ce'ngână
Cu'ntretăleri sporite de-ocări și de blesteme:
„Nu s'a sfârșit prigoana! Răbdare! Mai e vreme!
Pierdurăm trupul țării de-abia pe jumătate.
Acum începe greul. Că Dumnezeu ne bate,
Nu-l de mirare! Omul prea devenise câine.
Și uite, nu-ți dau astăzi ai tăi un colț de pâine.
Ba te privesc cu scârbă, că n'al pierit...“ Un glas
Șoptește dintre rânduri: „Dar parcă n'au rămas
Atâția morți în brazdă? Din două, trei companii,
Au spărucit la Vidra cumplitele dihanii
Mai mult de-o sută...“ — Trupul lui Macovei s'a prins
De-o țevă, frânt în două; pârea că l-a cuprins
In brațe... Cimpoteru, cu capul rupt din umăr,
Se svârcolea'ntr'o baltă. Obuze fără număr
Căzură, și'ntr'o clipă l-au dat la fund... — „Tăcere!
Luați seama! Uite Neamțul!“ In zare, șirul plere
La capătul cărării, îl vezi urcând o clipă,

Din noapte, ca un șarpe de sgură se'nfrică,
Și'n bura ploii scade, se ciatină, s'afundă
Ca apele'n furtună, când undă după undă,
Rostogolindu-și pururi suvoalele, își curmă
Truditul neastâmpăr pe'ntinderi fără urmă.

III

A treia zi, spre seară, la capătul cărării,
Se năzări'ntr'o vale prin cețurile zării
Un sat pitit în tufe la poale de colnic.
Oștirea nu trimise, de nu știu când, nimic
Să-și potolească foamea. Urcușul devenea
Din ce în ce mai trudnic. O turburare grea,
Cu amețeli și grețuri, c'o sete nesfârșită,
Făcea să cadă'nfrântă mulțimea biciuită
De vânturile iernei. Dar, se spunea că'n zori
Vor poposi pe-o culme în preajma unei mori,
Și-aici, — fusese dată poruncă mai din vreme, —
Pe flecare'n parte aveau pe rând să-l cheme
Să-l dea fasole, pâine și sare... „Cine știe!
Rosteau cu ciudă unii. De s'o'ntâmpla să fie
Prădată moara, pânii il vom mai duce dorul...“
Ajunseră la hanul din vale, sub priporul
Impădurit. De-o parte, într'un hambar, la curte,
Sub un zaplaz cu viță clădit din bârne scurte,
Un om căra porumbul în saci. Ulani călări
Il îndemneau în silă cu ghionturi și ocări
Să care singur sacii în carăle de-alături
Oprite'n bătătură sub tufe de mături.
Din rânduri se desprinse un roșcovan. „Măi frate,
Aruncă câte-o drugă în tufe, pe la spate!“
Alți prinși porniră'n fugă, încunjurând hambarul.
Cel de departe'n umbră, își tânguiau amarul
Că nu puteau s'apuce din cară nicio boabă.
Dar un glonțas se prinse cu mâinile de-o scoabă.
Izbi'ntr'o clipă sacul ce-și deșertă cuprinsul, —
Când, dincolo 'ntre cară, de-a bușeala, tot insul,
Făcându-și loc cu cotul, se năpustea pe pradă,
Smulgând cu mână păte de sânge din grămadă.
Se risipi convoiul. S'amestecară'n pripă
Prizonieri și paznici. Porumbul în risipă
Se scutura pe gura hambarului. De-odată,
Lovit de-un pat de armă, cu ceafa'nsângerată,
Un prins o luă la fugă pe uliță. Convoiul
Se năpusti'n ogradă, bătătorind norolul.
Sporise'ncăierarea. — „Nu trațeți, căini! Pe ei!
Avutul e al nostru... Cristoși și Dumnezeii!“
Și cât al bate'n palme, din tot hambarul plin
Nu rămăsese-o boabă. Văzând că alții vin
Din urmă, și de teamă să nu le-apuce prada,
Mulți căutau să scape vărindu-se'n grămada
Acelora ce încă mai forțoteau pe drum.
Un pocnet surd, un licăr increment în fum,
De-odată puse capăt neliniștel. Când, lată
Că'n dreptul porții, vânt, cu tâmpla'nsângerată,
Alt prins căzu. Fugarii, incremenți de ciudă,
Păreau c'așteaptă'n neguri, nerăbdători s'audă
Alt țuit de gloanțe. Dar, dincolo de han,
Se năzări călare, în ploaie, un ulan.
Venea în urmă-i oastea cu flamuri spânzurate
De sulță. Tăcânitul de carabină, 'n spate,
Pe negândite puse pe goană'ntreg convoiul.
Se năpusti pe uliță, sbătându-se ca rolul
Ce nu găsește gura stubeiului. Și'n ceață
Cădeau lungiți pe burtă, împunși de vre-o sâneată,
Fugarii împinși din urmă de alte cete'n goană...
Rostogoliți în tină de-a sorții grea prigoană,
Cel ce, mai ieri, pe câmpuri, solmi ageri ce-și deschid
Aripile, din plepturi făcuseră un zid, —
Se svârcoleau sub gloanțe vrăjmașe, rupți de trudă,
Cu mâinile sdrobite, cu'mbrăcăminte udă,
Cu ochii stinși de boală, flămânzi și fără arme.
Părea că însăși zarea stă gata să se darne
Să'ngroape'ntregul viermăt ce se trudea să scape
Din ghiarele peirii în ropot surd de ape.
Dar oastea-l puse stavili din patru părți; convoiul
Rămase'nfrânt în noapte și, una cu norolul,
Se prăbuși'n țărână ca stuhul ce se'ndoaie,
Innăbușându-și plânsul și gemetele'n ploaie.

AL. IACOBESCU.



Plesiosaurii didactici

— O racilă a învățământului nostru secundar —

Intr'un articol publicat în „Societatea de Mâine”, No. 15—16 1930, cu titlul „Observațiuni asupra învățământului chimiei în școala noastră secundară”, arătam cari sunt cauzele notoriei nepregătiri a absolvenților liceelor noastre în ceea ce privește fizica și chimia: Programul păcătuiește metodologic și pedagogic, iar cărțile, în loc să caute să îndrepteze aceste păcate, le potențează. Cele mai multe din cărțile răspândite în liceele noastre, fiind făcute și fără conștiinciozitate și de oameni cari habar n'au de materie, sunt adevărate monstruoziități științifice și didactice și merită epitetul dat de marele Ostwald uneia din ele: „Plesiosauri didactici”.

Pentru a ilustra aceasta, am fost dator bineînțeles să dau câteva exemple. Am luat prima carte, pe care o aveam la îndemână — copiii mei învățaseră după ea — și am citat câteva perle. Pentru a păstra tonul de obiectivitate, am trecut sub tăcere numele autorului, d-l Brăilițeanu. Acesta s'a crezut dator să se apere printr'o libelă,¹⁾ precizând că era vorba de d-sa. Dacă tonul, conținutul și natura libelei n'ar merita un răspuns, publicarea ei sub această formă e totuși binevenită. Dispensându-mă de jena, cunoscută oricărui om bine crescut, de a face critice personale, autorul, cerând un răspuns, îmi dă ocaziunea să arăt pe un caz concret, ce sunt „plesiosaurii didactici”, cari indignau atât pe Ostwald și care e primejdia lor pentru învățământ. Din acest punct de vedere, cazul d-lui Brăilițeanu e, precum vom vedea, cu deosebire instructiv.

În broșura mea spuneam că manualele didactice de fizică și chimie răspândite în școlile noastre dovedesc de multe ori nu numai o lipsă de îngrijire și de seriozitate din partea autorilor, dar uneori o incultură și o incapacitate uimitoare. Citatele de probă erau puține și prescurtate. Această prescurtare cu trimitere la text, d-l Brăilițeanu o socotește falsificare de text, deaceia este cu deosebire instructiv chiar și pentru un nespecialist să culegem câteva perle din cărțile d-lui Brăilițeanu, de data asta neprescurtate:

I. Cartea de Chimie și Fizică p. Cl. IV-a secundară, p. 43. „Definiție. Se numește *valența unui ele-*

ment numărul de atomi streini cu cari un atom din acest element poate să se combine, cu alte cuvinte: *Valența* unui element este valoarea de combinație (sic!) a acelu element”. La rezumat, la pag. 45 sus, repetă definiția exact în aceiași termeni.

Și acuma, iubite cititor, conform acestei definiții, care este valența fierului, a oxigenului, a sulfului, a manganului în combinațiile FeS, MnO₂? Nu e așa că, după această definiție, fierul și sulful sunt monovalente, iar manganul bivalent?

Definiția exactă a valenței e totuși simplă:

Valența e numărul de atomi de hidrogen sau de echivalenți de hidrogen cu care se poate combina un atom din elementul considerat.

Și notați că noțiunea de *valență* e temeiul înțelegerii oricărei formule chimice raționale!

II. Tot pe aceeaș pagină (43) găsim ca explicație a producerii căldurii în reacția chimică (în ardere de ex.) următoarele:

„Se admite (dar numai de dl. Brăilițeanu N. A.) „că în momentul când se combină corpurile, atomii lor se atrag între ei și se ciocnesc, din care cauză se dezvoltă căldură”.

E nevoie să rectific, chiar pentru un nechimist, inexactitatea acestei explicații preistorice?

Să mai spunem d-lui Brăilițeanu că în nici un caz atomii nu se ciocnesc (nici nu se ating măcar!) și că în realitate căldura reprezintă creșterea energiei mișcărilor moleculare ca rezultat al lucrului mecanic efectuat de forțele atomice în timpul reacțiunii?

III. Și tot pe aceeaș pagină găsim că: „afinitatea dintre corpuri se măsoară după căldura ce se dezvoltă când se combină corpurile”. Absolut fals. În realitate, *afinitatea se măsoară prin maximul de energie liberă degajată în reacțiune*.

IV. Dar tot pe această pagină mai găsim altă definiție a *afinității*: „afinitatea e forța care face să se combine corpurile”. Nu numai că definiția e medievală, dar se bate cap în cap cu cele spuse trei rânduri mai sus, tot de d-l Brăilițeanu.

În adevăr în capul elevului se naște din alăturarea celor două definiții noțiunea năstrușnică următoare: *măsura unei forțe este o cantitate de căldură!!*

Pe o singură pagină, chiar la definiția noțiunilor

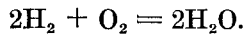
¹⁾ S. Niculescu-Brăilițeanu. *Un Răspuns și O Lecție de Corectitudine Științifică*. Buc. Cartea Românească 1931. Pag. 64.

fundamentale, fără cari înțelegerea chimiei e imposibilă, autorul acumulează *patru enormități!*

Care să nu aibă autorul nici măcar noțiunile fundamentale elementare de chimie?

Ar fi de necrezut, dacă el însuși nu ne-ar da, cu o pagină mai înainte (pag. 42) o dovadă uluitoare. Să facem lucru inteligibil și pentru profanii în ale chimiei, căci nu e greu.

E vorba de raportul volumelor de combinație ale corpurilor în starea gazoasă, în reacțiunea:



Cititorul vede imediat din această ecuație că două molecule de hidrogen se combină cu o moleculă de oxigen, pentru a da două molecule de vapori de apă. Din trei molecule, înainte de combinație, rezultă numai două, după combinație.

Conform²⁾ legii elementare a lui Avogadro, volumele înainte și după combinație vor fi $3n$, respectiv $2n$; deci raportul volumelor, înainte și după combinație, va fi

$$\frac{3n}{2n} = \frac{3}{2}$$

E simplu și de o elementară evidență nu-i așa? Și acum putem cită pe d-l Brăilițeanu:

„Volumul moleculei (sic!) nu este 3, ci 2, căci atomii se comprimă între ei.“ (pag. 42).

Ați înțeles cum stă chestia?

Nu e vorba de micșorarea numărului de molecule³⁾ ca rezultat al reacției ci de comprimarea moleculei!! E de necrezut nu-i așa? Elevul trebuie să înțeleagă tot ca d-l Brăilițeanu că atomii se turtesc (sărmanii!) din cauza combinațiunii!!

Ei acum, iubite cititor, nu te mai întreb ce înțelege elevul, dar te întreb: știe sau nu știe d-l Brăilițeanu legea lui Avogadro, fundamentul chimiei și al formulelor chimice? Ii lipsesc sau nu autorului însuși noțiunile fundamentale elementare și strict necesare înțelegerii? Te mai miră acum definiții ca cea următoare:

Metale. „Metalele sunt corpuri simple cari au însușiri contrarii de ale metaloizilor, iar cu oxigenul formează „acizi-bazici“ (sic!) (aceasta ia pag. 48, în anul de grație 1929, după autor!)

Când moleculele se turtesc, în concepția autorului nu se poate să nu rezulte ca minunat rezultat al unei astfel de operații și „acizi-bazici“ din clasa albului-negru sau a întunericului-luminos. Și toată cartea e așa!

Dar chimia organică de clasa V-a, temeiul înțelegerii vieții animale și vegetale?

Ne vom mulțumi și aci să extragem tot de pe o singură pagină și tot numai dela definițiile fundamentale, strict necesare înțelegerii celor ce urmează.

Din cartea de Chimie și Fizică (cl. V-a, lecția II-a,

²⁾ Pentru d-l Brăilițeanu legea lui Avogadro „se zice corect ipoteza lui Avogadro și numai din când în când (sic!) legea lui Avogadro“ (Op. c. p. 21.)

³⁾ Legea lui Avogadro se exprimă astfel: În volume egale de gaze sau vapori, sub aceeași presiune și la aceeași temperatură, se află același număr de molecule. Așa dar, în trei volume se află de trei ori mai multe molecule decât într'un volum, indiferent de natura și de numărul atomilor cari alcătuiesc molecula și deci indiferent de volumul propriu zis al moleculei izolate.

pag. 8.) Aci se enumeră și se definesc funcțiunile organice, se dau adică noțiunile fundamentale pe cari se clădește înțelegerea a tot ce urmează. Să-l cităm pe d-l Brăilițeanu textual.

După d-l B. „corpurile organice se clasifică în opt grupe numite funcțiuni.“

Intr'o singură frază introductivă două enormități: Mai întâiu, funcțiunea nu e o grupă de substanțe, ci un ansamblu de proprietăți datorite unei grupări atomice, caracterizate printr'un anumit ansamblu de proprietăți, numită grupă funcțională sau funcțiune organică. Al doilea, admitând nomenclatura sui generis a d-lui B., nu sunt 8 funcțiuni organice, ci peste 30 de funcțiuni bine caracterizate. D-l B. nu știe ce e funcțiune organică. Să auzim în adevar cum le definește:

1. „Hidrocarbure. În această funcțiune sunt cu „prinse toate corpurile organice compuse din carbon „și hidrogen s. ex. metanul, acetilenul, benzina“ etc. „Toate hidrocarburele ard dând apă și bioxid de carbon.“

Avem aci următoarele inexactități: a) După d-l B., toate hidrocarburele sunt o funcțiune organică; b) Benzina (un amestec de diverse hidrocarburi) e un individ chimic, o funcțiune organică!; c) Caracterizarea hidrocarburelor prin aceea că dau prin ardere apă și bioxid de carbon e tipic Brăilițeană: Prin ardere, și alcoolii, și fenolii, și cetonele, și esterii, și aldehidele dau același lucru: apă și bioxid de carbon.

2. Tot așa de minunat de lămuritoare e definiția alcoolilor: „Alcoolii sunt corpuri organice compuse din carbon, hidrogen și oxigen.“ Urmează ca exemple (fără formule) alcoolul ordinar și glicerina.

Acestei definiții îi corespund nu mai puțin de zece clase de substanțe cu totul diferite, printre cari și fenolii, eterii, aldehidele și cetonele!

Unde d-l B. se întrece pe sine în maximum de inexactități concentrate în minimum de spațiu, e în mirobolanta definiție a fenolilor. După d-l B. fenolii nu sunt alcooli în cari oxhidrilul este legat de un nucleu benzenic. Doamne, ferește! Instruește-te cititorule!

3. „Fenolii sunt compuși organici, cari combinându-se cu acidul azotic, dau niște derivați numiți derivați nitrici!“

Sper că chimiștii vor gusta ca pe cea mai reușită glumă această definiție a fenolilor.

Vreți o definiție analoagă în conținut noțional și exactitate? Iată un exemplu din această categorie de „definiții“. Inchipuiți-vă că într'o carte de zoologie, autorul ar defini specia „crap“ în felul următor: „crapul este un animal din care se gătește un fel de mâncare numită salată de boeuf.“ Nu e mai multă insanitate în definiția aceasta a crapului decât în definiția fenolilor în cartea d-lui Brăilițeanu.

E nevoie să mai continuu? Așa e toată lecțiunea!

Intr'o pagină și jumătate peste 20 de inexactități de acest fel. Astfel de lucruri învață copilul pentru a clădi apoi pe aceste definițiuni, căci, la rezumat d-l B. revine exact la fel asupra lor. Lecția 2-a e fundamentală. Asta se chiamă carte didactică și o astfel de înșirare de insanități, o lecțiune!

⁴⁾ Și să nu credeți că e un lapsus al d-lui B. La pag. 9, în rezumat, repetă: „fenolii sunt corpuri cari dau derivați nitrici când se combină cu acidul azotic!“

Acum, copilul știe și ce e fenol, și ce e derivat nitric!

Notați bine că copilul nu se mai întâlnește cu chimia organică, dacă nu urmează la universitate, la facultatea de științe. Liceul i-a dat noțiuni (!) de chimie organică necesare culturii generale a omului civilizat.

Pe lângă acestea, definiții de comedie bufă ca aceea a *fermenților* apar anodine. D. ex. (pag. 59): „Fenomenul chimic sau transformarea produsă de ferment se numește *fermentație*. Orice ființă vie sau orice materie organică, care (pardon! N. A.) produce fermentație, se numește *ferment*?”

Te-ai lămurit, cetitorule, ce e un ferment?

Și așa de clară și instructivă, așa de plină de noțiuni exacte e toată cartea!

Astfel de chimie și fizică învață câteva mii și poate zeci de mii de elevi în fiecare an, căci d-l B. fericește cu manuale pe acelaș calapod (opt volume de fizică și chimie!), cinci clase ale liceului, trei clase ale școlii normale și vreo două clase ale școlii de comerț!

Cititorul să răspundă acum, dacă am avut dreptate să afirm în studiul meu că „la greșelile programului se adaugă foarte adesea nu numai lipsa de îngrijire a autorilor, dar uneori o incultură și o incapacitate uimitoare” și să mai afirm, că unele din cauzele slabei pregătiri a absolvenților liceului în privința fizicii și chimiei sunt și incultura și incapacitatea autorilor didactici?

În ce-l privește pe d-l B. o dovadă de incultură și de incapacitate uimitoare, sunt nu numai cărțile sale didactice, dar și broșurica în discuție: „*Un răspuns și o lecție de corectitudine științifică.*”

La pag. 49. a libelei sale, d-l B. hotărât să-mi dea o lecție despre fenomenele termochimice, ca exemple de transformare a energiei, scrie următoarele:

„Redau aci această chestiune în mod elementar, căci are să folosească D-lui Rădulescu”...*)

„Când două corpuri se combină cu absorbție de căldură, (combinație *endotermică*), energia chimică a acelor corpuri se transformă în energie calorică care se absoarbe, adică care se imagazinează.”

Abstracție făcând de cacofonii, din aceste rânduri se vede că d-l B. habar n'are de transformarea de energie despre care îmi face lecție! În combinația *endotermică* a două corpuri, nu energia chimică a acelor corpuri se transformă în energie calorică, (cum greșit afirmă d-l B.), ci din contra: energia calorică, *împrumutată dela exterior*, se transformă în energie chimică, ce se *imagazinează ca atare în corpul compus ce rezultă din combinare.*

De astfel de insanități științifice, de astfel de dovezi de inconștiență e plină toată broșura d-lui B.!

Iată ce e, din punct de vedere științific și didactic, un *plesiosaur didactic!*

Dar din punct de vedere etic și social? Se însărcinează tot d-l B. să ne o arate în aceeaș binecuvântată broșurică, în care mă învață pe mine „*sărmanul critic naiv chimia*, ca să-mi „*crape obrazul de rușine*”. Mă înțelegeți!

* * *

D-l Brălițeanu afirmă (pag. 4), că subsemnatul „n'a făcut o critică măsurată și imparțială (a cărți-

lor sale și ale d-lui Dima”), ei o critică de rea credință și interesată“, că am transformat interesul pentru cultura românească și pentru științele experimentale într'un interes de „tarabă”. D-l B. mai susține (pag. 40) că critica făcută de mine cărților sale „a fost numai un pretext ca să disimulez adevăratul scop al lucrării mele; să laud cărțile d-lui Dima.

Pentru aprecierea afirmațiilor d-lui B., voi releva următoarele:

a) În studiul meu, *n'am făcut critica nici unei d'în cărțile de științe fizico-chimice.**) Dacă, pentru a justifica afirmațiile mele relative la pericolul ce-l prezintă „plesiosaurii didactici“, am reprodus, *fără să-i citez numele autorului*, câteva *perle* din Chimia d-lui B., am făcut-o aceasta pentru că după manualele d-sale au învățat ani de zile amândoi copiii mei: și fata, și băiatul. Ca specialist le apreciasem, iar ca părinte le *simțisem* nefasta lor influență educativă; le cunoșteam deci foarte bine și apoi le aveam la îndemână.

b) În studiul meu, ocupându-mă de cărțile de chimie al d-lui Dima, spuneam: „Voi expune aci în mod *mai mult decât sumar caracteristica generală* a operii autorului, lăsând pe cititor să vadă și să judece singur valoarea didactică și literară a cărților.” Anume am evitat orice apreciere personală, relativă la valoarea didactică a manualelor d-lui Dima, pentru a da succintei mele critici un caracter academic și strict obiectiv. Dacă aș fi urmărit un „interes de tarabă“, mi-ar fi fost foarte ușor, păstrând totuși obiectivitatea, să *reproduc* aprecierile foarte elogioase, ce le fac despre aceste manuale *referenții oficiali* ai Consiliului Permanent, în raportul de aprobare:

„*Cărțile de chimie (ale d-lui Dima) sunt alcătuite ca și cele de fizică cu aceeaș îngrijire și aceeaș grijă pentru ca studiul științelor fizico-chimice în liceu să se facă cu toată seriozitatea și exactitatea, pe care aceste discipline le merită pentru cultura generală a unui absolvent*”... „*Cărțile de chimie (ale d-lui Dima) sunt un pas înainte în literatura didactică românească*” etc.

Aceste și alte asemenea aprecieri *oficiale* ar fi fost cea mai discretă și mai elocventă reclamă. N'am amintit *nimic* din toate acestea și m'am mărginit să pun numai în evidență *nota absolut originală*, în literatura noastră românească, anume corelația strânsă ce autorul se silește să facă în lucrarea sa didactică, între fizică și chimie și deci între diferitele capitole ale acesteia din urmă, corelație necesară cimentării cunoștințelor și înțelegerii integrale a chimiei. Numai aceasta interesă succintul meu studiu asupra învățământului chimiei în liceu, fiindcă așa înțeleg și eu să se predee chimia.**)

D-l B. mai scrie (pag. 4) următoarele:

„Când cineva laudă o carte însemnează că a citit acea carte, că și-a dat seama de valoare ei așa că, vrând nevrând, devine și el, ca și autorul acelei cărți, responsabil în fața opiniei publice”.

*) În studiul meu scrieam: „N'aș fi ridicat totuși aceste critici, căci am oroare de critica negativă. Dacă o fac, este fiindcă, pentru prima oară în România, s'a făcut acum de curând o încercare eroică de a ieși din perioada pe care, cu marele autor german, o voi numi a „plesiosaurilor didactici”. Vreau să vorbesc de *nouile cărți de chimie ale Prof. G. A. Dima*, pentru cl. IV și V-a de liceu.”

*) Căci nu era acesta scopul studiului meu.

***) În studiul meu seriam (p. 12): „autorul (Dima) întrebuițează sistematic metoda inductiv-deductivă, așa cum am preconizat-o mai sus”. Eram deci dator să relev aparitia unei cărți făcute în acest spirit.

*) Și precum se vede, îmi folosește. Ii sunt deci recunoscător.

Aceste rânduri mă îndeamnă să mă ocup și de critica, pe care d-l B. o face la rândul său cărților d-lui Dima, deși, după cum am spus mai înainte, valoarea intrinsecă a broșurii d-lui B. mă scutește, și pe mine, și pe d-l Dima de orice răspuns. Analizându-i însă *critica*, vom avea prilej să cunoaștem plesiosaurul didactic și din alte puncte de vedere.

Pentru a dovedi cu fapte că subsemnatul a făcut o critică de „rea credință și interesată“, d-l Brăilițeanu critică manualul de chimie al d-lui Dima și afirmă „că actualul profesor universitar Dima nu mai are astăzi nici priceperea fostului institutor“, căci după ce (d-l Dima) „scrie că hidrogenul este de 14,5 ori mai ușor decât aerul“, arată o experiență, prin care „se contrazice, dovedind că hidrogenul este mai greu decât aerul, pe când chiar elevii de clasa II-a gimnazială știu că hidrogenul este mai ușor decât aerul“. (pag. 12). Și pentru adevărarea acestei afirmații, d-l Brăilițeanu *falsifică* textul legendei următoarei figuri (fig. 32), reproduse din cartea d-lui Dima.

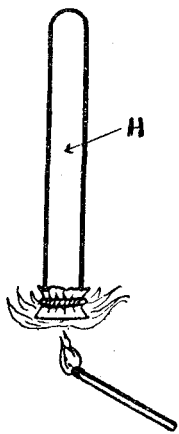


Fig. 32.

Reproducând această figură, d-l Brăilițeanu scrie sub dânsa următoarea legendă:

„Cum profesorul Dima face experiența prin care arată că hidrogenul este mai ușor decât aerul și difuzibil.“

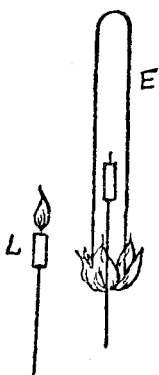
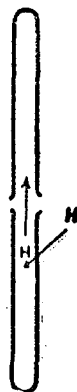
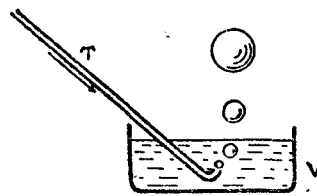
Această legendă e falsificată de d-l B. Legenda din cartea d-lui Dima este redactată așa: „Difuziunea hidrogenului prin corpurile poroase.“ Experiența respectivă se raportează numai la difuzibilitatea hidrogenului, nu și la densitatea lui față de aer (pag. 38).

Dar d-l Brăilițeanu nu numai *falsifică* un text, pentru a putea bârfi pe d-l Dima, afirmând că prin experiența amintită d-l Dima vrea să arate că hidrogenul este mai ușor decât aerul, dar D-sa trece sub tăcere următoarele experiențe clasice, speciale, prin care d-l Dima arată că hidrogenul e mai ușor decât aerul, experiențe ce *precedează* experiența relativă la difuziune (fig. 32). Iată aceste experiențe (pag. 37, Chimia de G. A. Dima):

„Experiență. A eprubetă cu hidrogen o ținem câteva minute cu gura în jos și apoi introducem în ea o lumânare aprinsă. Aceasta se stinge, iar hidrogenul se aprinde. (fig. 29).

„Experiență. O eprubetă cu hidrogen o ținem cu gura în sus. După un minut, introducând un chibrit aprins, nu se mai produc fenomenele de mai sus. Hidrogenul s'a ridicat în aer.

Hidrogenul dintr'o eprubetă se poate turna (în sus) în alta, așezată cu gura în jos deasupra celei dintâiu. (fig. 30).

Fig. 29.
Hidrogenul arde dar nu întreprinde arderea.Fig. 30.
Trecerea hidrogenului din eprubetă de jos în cea de sus.Fig. 31.
Formarea bătășilor de săpun pline cu hidrogen.

Experiență. Vărim într'o soluție de săpun în apă capătul tubului de cauciuc, în lerătură cu un aparat Kipp pentru hidrogen și lăsând cu încetul să iasă hidrogen, acesta umflă bătășii de săpun, care apoi se ridică în aer. (fig. 31). Aci se poate aprinde cu un chibrit sau cu un fir de fier înroșit.“

Pe baza acestor experiențe, d-l Dima arată că hidrogenul e cel mai ușor dintre toate corpurile etc. Apoi trece la difuziunea hidrogenului prin pereții poroși.

D-l Brăilițeanu nu numai trece sub tăcere experiențele de mai sus, dar implicit insinuează că ele nu există în cartea d-lui Dima, căci găsește necesar să ni le descrie pe larg D-sa, spunând că așa trebuie să se procedeze pentru a dovedi că hidrogenul e mult mai ușor decât aerul. (pag. 11)!!

Ce calificative să folosim? Falsificare intenționată și rea credință pentru a justifica o afirmare jignitoare sau falsificare, rea credință răutăcioasă și ignoranță? Suntem pentru aceste din urmă calificative, căci din broșura d-lui Brăilițeanu avem convingerea că d-sa nu are o noțiune clară și exactă, ci una greșită despre fenomenul difuziunii, căci după d-sa hidrogenul nu ar putea difuza, când se află într'un vas așezat cu gura în jos, deoarece e mai ușor decât aerul. Ca să difuzeze, în asemenea împrejurări, ar trebui să fie mai greu decât aerul (după d-l Brăilițeanu)!

D-sa ia difuziunea gazelor drept o filtrare datorită forțelor exterioare (gravitațiunii, în cazul de față). În adevăr d-l B. spune (pag. 10) că, dacă vrem să arătăm elevilor „că hidrogenul este difuzibil, adică străbate lesne corpurile poroase“, eprubeta, plină cu hidrogen și astupată la gură cu o hârtie de filtru, trebuie (pag. 11) să se întoarcă cu gura în sus“. Câteva rânduri mai înainte arată și de ce trebuie procedat așa: „Hidrogenul fiind mai ușor decât aerul caută să se ridice în sus... dar nu să se lase în jos.“

Aceste rânduri, coroborate cu cele de mai înainte, ne arată că d-l B. nu cunoaște sau nu-și dă seama de proprietatea caracteristică și fundamentală a gazelor: difuzibilitatea. Din cauza acestei proprietăți, un gaz tind să ocupe tot spațiul ce-i stă la dispoziție, indiferent dacă acel spațiu e vid sau e ocupat de un alt gaz. Din cauza acestei proprietăți fundamentale, două gaze sau în general două fluide miscibile, ce nu reacționează chimic, când sunt puse în contact, se pătrund reciproc și se amestecă intim fără intervenirea forțelor exterioare și chiar împotriva acestora. Fenomenul se produce chiar și atunci, când cele două fluide sunt despărțite printr'un perete poros. E o dovadă că difuziunea gazelor e datorită numai agitațiunii proprii a moleculelor.

Pentru a dovedi în mod isbitor acest caracter al fenomenului, mai toate experiențele demonstrative, de curs, relative la difuziunea gazelor sau a lichidelor miscibile, se aranjează așa: fluidul mai ușor se așează deasupra, cel mai greu dedesubt. În experiența celebră a lui Berthollet relativă la difuziunea gazelor, vasul cu hidrogen era așezat deasupra vasului identic, plin cu bioxid de carbon, corp de 22 de ori mai greu decât hidrogenul. Dacă s'ar proceda invers, amestecarea fluidelor s'ar datorita nu numai difuzi-

ni, adică agitațiunii moleculare, ei și gravitațiunii și mai mult acesteia din urmă. Se suprapun în acest caz două fenomene ale căror efecte se adună. Influența gravitațiunii fiind mai mare, maschează difuziunea propriu zisă și deci, în cazul experienței relative la difuziunea hidrogenului, ținând eprubeta cu gura în sus, e mare probabilitate să se producă în mintea elevilor o idee greșită despre natura și cauza fenomenului, dacă nu li se atrage în mod special atențiunea. Dovadă e faptul că și autorul Brăilițeanu nu și reprezintă exact fenomenul difuziunii.

Prin urmare, fig. (32), reproducă din cartea d-lui Dima, relativă la difuziunea hidrogenului prin pereții poroși, ar fi foarte demonstrativă, dacă în intențiunea autorului ar fi fost să țină eprubeta plină cu hidrogen drept cu gura în jos. D-l Dima însă, *probabil* pentru a ușura executarea experienței, înțelege să se țină eprubeta cu gura în sus⁹⁾ căci pentru a descoperi hidrogenul difuzat prin hârtia de filtru, ce astupă gura eprubetei, zice (pag. 37): „Ținând un chibrit aprins la o mică distanță (1 cm.) dela gura eprubetei închise *deasupra* hârtiei se produce o mică pocnitură și gazul împreună cu hârtia iau foc.“ Ca să ție flacăra chibritului *deasupra* hârtiei, eprubeta trebuie să fie cu gura în sus; în orice caz, gura eprubetei să fie la un nivel superior celui dela fundul ei. Pătrunderea hidrogenului prin corpul poros în acest caz e ajutată și de gravitațiune. Dar, pentru a nu produce confuzie în mintea elevilor, d-l Dima are grijă (simț didactic!) să spună mai departe că atunci „când două gaze diferite sunt despărțite printr'un perete poros, gazele pătrund prin acest perete și cu timpul se amestecă uniform. Pătrunderea prin perețele poros se face cu atât mai repede, cu cât gazul este mai ușor“, deci autorul sugerează chiar dela început ideea justă că *în același timp* și aerul străbate în sens invers perețele poros. Fenomenul difuziunii gazelor printr'un corp poros e astfel succint, dar clar și exact expus.¹⁰⁾

Figura (32) de mai sus nu e destul de bine executată de desemnator și probabil din această cauză culegătorul tipograf, când a pus zățul în mașină, n'a așezat clișeul cum trebuia, după textul și intențiunea autorului. La prima ediție a unei cărți, ce se tipărește și ale cărei figuri se fac la 500 de km. distanță dela domiciliul autorului, se poate strecura o asemenea greșală. Dar un critic *inteligent și de bună credință*, chiar dacă nu are o idee exactă despre fenomenul difuziunii, trebuie să constate nepotrivirea dintre textul cărții relativ la o experiență și figura respectivă. D-l B. însă face din țăntar armăsar și încă recurge pentru aceasta la *falsificare* de texte și la *mistificare*!

Aceasta e singura scăpare din vedere, deoarece însemnătate (minimă în realitate), din cele relevante^{***)} de d-l B. în cărțile de chimie ale d-lui Dima: o figură greșit așezată, fiindcă este parțial greșit executată!¹⁾ O simplă scăpare din vedere, care însă nu

⁹⁾ Așa cum fac mulți, între alții și d-l Brăilițeanu.

¹⁾ Din cartea și din expunerea d-lui B. s'ar părea că difuzibilitatea prin corpurile poroase e o proprietate specifică a hidrogenului. Nu ar fi de mirare, căci d-l B. nu și dă bine seama de această proprietate!

^{***)} Toate celelalte observațiuni critice sunt sau neadevăruri sfruntate, sau brăilețenisme pure.

¹⁰⁾ Flacăra chibritului trebuia altfel îndreptată.

este în contradicție cu adevărul științific, pentru cine-l posedă *temeinic* acest adevăr, nu confuz ca d-l B.

Am insistat asupra ei ca să pun în evidență *știința și conștiința* „plesiosaurului didactic“ și în manifestările sale de critic științifico-didactic, după ce l-am cunoscut ca autor. Deaceea continuu, căci din acest punct de vedere e și mai interesant de cunoscut tipul nostru.

După ce, prin mijloace ca cele de mai sus, d-l Brăilițeanu susține că d-l Dima „*scrie în cărțile sale aberații*“, D-sa, cu aceeași bună credință, sub pretext că dă o explicație a acestui lucru, continuă să-l *bârfească* pe colegul meu spunând că d-l Dima, după ce din institutor a ajuns profesor secundar, „a continuat să publice cărți de clasele primare și secundare. Apoi, făcând studii și în străinătate, a ajuns profesor universitar, dar acum ce face? „Nu popula-
„rizează știința așa cum fac domnii Musceleanu și „Hurmuzescu la București? Nu tipărește cărți să fo-
„losească studenților săi, așa cum fac domnii Proco-
„piu și Bogdan la Iași, ei din cărți franțuzești ori „nemțești bune, face cărți românești proaste, cari dau
„pe față halul în care se găsește autorul lor. Așa pă-
„țesc toți aceia cari își reduc cea mai mare parte din „activitatea lor la un orizont limitat și meschin al „inerezelor particulare: „*taraba*“.

Când cineva are în urma sa o activitate și o carieră didactică de felul celeia a d-lui Dima, (după știința mea, unică la noi), asemenea atacuri personale, într'o critică științifică, din partea unui vechiu profesor și *răspândit autor* ca septuagenarul și calificatul fost *inspector școlar* Brăilițeanu, sunt în adevăr ceva vrednic de relevat, căci e o contribuție serioasă la înțelegerea stării, în care se găsește învățământul nostru secundar.²⁾ Deaceea, pentru o mai temeinică cunoaștere a plesiosaurului didactic, cred necesar să dau cititorilor următoarele informațiuni:

D-l Dima, după ce a eșit din învățământul primar, nu a mai publicat nici o altă carte didactică *nouă* de curs primar, deși era foarte firesc să-o facă, după ce, ca institutor, colaborase la cele mai bune cărți de citire de curs primar.¹⁰⁾

D-l Brăilițeanu, și alții ca d-sa, deși n'au fost nici o clipă învățători, s'au apucat la bătrânețe să facă și să publice cărți pentru școalele primare. (Vezi Bulet. Oficial al Min. Instr. Iulie 1930. Pag. 36.) N'a fericit îndestul tineretul din școala secundară?

Dela 1909 și până la 1924, adică 15 ani, d-l Dima n'a mai publicat nici o carte secundară, deși cărțile sale de fizică și chimie pentru gimnazii (1909) au fost oficial recunoscute de cele mai bune cărți românești de fizico-chimice și deși avea pregătit un curs de chimie pentru licee. (Vezi prefața Cărții de Chimie pentru licee. 1930.)

Abia în 1924—1925, și cu serioase sacrificii personale, d-l Dima a publicat, sub titlul de „*Lecțiuni de Fizică*“, un curs de fizică experimentală, de aproape 1200 pagini și de așa nivel că manualul acesta se folosește de studenții din primul an universitar.

²⁾ Să luăm seama! D-l Brăilițeanu a publicat un *proiect de program pentru fizică și chimie*. Înțelegeți cine face la noi programele sau contribuie la redactarea lor? Pot fi altfel de cum sunt, când provin de la așa competențe? A mai publicat și multe diferite studii pedagogice și didactice, de-o frumusețe!

¹⁰⁾ Au fost premiate întâiu, pe vremea lui Spiru Haret, și timp de 12 ani au fost editate de Minister și introduse obligatoriu în toate școalele primare.

E, după afirmarea specialiștilor, cea mai bună carte de fizică experimentală, publicată până acum în românește. Apariția ei a fost considerată ca un progres în literatura noastră didactică. D-l Dima e primul dintre universitarii români în viață care a publicat un asemenea curs de fizică.

Abia anul trecut, 1930, d-l Dima a publicat cărțile de chimie pentru liceu, cărți care, după părerea subsemnatului, reprezintă, ca intenții pedagogice și directive, un unicum și o profundă inovație în literatura didactică dela noi și sunt primul pas pe calea cea bună. Și cu această lucrare a sa, d-l Dima își continuă activitatea de pionier în metodologia învățământului românesc al științelor fizice.

Că d-l Brăilițeanu are altă părere despre cărțile didactice amintite și le apreciază ca „proaste”, e o părere personală a d-sale, părere ce, după cele de mai sus, îl onorează pe d-l Dima. Dar d-l Brăilițeanu nu se mărginește numai la aprecieri întemeiate pe falsificări de texte, ci calomniază, insinuând că d-l Dima face din cărți streine bune cărți românești proaste. Ar putea d-sa să ne citeze un asemenea exemplu? Ar putea, de exemplu, d-l B. să ne citeze vreun autor francez sau german care, prin inducțiuni și generalizări progresive, să fi realizat, în felul d-lui Dima, unificarea și coordonarea cunoștințelor de chimie, realizări necesare înțelegerii integrale a științei acesteia? Ar mai putea să ne citeze D-sa măcar *un singur* autor francez sau german care, într-o carte de chimie de liceu, de nivelul cărții d-lui Dima, să fi încercat a realiza corelația dintre chimie și fizică în mod elementar, atractiv și original, cum a făcut-o autorul român?

Intorc foaia și întreb: Poate d-l B. să ne citeze vre-un autor didactic, francez sau german, în ale cărui manuale de fizică și de chimie să se găsească, îngrămădite într-o singură pagină, un număr așa de mare de insanități ca în cărțile d-sale (ale d-lui B.)?

Și acum, după ce cititorii și-au putut face o idee exactă despre știința și conștiința d-lui Brăilițeanu, ea încheiere, voi reproduce următoarea *perla* de gândire subtilă, de eleganță stilistică, de bun gust literar, de omenie și de bună cuviință.

În broșura sa, criticând chimia d-lui Dima, d-l B. reproduce următorul aliniat din cartea acestuia:

„*Importanța biologică a apei.*” „Plantele și animalele conțin deasemenea mari cantități de apă în constituția lor. Prin respirație, prin transpirație și prin urină, corpul omenesc elimină zilnic câțiva litri de apă. Această apă trebuie introdusă din nou în organism, căci altcum corpul nostru, care conține cam trei sferturi din greutatea sa apă, s-ar ruina.”

Făcând critica acestui aliniat, d-l Brăilițeanu spune următoarele (p. 55):

„Așa cum scrie d-l Dima, rezultă că trebuiesc introduse, din nou în organism, cei câțiva litri de apă, cari au fost dați afară prin respirație, prin transpirație și prin urină. Aceasta înseamnă că, după ce la începutul cărții, într-o pagină, a scris că această carte este închinată elevilor cumiști și harnici, acum spune acestor elevi, cumiști și harnici, să-și bea apa pe care au dat-o afară în stare de... urină. Să-i fie de bine d-lui Dima, dacă, în fiecare dimineață, înghite astfel de apă ca să-și păstreze organismul în bună stare în care se găsește!”

* * *

Cu aceasta ciclul de demonstrații e încheiat.

Cititorul e edificat asupra speciei *plesiosaurus didacticus* în principalele caracteristici: pregătirea științifică, stilul, inteligența, omenia și cinstea profesională.

Și să se noteze bine: cărțile din cari citez sunt, după mărturisirea d-lui B., *perfectionate*, căci de patruzeci de ani aproape, acest autor a nenorocit, generație după generație, pe copiii noștri! Autorul a fost și inspector al învățământului secundar și cititorul știe ce înseamnă asta pentru răspândirea unui manual didactic!

Că an de an astfel de manuale au putut fi aprobate și încă elogios câteodată, nu ne pune oare pe gânduri? Mai e de mirare în aceste condiții că plesiosaurii furnică în învățământ? Mai e nevoie de dovezi? Iată în treacăt câteva:

După apariția studiului meu, un coleg, nemulțumit de punctul meu de vedere, îmi trimete cartea sa de chimie ca să demonstreze *cum trebuie să fie o carte bună*. Întâmplător deschid la ozon și găsesc la pag. 31: „pânzeturile să albesc muindu-le în apă și apoi întinzându-le pe iarbă verde. (Să (sic!) albesc din cauza ozonului degajat de iarba verde”). Copilul învăță dintr'odată trei năzbătii: 1. Inălbirea *nu-i un proces fotochimic*; 2. *iarba verde degajă ozon*; 3. ca o consecință naturală din această noțiune, de sigur, el trebuie neapărat să conchidă că și corpul omenesc degajă ozon la soare, când stofele hainelor noastre se decolorează atât de ușor vara.

Să lăsăm pe acest autor și să luăm pe alții. Specia *plesiosaurus didacticus* e descoperită în România de marele savant *Ostwald*. Exemplarul, care a ocazionat denumirea, e altul, deosebit de cele două citate mai sus.

În fine, un ultim exemplu tipic: la examenul de capacitate¹⁾ ținut în luna Mai a. c. în Cluj, unii candidați au dat la examen răspunsuri din *altă* carte de liceu deosebită de cele de mai sus, iar profesorul examinator i-a respins pe temeiul acestor răspunsuri.

— „Lucrurile acestea trebuie să le știe, Domnule, un student în anul I-iu, altfel nu trece. Astfel de erezii vrei să înveți D-ta pe elevii d-tale?”

Candidatul a arătat atunci că *dase exact răspunsul dintr'o carte de liceu răspândită, foarte bine apreciată și, evident, aprobată de Minister.*

— „Atât mai rău pentru D-ta, că înveți după astfel de cărți învechite și inexacte.”

Și candidatul a căzut.

* * *

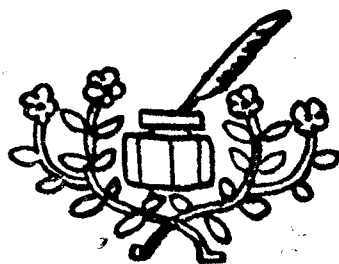
Am terminat.

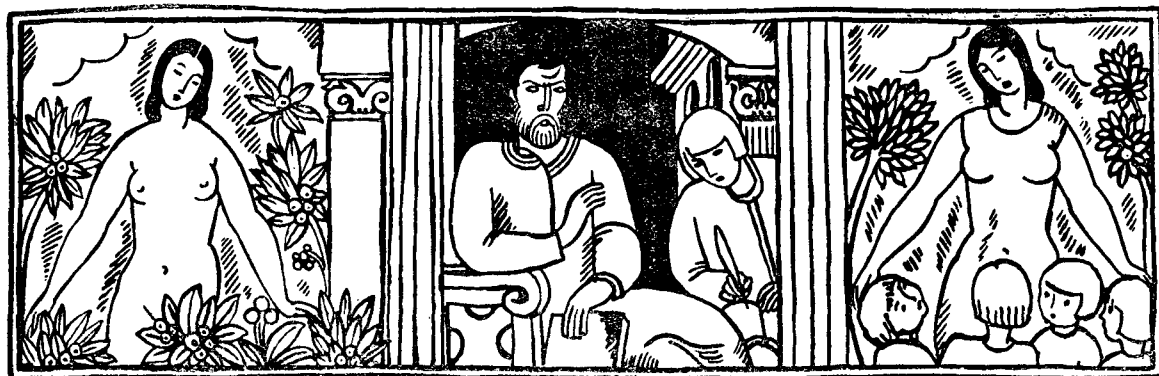
Era oare necesar să relevăm această stare? Reprezintă ea o racilă cumplită a învățământului?

Răspunsul deie-l cititorii, cititorii învățământului și profesorii conștiinți de răspunderea lor!

¹⁾ De științe fizico-chimice.

Dan Rădulescu.





Considerațiuni asupra apelor minerale

A. Definiție. — Toate apele cari se găsesc la suprafața globului sunt în general minerale, fiindcă în analiza lor constatăm cantități variate de substanțe chimice.

Totuși, din punct de vedere medical, prin denumirea de ape minerale vom înțelege toate acele ape naturale, care prezintă proprietăți terapeutice și se pot întrebuița ca medicamente, în unele afecțiuni.

Se deosebește de apa potabilă simplă, prin proporția și natura substanțelor chimice, pe care le conțin în soluție, precum și prin unele proprietăți fizice speciale, ca d. ex. temperatura, radioactivitatea etc.

În general, apele minerale conțin o mare cantitate de gaze (în deosebi acidul carbonic, etc.) cari nu există în aceeași proporție în apa comună.

Mineralizarea totală a apelor minerale poate să varieze între 0,20—300 gr. la litru, deasemenea temperatura lor prezintă grade foarte diferite.

Vorbim de ape minerale reci, când temperatura lor normală nu trece nici odată peste 22° C., iar când gradul lor de căldură este mai mare decât media temperaturii aerului de unde izvorăsc, se numesc ape termale.

B. Originea. — Din punct de vedere al originii, distingem două grupe mari de ape minerale, cari s'au confundat multă vreme între ele. Astfel avem:

1. Ape minerale de infiltrație și

2. Apele minerale juvenile sau primitive.

1. Apele minerale de infiltrație, denumite de Suess și vadose, sunt de origine superficială. Provin întocmai ca și apa potabilă, din apa meteorică (zăpadă, ploaie, rouă, etc.), care pătrunde prin crăpăturile solului în profunzime, până ce dă peste un strat impermeabil un-

de se oprește.

Aici își încorporează, potrivit compoziției straturilor prin care au trecut, diferite săruri, materii organice (substanțe azotate), gaze, etc. și reapar apoi la suprafață, sub formă de izvoare sau surse.

Aceste ape sunt în general reci, bogate în substanțele solului, dar sărace în elementele caracteristice emanațiilor metalice, de origine profundă și gazelor rari.

Compoziția lor chimică, debitul și temperatura nu sunt constante, ci variază cu sezonul și condițiile meteorice (ploi, zăpadă, etc.)

2. Apele minerale juvenile sau primitive sunt ape de formație nouă, produse de fenomenele vulcanice (procesele de ardere ale diferitelor materii), în cele mai adânci straturi ale pământului.

N'au nici un raport cu apele superficiale.

Se caracterizează prin conținutul lor bogat în substanțe de origine profundă: fer, cupru, arsenic, fosfor, etc., apoi în gaze rare: argon, neon, heliu, etc. și emanațiuni puternice radioactive.

Compoziția lor chimică, debitul și temperatura, sunt constante și absolut independente de fenomenele meteorice și de anotimp (iarnă sau vară, etc.)

Sunt în regulă generală izvoare termale, a căror temperatură depășește uneori 80°C.

Se întâlnesc îndeosebi în regiunile muntoase, bogate în roci primitive și eruptive.

3. Apele minerale mixte, sunt rezultatul amestecului produs în adâncimile subsolului, între apele minerale superficiale și cele de origine profundă.

Astfel, în compoziția lor chimică, vom găsi elemente caracteristice ambelor categorii de ape.

Se cunosc și ape minerale superficiale cu caracter termal, precum

și ape juvenile reci, îndeosebi când au traversat un lung traiect în straturile superficiale ale solului.

C. Captarea apelor minerale are din punct de vedere terapeutic o importanță deosebită.

Este necesar pentru a prinde apa minerală, să pătrundem în profunzime, până la stratul care ne dă siguranța, că izvorul este ferit de contactul cu alte ape streine sau cu materii organice, etc.

Și, începând dela acest punct, vom izola apoi izvorul, până la suprafața solului, în condiții tehnice ireproșabile.

În captarea ce-o facem, va trebui deasemenea să evităm pierderea gazelor ce conține sursa, pentru a nu micșora valoarea terapeutică și a nu provoca astfel precipitarea unor săruri, care sunt ținute în soluție, numai grație prezenței acestor gaze.

Și o captare făcută în bune condițiuni, pe lângă asigurarea unei păstrări intacte a compoziției chimice, poate deasemenea să mărească mult și debitul apei.

D. Caracterile fizico-chimice ale apelor minerale.

Din punct de vedere chimic, apele minerale sunt soluții apoase, ale diferitelor săruri minerale și gaze.

Astfel dintre săruri, vom întâlni mai des clorurile, carbonații, bromurile, etc., iar dintre gaze: acidul carbonic, hidrogenul, oxigenul, azotul, etc., precum și gazele rari, caracteristice apelor profunde, ca: neon, argon, crypton, xenon, heliu și emanațiuni de raniu, etc.

Toate aceste elemente, se vor găsi în apele minerale, în trei categorii de soluții și anume: 1. soluție moleculară, 2. disociație moleculară sau ionizare și 3. în stare coloidală (Perrin-Mathieu).

În urma acestor considerații vedem că, acțiunea terapeutică ce-o prezintă apele minerale, se dato-

rește în primul loc elementelor chimice din compoziția lor, care imprimă totodată și caracterul apei, apoi altor factori fizico-chimici importanți, care participă cu efectul lor terapeutic.

Deaceea, în cele următoare vom reda, pentru o bună înțelegere a acțiunii apelor minerale asupra organismului, o scurtă recapitulare a principalilor factori ajutători fizico-chimici:

1. Temperatura, sau gradul termalității apelor minerale, prezintă un deosebit interes terapeutic.

Astfel distingem:

Ape reci până la 22°C.

Ape răcoritoare dela 22°—28°C.

Ape căldute dela 28°—35°C.

Ape calde dela 35°—40°C.

Ape fierbinți dela 40°—45°C.

Știm că temperatura influențează acțiunea cordului și centrului respirator, tonusul muscular, sistemul nervos, nutriția și temperatura corpului, etc.

Ori pentru organism gradul termalității, care acționează asupra lui nu este indiferent.

În general, vor fi alese apele a căror temperatură este egală cu a corpului, întrucât pot fi bătute imediat la izvor fără să producă nici cea mai mică leziune asupra mucoasei gastrice.

De asemenea pentru cura externă, temperatura de 34—38°C. convine mai bine organismului și această apă poate acționa cu totalitatea elementelor terapeutice ce conține.

Dimpotrivă, apele prea reci sau prea calde provoacă la nivelul mucoasei gastrice, reacțiuni termice și circulatorii, care ascund primejdii mari. Acelaș lucru se petrece și dacă ele sunt aplicate în cura externă.

Deaceea asemenea ape, trebuie să fie răcite sau încălzite înainte de întrebuințare.

Această operație, trebuie făcută cu multă precauție, fiindcă de cele mai multe ori este urmată, de pierderea unei apreciable cantități de gaze și radioactivitate, deasemenea de precipitarea unei părți din elementele minerale, așa că vom avea în consecință, o slăbire a efectului terapeutic.

2. Disoluția moleculară, este starea de solubilitate ce-o prezintă elementele chimice ale apelor minerale.

Deaceea potrivit naturii și masei corpului, volumului de apă și gradului de temperatură, fiecare corp solubil va prezenta un coeficient variat de solubilitate.

Altfel numărul moleculelor, care

se găsească dizolvate într'un volum dat, formează concentrația moleculară.

În chimia biologică, această concentrație prezintă o importanță extrem de mare, întrucât formează baza principalelor proprietăți chimice ale soluțiilor, ca: presiunea osmotică, tensiunea superficială, conductibilitatea electrică, etc.

3. Presiunea osmotică este deasemenea, din punct de vedere al acțiunii fiziologice a apelor minerale, de-o importanță deosebită.

Pentru diferitele soluții, această presiune este egală cu gradul de concentrație moleculară.

Astfel, dacă separăm două soluții de diferite concentrații moleculare, prin o membrană semipermeabilă vom observa fenomenul cunoscut, că aceste soluții vor căuta să-și egaleze concentrația lor, prin un curent care pleacă de la soluția mai slab concentrată, în spre soluția mai puternic concentrată.

Și această putere de echilibrare a concentrației, pe care o prezintă diferitele soluții, se numește presiune osmotică.

Ea se raportează întotdeauna la concentrația sângelui, așa că presiunea osmotică ce-o prezintă diferitele soluții, poate să fie mai mare, egală, sau mai mică, decât a sângelui, deci hiperizo-, sau hipotonică.

Presiunea osmotică, joacă în toate acțiunile biologice ale organismului: schimburi de materii, elaborări de secrețiuni, diureză, etc., un rol de-o extrem de mare importanță.

O apă minerală, se consideră în general cu atât mai greu de resorbit, deci va stagna cu atât mai mult în organism, cu cât este mai mare presiunea ei osmotică.

Deaceea, pentru a promova spălarea organismului și diureza, avem nevoie de ape cu resorbție ușoară, deci izo-, sau hipotonice.

4. Tensiunea superficială este forța de cohesiune, ce-o prezintă la suprafața liberă moleculele unei soluții, cu tendința de-a se dirija în spre interiorul soluției.

Această tensiune este după unii autori (Traube), singurul factor care întreține schimburile osmotice, la nivelul membranei semipermeabile.

În modul acesta, osmosa s'ar explica prin diferența între tensiunea superficială, din punct de vedere al studiului fenomenelor de absorbție al apelor minerale.

5. Disociația electrolitică a soluțiilor sau ionizația, este deasemenea un factor de mare importanță

biologică.

O parte din substanțele dizolvate în apele minerale, independent de starea de disoluție moleculară, se vor găsi disociate în forma unor elemente mult mai mici, numite ioni.

Acești ioni, cari provin din disocierea moleculelor, sunt întotdeauna încărcăți cu electricitate, numindu-se electroni și au deci proprietatea să conducă curentul electric.

Ionii încărcăți pozitiv se numesc cationi, iar cei încărcăți negativ anioni.

Și soluțiile, ale căror molecule sunt disociate în modul acesta, devin conducătoare de curent electric.

În regulă generală, conductibilitatea electrică a unei soluții crește în raport direct cu concentrația elementelor dizolvate.

Apele minerale, care nu sunt decât diferite substanțe chimice în disoluție, au facultatea de-a conduce curentul electric, proporțional cu gradul concentrației lor, precum și cu puterea de radioactivitate ce o posedă.

Cu cât apele sunt mai radioactive, cu atât și disociațiunea electrolitică este mai mare și invers.

Astfel în organism, apele minerale vor avea un teren prielnic, pentru a-și manifesta această proprietate fizică, îndeosebi în procesele de oxidare și de reducere, deci în schimbările de materii, precum și în activitatea fermentilor.

În general, pentru apele minerale, în cazul că nu-și schimbă compoziția lor chimică, conductibilitatea electrică este o constantă fizică de-o mare precizie și stabilitate.

Deaceea, prin măsurarea acestei conductibilități, putem între altele stabili dacă o apă minerală se păstrează bine sau se modifică, suferind unele precipitațiuni sau infiltrațiuni din alte surse.

6. Starea coloidală, este un alt element important fizico-chimic, cu ajutorul căruia ne putem explica mecanismul intim al acțiunii apelor minerale.

După cum știm, această stare formează a treia categorie de soluții, în care putem găsi dizolvate elementele constitutive ale apelor minerale.

Sistemul coloidal, este o stare specială pe care o pot lua unele substanțe, ajunse în contact cu apa.

Aceste substanțe, nu sunt în stare de adevărată disoluție, ci se prezintă sub forma de granulațiuni extrem de fine, numite micelle, cari se găsească în suspensie sau

emulsie.

Controlate la ultramicroscop, aceste granulațiuni sunt animate de mișcări speciale, numite mișcări browniene.

Intensitatea acestor mișcări, căroră li se atribuie puteri bactericide, precum și volumul granulațiunilor se modifică cu vechimea apei.

Astfel când suspensiunea coloidală, prezintă granulațiuni unite sub formă de flocoane, avem fenomenul cunoscut sub denumirea de floculațiune, ceea ce însemnează sfârșitul vieții de granulațiuni (micelare), și pierderea stării coloidale.

În ce privește apele minerale, o seamă de autori au constatat că menținerea stării coloidale se datorește prezenței în ape a altor factori și îndeosebi radioactivității.

Pe măsură ce dispăre radioactivitatea, granulațiunile se unesc în formă de flacoane și starea coloidală dispăre.

În modul acesta se explică și lipsa de efect terapeutic, pe care o prezintă apele vechi înbuteliate.

În practică avem însă mijloace ca să împiedecăm până la un punct, această moarte naturală a apei, mai ales dacă punerea în sticle se face sub presiune de acid carbonic și în afară de contactul aerului.

În general, legile cari dominează tensiunea osmotică a soluțiilor obișnuite, nu se pot aplica și soluțiilor coloidale.

Deasemenea nici punctul de congelare, nu este în raport cu gradul concentrației micelare.

Aceste soluții au o putere osmotică slabă, nu sunt electrolite și deci nu conduc electricitatea.

7. Puterea catalitică este deasemenea de importanță în studiul apelor minerale.

Numim catalisor, substanța care intervine în activarea reacțiunilor chimice, care în condiții normale s'ar produce numai în mod foarte lent, fără să între însă în compoziția elementului obținut.

Să luăm un exemplu foarte demonstrativ: H și O se combină în mod normal formând H_2O (apa), numai la o temp. peste $300^{\circ}C$.; în prezența de platină fin divizată, această combinație se produce însă la $60^{\circ}C$.

Asemenea putere catalitică s'a dovedit și la o serie întregă de ape minerale.

După unii autori, această facultate se datorește stării coloidale a

unor substanțe, care se găsesc în suspensiune.

Și fiindcă cele mai multe reacțiuni, cari se produc în organism sunt rezultatul acestor fenomene catalitice, ne dăm seama că chiar foarte mici cantități din aceste substanțe, pot determina transformațiuni chimice infinite de mari.

Vedem prin urmare, ce acțiune extrem de importantă, asupra proceselor biologice de oxidare și reducere, etc. pot avea apele minerale cu putere catalitică.

Pentru a măsura puterea catalitică a diferitelor ape minerale, ne folosim de ultramicroscop, stabilind numărul granulațiunilor și intensitatea mișcărilor browniene sau de determinarea puterii de descompunere ce-o exercită apa minerală, ajunsă în contact cu apa oxigenată.

8. Radioactivitatea, formează un important agent fizic, în valoarea teraputice balneare.

O seamă de elemente chimice, ca: radiu, uraniu, toriu, actiniu, poloniu, etc., au proprietatea de a emana în mod constant, raze de caracter speciale și anume: impresionează plăcile fotografice, traversează corpii opaci, fac aerul și gazele conductori de electricitate, deasemenea exercită acțiune profundă, asupra organismului.

Radioemanația este foarte bogată în unele ape minerale și este consecința naturii geologice, a terenurilor traversate.

Intrucât se găsește și în apa potabilă, nu putem afirma, că ar fi o proprietate exclusiv pentru apele minerale.

Însă aceste din urmă, se pot deosebi între ele în ce privește intensitatea radioactivității și proprietății de a o putea conserva intactă, timp mai îndelungat.

Ori noi știm, că sunt ape minerale, cari pierd foarte repede radioactivitatea în raport cu altele, cari o păstrează bine.

Această facultate depinde de forma, în care se găsește radioemanația în ape. Astfel dacă este legată de substanțe solide (radiu, toriu, etc), prezintă forma durabilă, dacă însă legată numai de gazele, care le conține apa, prin volatilizarea acestora, radioactivitatea se pierde foarte ușor.

Și în modul acesta, ne putem explica diferența de eficacitate terapeutică, dintre apele luate la izvor și cele din comerț.

În general s'a dovedit, că apele calde și slab mineralizate sunt dintre cele mai radioactive.

Această aserțiune o confirmă de altfel și stațiunile noastre Băile Herculane (jud. Severin), S. Georz Băi (jud. Năsăud, etc.), bogate în radioactivitate, pe lângă factorul termal, care prevalează efectul terapeutic.

Radioemanația exercită o acțiune fiziologică puternică și foarte variată, îndeosebi asupra restabilirii echilibrului fizico-chimic din organism.

Astfel excită celula organismului, în toate funcțiunile sale de nutriție, secreție și reproducere.

Vom avea efect stimulant îndeosebi asupra celulelor roșii, care se înmulțesc, asupra glandelor cu secreție internă, sistemului nervos, pe care în calmează și fortifică, deasemenea asupra nutriției generale (favorizează eliminarea acidului uric din sânge), etc.

E. Modul de acționare al apelor minerale, asupra organismului.

Chimia biologică ne arată că substanțele coloidale constituie cea mai importantă parte din celule și totalitatea umorilor organismului: sânge, etc.

În asemenea condițiuni, întreaga viață biologică celulară, se rezumă la o activitate micelară, la viețuirea stării coloidale.

Se știe că există o serie de cauze: externe sau interne, care la un moment dat pot să favorizeze floculațiunea micelului diferitelor țesuturi, producând astfel perturbațiuni grave în organism: o stare de boală sau chiar sfârșitul vieții celulare.

Între cele mai dese cauze de felul acesta, amintim: intoxicațiile alimentare acute sau cronice, acumularea în organism de substanțe de excreție ale vieții celulare (uree, corpi azotați, etc.), infecții microbiene sau toxinele lor, etc.

Avem însă în același timp la dispoziție, o seamă de elemente, care introduse în organism, în lichidul intermicelar, au proprietatea să oprească sau să reducă floculația coloizilor protoplasmei și în modul acesta să restabilească o funcțiune celulară intactă.

Astfel între principalele elemente, care exercită o acțiune favorizantă asupra stării coloidale a organismului, considerăm și activitatea apelor minerale.

Și uneori cantități infime de ape minerale, pot avea o putere de acțiune considerabilă.

Efectele bune obținute în asemenea cazuri, nu se datoresc concentrației sau gradului de mineralizare al apelor minerale, ci naturii

elementelor ce conțin și felului de disoluție.

Deaceea fiecare apă minerală, va exercita, potrivit elementelor sale chimice, o acțiune favorizantă asupra unor anumite varietăți de coloizi celulari. Și în modul acesta ne explicăm, proprietățile terapeutice speciale, pe care le prezintă diferitele categorii de ape minerale.

F. Clasificarea apelor minerale.

S'a propus o serie de clasificări a apelor minerale. Unii s'au bazat pe acțiunea principală terapeutică ce-o prezintă apele, alții pe unele proprietăți fizice, etc., fără ca să poată prezenta însă limite atât de exacte, încât să putem incadra în mod precis fiecare apă minerală.

Ori știm că o apă minerală, poate să fie extrem de variată, atât în ce privește compoziția, cât și efectele terapeutice.

Deaceea, în practica curentă s'a introdus clasificarea chimică, având ca bază elementul predominant din compoziția fiecărei ape minerale, precum și ceilalți factori de ordin secundar.

Astfel distingem următoarele categorii de ape minerale, cu subîmpărțirile ce prezintă:

I. Ape oligometalice sau slab mineralizate:

1. Termale simple (Acratother-) me și

2. Reci (Acratopege).

II. Ape carbo-gazoase.

III. Ape alcaline:

1. Alcaline pure sau bicarbonate sodice.

2. Alcaline clorurate sodice.

3. Alcalino-teroase sau bicarbonate calcice.

4. Alcaline sulfatate sodice, de tip Carlsbad.

IV. Ape cloruro-sodice sau sărate:

1. Cloruro-sodice slabe.

2. Cloruro-sodice concentrate sau tari și

3. Cloruro-sodice iodurate și bromurate.

V. Ape sulfuroase.

VI. Ape feruginoase:

1. Feruginoase carbo-gazoase.

2. Feruginoase bicarbonate.

3. Feruginoase sulfatate și

4. Feruginoase arsenicale.

VII. Ape teroase calcice sau diuretice și

VIII. Ape sulfatate sau purgative.

ADAOS:

IX. Ape radioactive.

X. Băi de mare.

XI. Băi de nomol.

Prof. Dr. E. Țeposu

FRAGMENT DIN „HAMLET“ după W. Shakespeare

HAMLET: „Ingrozitorul Pirus înveninat de ură,
Asemenea cu noaptea în neagra lui armură,
Părea și mai sinistru, năpraznic și fatal
În zborul furtunatic al groaznicului cal.
El e stropit cu sânge din cap până'n picioare,
Cu sânge-uscat de-arșița din uliți arzătoare
Ce-a lumănat fantastic, cu limbi de flacări mii,
Măcelul fără seamăn de mame și copii!
Și-așa stropit cu sânge și grea mânie 'n suflet
Cu ochi de fulger, Pirus, zburând fără răsuflet
Il caută pe Priam....”
Urmează dumneata. —

POLONIUS: Accentul și măsura sunt fără greș... da... da.

ACTORUL: Dar fără multă trudă el îl găsi curând
Luptând din greu cu Grecii și pierderi îndurând.
Bătrâna spadă, însă, din mâna îmbătrânită,
Căzuse frântă'n două și lupta fu sfârșită....
Atunci aleargă Pirus la Priam amărât,
Și crunt lovi pe-alături, dar fu de-ajuns atât:
La văjăitul numai al spadei lui barbore
Bătrânul cade... Troia cea amorțită pare
Să fi simțit chiar dansa lovirea dată 'n vânt,
Căci ca prin farmec, culmea-i se pleacă la pământ.
La troznetul năpraznic chiar Pirus înlemnește,
Și spada-i ridicată în aer se oprește,
Intârzând să cadă pe capul venerat
Al lui Priam.... Stă Pirus ca un tiran pictat,
Cu ochii plini de spaimă, cuprins de frică parcă,
Necutezând să deie și nici să se întoarcă!
Dar, cum, ades, la svonul mocnitei vijelii
Se fac tăceri în aer, — și norii plumburii
Își curm' o clipă zborul; iar dedesupt pământul
Își poartă neodihna mai mut de cât mormântul
Până de-odat' un tunet cu sunetul prelung,
Înfiorând văzduhul, răsună îndelung,
Așa, după o clipă, și Priam crunt tresare
Din scurta letargie, mai plin de răzbunare....
Și nici pe vreme, ciocanul gigantilor Ciclopi
Nu a căzut mai vajnic, zvârlind de flacări stropi,
Pe armele lui Marte, ca 'nsăngerata spadă
Pe care lasă Pirus fulgerător să cadă
Pe Priam.... Zei puternici, în ceruri adunați,
Nemerniceii Fortuna puterea i-o luați....
Și sfărâmându-i roate, să nu și mai faci vad,
Rostogolâți butucul din munți cerești în iad!....

POLONIUS: Povestea e cam lungă....

HAMLET: Ca barba dumitale....

Să le trimeți de grabă cu surde și țimbale
La bărbier....

Urmează... Bătrânul meu amic.

Vrea snoave pipărate grăite din buric!

Ce-i cu Hecuba?

ACTORUL: Doamna pe vremei sărbătorită?

O! Cine-ar fi văzut-o, acuma, zdrențuită,

Desculță... vrând să stingă în plâns nestinsul foc,

Pe cap purtând zăbranic și 'n suflet nenoroc,

Iar peste moarte șolduri, de grele sarcini supte,

O cârpă azvârlită în spaima cruntei lupte,

O! cine ar fi văzut-o s'ar fi cutremurat

Și-ar fi hulit Fortuna! O, Cer neîndurat,

Când ea zări pe Pirus rânjind, cum îl sfășie

Pe soțul ei, rupându-l fâșie cu fâșie,

Cine-ar putea să spună cu vorbe ce-a simțit?

Înfioratu-i țipăt din suflet izbucnit

Ar fi mblânzit chiar moartea, dar regele tiranic

Lovea cu spada 'n feastă, mereu, răzând satanic!

De-ar fi văzut-o zeii, atunci, cu glasul stâns

Ar fi rămas; iar marea și cerul ar fi plâns....

POLONIUS: Uitați-vă, Alteță, cum s'a schimbat în față,
Și ochii s' plini de lacrimi, iar glasul lui mă'nghiață
Destul, destul Alteță!

HAMLET: Destul.... Îți mulțumesc....

Te-oi asculta și mâine, așa nădăjduesc...

(Către Polonus):

Vezi îngrijește-i bine... Și nu uita bătrâne,

Că ei sunt purtătorii de ieri, de azi, de mâine

Ai vremurilor, care au fost și vor mai fi. —

Nimic să nu lipsească din tot ce vor dori. —

Să nu le dăm privilegii de pișcătoare glume. —

Că-i mai comod, mă crede, când treci pe ceea lume,

Să și-se faci stihuri stupide cât poțtești,

Decât să te bârfească actorii cât trăiești!

STEFAN BRABORESCU.



Răbojul lui sf. Petre

— Încercare satirică —

V.

Vreme de două luni Sfântu' Petre nu mai știu ce-i hodina! L-a trecut prin ciur și prin sătă cucoana Caliopi! A treia zi după înaintarea apelului, Caliopi înțelege că și țărani înaintaseră unul, că știau de potecile ei. Și atunci se'nversună și jură să toace toată averea lui Martopol, dar bătută să nu se dea. Află că tot Ion Albu apără și acum pe țărani. Umblă zile'n șir, ca o zmintită, să-l întâlnească. Nu-l putut găsi nicăiri. Il cauta acasă, slujnica-i spunea:

— Acum a eșit! Nu l-ați întâlnit cuconiță!

Il căuta la Comitetul Agrar:

— O clipă, înainte de-a sosi dumneavoastră. Trebuie să fie încă pe coridor.

La berărie, la cafenea, în localurile de petrecere, vecinic același răspuns:

— Numai cât a eșit!

— Of, ticălosul! gemea Caliopi, și dela o vreme purta cu ea o sticlă cu vitriol.

Să-l întâlnească! Să-i arăt eu cuvânt de onoare dat!

Mințea cuconița se mințea pe sine. De l-ar fi întâlnit, i-ar fi făcut alte propuneri, căci grozav i se punea în drum avocatul de când înaintase apelul. Stătea acum aproape toată vremea la București, — acasă se repezea numai când avea nevoie de noi iscălituri pe polițe dela bărbat. Li curgeau banii printre degete și lunecau în mâni tainice, pe după ușile birourilor, prin coridoarele Comitetului agrar. Și când credea că a lovit cuiul în cap, și că hotărârea se va aduce favorabilă, i se spunea și de unul, și de altul:

— De, cuconiță! Așa vedeam atunci că se poate. Dar domnul avocat Ion Albu a venit cu noui dovezi.

— Iar a fost aici?

— Iar.

— Când?

— Abea a eșit. Nu l-ați întâlnit? Bine-ar fi să vorbiți cu el!

Și Caliopi vărsa iar la bani, și umbla ca o leoaică rănită dela un birou la altul, dela un minister la altul: își pusese la bătae toate cărțile. Câți cunoscuți avea prin ministere pe toți îi băgă în ofensiva ei.

Dar' pretutindeni întimpina aceeași piedecă: Ion Albu cu dovezile lui.

Și umbla fără hodină, fără mâncare uneori, și ochii-i ardeau pară și era și mai frumoasă. Se'nforceau capete multe după ea, ori de umbla pe jos, ori în mașină, ori pe coridoarele ministerelor.

Sfântu' Petre se ținea mortis după ea, și cât ce

punea ghiavolul una la cale, iute intra în urma lui și strica.

Slubașii cei mari se răsteau la ușeri:

— V'am spus că nu-l mai primesc! Să nu-l mai lăsați înlăuntru.

Ceia se jurau cu jurăminte groaznice că nu l-au văzut când a intrat, și-l priveau cu gura căscată, când îl întâlneau iar în lăuntru.

— O să te dau din slusbă, nebleznice!

Sfântu' Petre era tare în argumentele lui, sprijinite pe dovezi. Pe unii din marii slusbași îi convingea, pe alții îi înfrica, — până venea din nou momeala mamonei, pe care Sfântu', luând chipul avocatului, trebuia s'o strice mpreu.

Și așa l-a fiert pe portarul raiului două luni diavolul cel șchiop intrat în Caliopi. Și erau zile și ceasuri, când Sfântu' se trăgea de păr, și ofta din baerile inimei.

— Doamne, Doamne! Ce nație va rămânea tare la atâta ispită? Cum să poată înainta lucrurile în țara rumânească dacă numai doi inși, o cucoană și un avocat, țin în loc dela lucru atâta lume? Cum să judece drept dacă banul momește mereu? Să-raci țărani din Curmătură și din cele două sate! Dacă n'aș fi eu să dreg, de mult v'ați fi curățat. Dar acum să știu că mai pierd două luni, și tot nu mă las!

Și în vremea cât bătă ministerele și ulițele Bucureștilor să nu piardă din ochi pe Caliopi, Sfântul cunoscu de aproape cetatea și poporul. Și-i păru lărmuitoare foarte și toată lumea dornică de veselie și de trai ușor, uitând repede supărările și mâniile. Oamenii se pupă cu atâta ușurință cum în alte capitale nu-și zic nici bună ziua, și-s gata să te slujască, sunt îndatoritori, chiar de-ar fi să-și piardă vreme multă, căci vremea aici nu-i bani. Unde mai găsești așa ceva în alte orașe mari, la alte neamuri, pentru cari toată lumea e străină! Și unde mai găsești atâta uitare de grije în bodegi și atâta voce bună!

Sfântul rămase la întâia lui convingere: Nu-neam rău, rumâni, da' prea cad însă în ispită! Asta, în urma urmelor, poate să le vină și din schismă, lipsiți fiind de piatra pe care Hristos a zidit împărăția Lui tare, de n'o pot clinti porțile Iadului. Dar de schismă nu-s vinovați rumânii, — gândea mai departe portarul raiului, — ei au intrat în ea gata. „Grecii o iscodiseră și mi se pare că slăbiciunea în ispită vine tot dela Greci, cari prea și-au mestecat sângele neastâmpărat cu al neamului acestuia li-niștit și tare“.

Așa se mângăia Sfântul; apoi iar, când auzea vâjeitul ghiavolilor în văzduh, când îi simțea în pri-

virile atâtor femei și fetișcane, bărbați și bătrâni, i se umplea sufletul de obidă și se rugă:

— Doamne trăznește-i și curăță văzduhul de ei! Prea sunt mulți și prea opăcesc pe rumâni dela treburi!

Las' că nici Blebu, dracul cel șchiop, n'o ducea mai bine, nu călca pe flori. Turbă de necaz simțindu-l pe Petre vecinic pe urmele sale, dar neputându-l zări niciodată. Din gândul lui a răsărit, mai ales, hotărîrea Caliopi de-a purta cu ea sticla de vitriol.

Cuconița Caliopi avea în Ministerul Agriculturii un om bun, meșter mare la'nvârteală, pe care-l cunoștea de mult. În el își pusese nădejdea dela început, când, la conac, Martopol îi spusese că e tot una Comitetul agrar cu ministerul de agricultură. La el se dusese mai întâi cu apelul, și în cabinetul acestuia se țeseau toate itele.

Omul, dela o vreme, simți că avocatul țăranilor o să iese de-asupra. Se simțea rușinat în fața cuconiței Caliopi că nu-i poate împlini atâta dorință, și-i mai păru că, din darayera asta, ar putea eși ciufulit și el. Se hotărî să-i dea un sfat cucoanei. I l-ar fi dat mai de mult, dar era cam rubedenie cu Caliopi și se rușină.

Intr'o zi când femeea veni la el ca de obicei, o întrebă:

— Ascultă, verișoară, cunoști pe domnul... — și-i șopti tainic în ureche.

Ea clătină din cap.

— Nu-l cunosc.

— Mare pagubă. Hotărârea dela el atârnă. Poate că-n Albu cu o mie de dovezi, dacă vrea dumnealui, se face. Ar trebui să-i faci o vizită.

Caliopi stătu puțin pe gânduri.

— Cum să îndrăznesc, dacă nu-l cunosc? Un domn atât de mare...

— N'are-aface! Sunt sigur că o să te primească. Și apoi, trebuie să te hotărăști. Fără ajutorul lui, pierdem cu siguranță.

El se aplecă din nou și-i spuse la ureche unde-l poate găsi și cum să i se înfățișeze.

Când își ridică capul și o privi, îi păru rău de sfat: obrazii Caliopei ardeau în para focului. „Mititica“, își zise bătrânul, „a înțeles, se vede unde bat, căci iat'o cum s'a mai rușinat“.

— Fă cum vrei — zise tare, dar hotărîrea se aduce mâne. Și fără el ai cheltuit de-ajaba.

Caliopi eși din birou cu obrazii înpurpurati. Gândul că va trebui să se înfățișeze înaintea unui domn atât de mare, o neliniștea, și o umplea de neastâmpăr în aceeași vreme.

A doua zi cuconița Caliopi se sculă de dimineată cum nu avea obiceiul, și trecu în baie, cum nu făcuse niciodată decând venise în București. Sfântul Petre, în chip de umbră nevăzută, o aștepta să ese. Căzu pe gânduri. „Pune ceva la cale“ își spuse, „dar ce, anume?“ Nu știa.

Vreme de-un ceas o așteptă zadarnic. Când eși, în sfârșit, abea-și putu opri un strănutat: un nor de mirodenii năvăli în odaie odată cu Caliopi. Femeea stătu, vreme îndelungată, în fața oglinzii, împodobindu-se. Neliniștea Sfântului crescuse văzând că-și pune prețioase pe care nu le văzuse încă la ea, și că dă cu pudră dintre cele mai scumpe, și cu parfumuri cari îmbată. Două ceasuri se găti înaintea oglinzii și-și puse rochiile scumpe de care încă nu purtase.

Mirarea Sfântului crescuse văzându-o luând așa de dimineată două păhare de șampanie. Și, cum îi străluciau acum ochii verzi și lungureți!

— Își face curaj! Se pregătește de-o faptă îndrăzneată — își zicea Sfântul Petre, și se gândi cu'n fel de teamă că azi e ziua când se va judeca apelul.

Se hotărî să n'o slăbească din ochi nici o cli-pă. Caliopi, dela zece jumătate cobori în stradă frumoasă de pică foșnind din mătăsuri, și se sui într'un automobil. Nevăzut, Sfântul o urmă.

La Comitetul Agrar se opriră. Caliopi urcă scările, intră în biroul rudeniei sale, și îngrabă eși însoțit de el. Inaltul slușbaș avea subsuoară dosarul cu pricina. Iar în automobil și aleargă!

Umblară pe strade necunoscute de portarul raiului, și după multe cotituri scurte și goane întinse, mașina se opri înaintea unei case pe care Sfântul n'o mai văzuse. La poartă, doi vardiști.

Inaltul slușbaș și cuconița intrară pe poarta larg deschisă de-un vardist, și Sfântul după ei. Casă bogată! Lux! Covoare persane! Marmoră! Cristaluri! Plante exotice!

Urcară scări, trecură prin coridoare, se opriră înaintea unei uși grele. Slușbașul intră cu dosarul, Caliopi rămase și pieptul i se înălța. Era palidă și ochii ei aruncau lumini verzi. Sfântul se neliniști din nou: nu știa cine locuiește aici, nu cunoștea casa. Dar venind slujbașul cu dosarul și eșind acum fără el, făcându-i cucoanei un semn să intre, înțelese că dreptatea celor din Curmătura e în primejdie.

Caliopi intră ușoară, lăsând în aer o dără de parfum scump și un foșnet de mătăsuri. Slușbașul cobori, uitându-se în toate părțile și, mulțumit că nu-l văzuse nime, se aruncă într'o birje cu coviltirul lăsat și pe-aici ție drumul!

— De bunăseama e aici cineva care are cuvânt greu în hotărîrea de azi — zise portarul raiului. „Caliopi încearcă — pe semne — ultima cartă. Dar cât ce va eși o să-i răstorn eu tot ce va fi clădit. Nu se poate un slușbaș așa de mare, dacă-i voui arăta dovezile, să nu facă dreptate! Ce mai știi! Dintr-eei ce hotărese fără informațiile mele“.

Și Sfântul aștepta cu răbdare, mai trecându-și odată prin minte argumentele apărării.

Treceau minutele, treceau sferturile. Portarul raiului își recapitulă argumentele, pipăi dovezile în buzunar și se simți sigur de biruință. Avea o mulțumire pe care n'o putea ascunde: cu alergătură multă, ce-i drept, dar strașnic se pusese de-a curmezișul diavolului! Și era îndeosebi vesel că nu-l alungase pe cel din pietri cu semnul crucii, și luase lupta cu el. Și din lupta asta se aleseseră și slușbașii rumâni cu un folos: învățară cum să se împotrivescă ispitelor. S'au clătinat cu toții, ce-i drept, dar n'au căzut. Și, în economia mântuirii de căpetenie e să nu cazi.

Aștepta cu nerăbdare și în gândul lui, dela o vreme, se trezi că vorbește cu Stăpânul său, cu Atotputernicul. „Doamne“, zicea sfântul, — știu că fără ispite nu se poate vieată pământescă, — și că în luptă se întărește cel drept, dar tot Tu ne-ai învățat să ne rugăm: „Și nu ne duce pe noi în ispită“. Doamne, mai ales nu-i duce în ispită pe rumâni, că-s slabi de fire în fața ispitei. Sînt copii, Doamne, cari nu descoperă în ispită primejdia, nici aleșuirea diavolească.

Pe rumân să-l pui la încercare cu vizirul deschis: de primejdie nu se tem, o ieau în piept. Dar' când răul vine îmbrăcat în haina binelui, urâtul în hlamida frumosului, ușor se înșeală. Mai ales acum când turmele necuraților au năpădit frumoasa țară rumânească“...

Multă vreme se pierdu astfel cu gândul, hodinit din partea judecății. O să intre el îndată după Caliopi, și o să răstoarne ce clădise ea. De două luni făcea astfel. Și, iată, poate i-e dat să mai mântue un suflet!

Dar când din întâmplare își aruncă ochii la ornicul din perete, se înspăimântă. Se apropia a-

miaza, terminul hotărîrii. Va mai avea vreme să răstoarne argumentele Caliopei? Aștepta, de-acum, ca pe spini, și când bătă douăsprezece, nu se mai putu stăpâni.

— Ce poate face atâta vreme înlăuntru? Ce argumente nouă va iscodi Blebu, dracul cel șchiop? Sfântul, cum ardea de neastâmpăr și de'ngrajorare, se plecă și prin gaura cheii, și, o! rușine nemi pomenită! O! blestem! Ce-i fu dat ochilor să vadă! Of! Sodoma și Gomora!

La vederea unei așa desfrânări! Se trase într'un colț și plânse cu amar. Clipita cât privi prin gaura cheii fu de-ajuns să vadă și hotărîrea iscălită. Cunoștea iscălitura, își aduse aminte de nume și înțelese că alergase de-a jaba două luni. Sfântul Petre dupăce plânse își șterse ochii, cuprins de-o mână sfântă. Veni lângă use și începu să blasteme pe necuratul, pe Blebu, cu blestem cumplit, ținând în mână cheile raiului. Și când făcu semnul mântuitor al crucii peste use, satana eși ca un fum vânat și se mistui pe scări umplând gangurile de miros de pucioasă.

— „Trebuia să-l alung mai de vreme“ — își zicea cu muștrare Sfântul. „Să slobozesc mai de vreme pe roaba lui Dumnezeu Caliopei, să n'o las să-și bată dracu' joc de ea până'ntr'atâta“.

Și încredințat că acum va vedea-o pe Caliopei în desnădejde, înțelegând înjosirea spurcată în care căzuse, voi să intre s'o mângâie.

Dar' abea intrat în gaura cheii, se trase ca opărit: Și fără drac cei doi, înlăuntru, se zbenguiau în aceeași desfrânare. Sfântul stupi cu o scârbă și coborî repede scările. Pe răbojul pe care-și făcea însemnările pentru raportul datorat Atotputericului, scrise și acestea:

„Și mai ales nu vei îngădui, Atotștiutorule, să între necuratul în cuconițe cum e Caliopei, că astfel de rumănțe sunt pline de diavoli din născare: sânge amestecat, împletire drăcească de frumusețe și de patimi“.

Încă în după amiaza acelei zile cuconița Caliopei întâlni pe stradă, la o cotitură, pe avocatul Ion Albu. Repede, ca fulgerul, deschise poșeta în care ținea sticla cu vitriol. Dar când o atinse, rămase zăpăcită: își uitase ce trebuia să facă cu ea!

Advocatul se opri, îi sărută mâna.

— De mult nu te-am văzut, doamnă Martopol.

Caliopei nu se putea dumeri. Ii părea că se deșreaptă ca dintr'un vis. Iși frecă fruntea cu mânușa, clătină din cap, apoi înșeninată, zise:

— Mare noroc ai avut că nu te-am întâlnit!

Advocatul o privi mirat foarte.

— Și pentru ce, doamnă?

Caliopei deschise poșeta și-i arătă sticla.

— Vezi asta?

— Da.

— Știi ce-i în ea?

— De unde să știu?

— Vitriol, domnule. Pentru dumneata îl purtam. Advocatul se retrase un pas.

— N'ai frică! Acum, nu mai e primejdie. Nu ți-a reușit. Izbânda, cum știi, e a mea! Zadarnic ai ațerțat două luni, ținându-te pe urma mea să-mi strici cu dovezile dumndute. Dar' drept să-ți spun nu aș fi crezut! Imi dăduseși cuvântul de onoare!

Advocatul o privea prost.

— Nu te uita așa speriat! Ce vor gândi trecătorii! Insoțeste-mă și-mi esplică. — Ei porniră pe bulevard.

— Nu'nțeleg nimic!

— Aș! Nu'nțelegi! Mi-ai făgăduit că nu vei merge în Curmătura, în ziua aceea.

— Și — nu m'am dus!

— Ba încă ai adus dovezi despre moșia cealaltă. Iar scrisoarea cu oferta, ai plimbat-o pe la nasul a-

gronomului Chiriac.

— Nu mă'nnebuni cucoană! N'am fost nicăiri!

— Ei, nu e bărbătesc să făgăduiești! Ți-or fi făgăduit pârliții aceia cineștie ce, și ți-ai uitat că mi-ai dat cuvântul. Nu mai sunt supărată pe dumneata. Am câștigat! Dar spune-mi, cum te-ai aținut pe urmele mele peste două luni, fără să te pot întâlni odată!

— Cum? Eu pe urmele dumnitale? Și unde?

— Prin toate ministerele, pe la Comitetul agrar, mai ales, decând am înaintat apelul!

— Doamnă, — zise avocatul respirând greu nu știu ce să cred. Ți bați, poate, joc de mine? Eu două luni am lipsit din țară. Nu știu nimic de judecata din Curmătura, nu știu nimic de apel! N'am pus piciorul la Comitetul agrar de-o jumătate de an.

Caliopei îl privi o clipă apoi izbucni într'un răs amar.

— Ei, haide, nu te voi mai chinui! Cum ai știut să te ascunzi de mine două luni, treaba dumnitale. Că tăgăduiești, e chestie de galanterie. Dar că i-ai apărât bine pe țărani, nu mai încape în doială. De aceea, să știi, pe viitor a să fii avocatul oficial al familiei Martopol. La revedere! Sint grăbită!

Și cuconița Caliopei făcu semn unui șofer, se urcă în mașină, foșnind din mătăsuri și lăsând dăre de parfum în aer.

Advocatul rămase locului, privind în urma ei.

— Ce-o fi având? — se întrebă el, pornind pe stradă c'o mare neliniște în suflet...

VI.

Blebu, dracul cel șchiop, cutremurat de blestemul cel greu și schimbat în fum de semnul crucii, se mistui în văzduh, se înalță până'n vântul turbat cu câtă vlagă mai rămăsese în el, și acolo-și adună puteri noi să poată zbura până la peșteră. Când, cu aripile străse pe slutenie, se lăsă în gura de piatră, se simția istovit. Șezu pe-un colț de stâncă, dar piatra-i trecea prin oase. Se lăsă pe pământ, se'ncolăci, vărându-și botul subt coadă și adormi în somn greu.

Cât ce se'nopți diavolii începură să sosească la adăpost, atrași și de mirosul de pucioasă, aduși și de nevoia de-ași face raportul și de-a primi porunci nouă. Il văzură pe poruncitorul durmind și nu cuțezară să-l trezească. Blebu sforăia de se zguduiau boltiturile. Uneori bolborosea în vis cuvinte neînțelese. Ghiavolii se adunau puzderie, și care cum sosea, auzind sforăitul, se lăsa pe vine.

Blebu se trezi într'un târziu, se întinse de-i plezniră oasele, și căscă o gură cât o șură. Iși aduce aminte de ispravă și că se ținuse de cuvânt: trase cu ibrișin pe la nasul Sfântului. Dar simțea încă moleșală în mădulare: fusese tare blestemul și semnul crucii. Mai fugise el din oameni, alungat de blestemele marelui Vasilie, citite de popi, și de semnul crucii făcut de creștini, dar' așa sfârșală ca acum nu simțise.

— Hm! Sfântul Petre și un popă de rând! Mare deosebire! Să nu care cumva să-i vină în minte Celui Negrăit și Neapropiat să trimită în Rumânia și pe ceilalți apostoli și pe proroci! Ne-am topi! Și ce putere de convingere la Sfântul Petre! N'am văzut eu, din prilejul de acum, clătinându-se oameni, pe care de zeci de ori i-am avut în palmă? Cum se încăpăținau să spună că nu se poate, că nu lasă legea! De vor începe să se teamă de lege cei mari, ne putem lua coada 'ntre vine și să plecăm. Că mulțimea cea mare a țărănilor ține și acum cu sfințenie la lege. Și de va da la brazdă și cei mari, se 'ntărește aici o țară de nici porțile...

(6)

I. Agârbiceanu

Problema Transilvaniei în presa franceză

(Spicuiți din activitatea propagandistică a Ligii Culturale)

V.

În timpul ce propaganda ligistă s'a desfășurat cu atâta amploare în străinătate, agitând problema Transilvaniei în toate ocaziile, dar mai ales prin presă, — în Ardealul rob, fizionomia politică a Românilor înfățișează aspecte de o importanță deosebită. Suntem în acea fază a luptelor naționale ardelenesti, când după multă chibzuială și frământări, o delegație — monștră ia drumul Vienei, pentru ca, sub forma unui *Memorand* să înfățișeze păsurile românești „drăguțului“ de împărat, socotit ca ultima nădejde a dreptății. Sunt vremile de viguroasă afirmare națională, cari au dat naștere — drept urmare a memoriului studentesc din România și a răspunsului unguresc — la *Replika*, redactată în numele și din încredințarea studenților români din Austro-Ungaria, de *A. C. Popovici*, pe atunci student la Universitatea din Gratz. În aceste timpuri pasiunile de rasă îmbracă formele răzburărilor represive, în seria proceselor de presă, dar mai ales în faimosul *proces al Replikei* și în *procesul Memorandului*, acest proces intentat națiunii românești, în care culminează o perioadă de grele lupte naționale și decisive pentru evoluția politică de mai târziu.

Presa franceză urmărește mai mult sau mai puțin aceste faze ale luptelor politice din Ardeal.

Ziarul *L'Europe*, în 17 Februarie 1892, într'o corespondență din Viena, subliniază „că lupta naționalităților nu este nici într'o parte așa de înfocată ca în Transilvania, între Români și Maghiari“. Pomenind pe scurt de memoriul studenților din România, anunță, că studenții din Austro-Ungaria au pregătit un răspuns la contra-memoriul unguresc. Autoritățile austriace din Gratz și Viena, la cererea autorităților ungurești, au deținut pe autorii acestei broșuri, care nu apăruse încă. Au fost ridicate corespondențele și corecturile, și s'a căutat a se pune mâna pe manuscris, pe care studenții români, cunoscând care este libertatea de care oamenii se bucură sub dualism, au avut grija să-l facă dispărut. E vorba ca să-i aducă înaintea unui tribunal maghiar, sub acuzație de înaltă trădare, pe Români vinovați de a fi apărat pe frații lor.

Tot această corespondență publică în întregime rezoluțiunea conferinței naționale din Sibiu, în care se decide pasivitatea politică a tuturor Românilor din Ungaria, prezentarea unui memoriu împăratului, și numirea unui Comitet central compus din 25 membri însărcinați cu organizarea rezistenței naționale, lămurind opinia publică, și publicând un memoriu asupra situației Românilor din Ungaria.

Corespondentul din Viena al ziarului *L'Europe*, socotește că această rezoluțiune cuprinde chestiunea „României irredente“ în întregime, pe cale de a deveni „un factor de primul ordin în afacerile orientale“.

Intr'o altă corespondență, trimisă din România de data aceasta, publicată în *L'Europe*, în numărul din 9 Martie 1892, e vorba tot de răspunsul studenților români din Ungaria, la contra-memoriul unguresc. Corespondentul crede aproape inutilă intervenția studențimii de peste munți, „fiindcă raționamentul cel mai irefutabil n'are nicio valoare pentru creierul îngust al Maghiarilor din momentul ce e vorba de chestiunea naționalităților din Transilvania“. Reamintește represaliile la cari sunt supuși studenții români din cauza *Replikei* pomenind și de manuscrisul răspunsului, care ar fi fost salvat, cu ocazia perchizițiilor, și trimis la Paris. „Aceste incidente — încheie corespondentul — au făcut destul zgomot, pentru a pune din nou la ordinea zilei,

în Austro-Ungaria, chestiunea naționalităților între Români și Maghiari. Acești din urmă, cu sălbătăcia care-i caracterizează, cer ca studenții Români din Gratz să fie extradați (fiind aproape toți din Ungaria și Transilvania) și să fie judecați ca „trădători“ ai patriei *maghiare* (?), cași cum ar putea să existe o patrie specială în țară, patrie numai *maghiară*. Acești despoți prea uită că Transilvania nu este bunul exclusiv al Maghiarilor, ci că această țară vitează este leagănul și sălașul și mormântul naționalităților deosebite, mai numeroase decât Maghiarii.“

Sunt cunoscute frământările dintre așazișii „activiști“ și „pasiviști“, cu privire la atitudinea ce trebuia să o ia Români față de noile stări create prin instituirea dualizmului. Și unii și alții aveau argumente serioase în sprijinul tezei lor. Cine a avut dreptate în această controversă? Chestia nu ne interesează acum. Adevărul e, că în aceste momente majoritatea românească înclina pentru pasivitatea politică. Și a fost bine așa. Pentrucă un câștig, și nu cel mai mic, ce a rezultat din inutilitatea oricărui apel la împărat — inutilitate evidențiată cu ocazia Memorandului din 1892 — a fost perimarea, în ultima analiză, a politicii pasiviste. Însă atunci, când împrejurările au determinat, prin învingerea principiului „activist“, noul curs politic al Românilor ardeleni, în fruntea luptătorilor găsim o altă generație, bazată pe realități, în locul bătrânilor integral credincioși ideologiei romantice din 1848.

Dar iată că *Le Mémorial Diplomatique*, în momentele când unanimitatea românească se hotărăște pentru „pasivism“, susține un punct de vedere opus. Actul prezentării memoriului este deci aspru criticat de acest ziar, prieten al cauzei ardelenesti, într'un lung articol, în numărul din 4 Iunie 1892. „Români din Transilvania — se spune în acel articol — cari n'ar putea să pună la îndoială sollicitudinea noastră frățească, ne vor ierta azi, dacă le vom declara că au comis o greșală politică foarte gravă. Ceeace noi voim este triumful fraților noștri latini; iată pentruce nu ezităm a spune cu toată sinceritatea, că trimiterea unei deputațiuni românești la Viena a compromis mai mult, decât a slujit succesul justelor revendicări ale valoroșilor fii ai legiunii lui Traian. Că un popor ne mai așteptând nimic dela răbdarea sa, iasă într'o bună zi din legalitate pentru a pretinde drepturile sale nescrise, nimic mai uman și mai senzibil. Există însă diferite feluri de a răsturna barierele ridicate în mod artificial de către câțiva legislatori privilegiați. Cel ales de Români din Transilvania este contrar cu tradițiile raselor latine... Ce pot ei aștepta dela Viena? Români din Transilvania au uitat cum i-a păcălit curtea de Austria în 1848—49? Să-și reamintească numai cum au fost recompensați Avram Iancu, Axente și alții, pentru scrierile lor... Nu, nu, dela Habsburgi nu se poate spera nimic... Să știți a vă face dreptate, dar respingeți mila. Dreptatea se obține luptând deschis, cum șade bine descendenților vechei Rome; mila lăsați-o cerșetorilor de antecameră... ar ajunge Românilor din Transilvania să renunțe la politica lor de abținere, pentru a forma în camera ungară un grup important, de care ar trebui să se țină seamă în curând... prezența Românilor în Parlament ar împiedeca să cadă uitarea asupra revendicărilor rasei pe care o reprezintă. E aceasta un mijloc excelent de propagandă; viitorul înșuși depinde de aceasta“.

Călătoria regelui Carol al României în Anglia, făcută în vara anului 1892, a fost obiectul diferitelor comentarii în presa europeană de atunci. *Le Mémorial Diplomatique*, în numărul din 2 Iulie 1892, ia

notă despre o întrevvedere a regelui cu *lord Salisbury* asupra politicii generale a Europei, întrevvedere în care s'a vorbit incidental și despre evenimentele din Transilvania. „Regele, — spune informatul — accentuând profunda sollicitudine a guvernului din București pentru Românii din Carpați, și primirea binevoitoare de care pot fi siguri acei, cari ar voi să vină a locui teritoriul României, a lăsat să se înțeleagă, că raporturile de bună vecinătate cu monarhia habsburgică nu i-ar permite să facă nimic ce ar putea să pară ca o ingerință în afacerile interne ale Austro-Ungariei.“

Un document nu mai puțin interesant al vremii îl constituie telegrama studenților din București, adresată regelui în călătorie, cu ocazia vandalizmei din Turda, cărora a căzut victimă familia și casa doctorului Rațiu, drept răzbunare pentru „Memorandul“ înaintat împăratului. Telegrama a produs răsunetul dorit în presa franceză, iar *Le Memorial Diplomatique* o reproduce în întregime în numărul din 2 Iulie 1892. Studenții din București roagă pe rege să fie interpretul sentimentelor întregului popor românesc pe lângă prietenii României. „Vă rugăm să le vorbiți în favorul Românilor din Ungaria, ca om și ca rege, deoarece, cu toată România are frontiere, rasa românească nu are; această rasă, care iubește pe Maiestatea Voastră, trăește și pe cealaltă parte a Carpaților, și ea nu conținește să înconjoare persoana augustă a Maiestații Voastre, care sunteți rege a 6 milioane de Români liberi și a 12 milioane de Români împrăștiați în preajma Carpaților.“

Dealtfel aceste vandalisme, și în special cele întâmplate la Arad și Turda, și în contra cărora protestează studenții din București în telegrama adresată regelui, au fost pe larg expuse în presa franceză. Deasemenea se comentează în mod defavorabil pentru Unguri răspunsul ministerului de justiție maghiar la o interpelare făcută în 14 Iulie 1892, în Camera deputaților, prin care anunță că publicațiile, cari au reprodus „memorandul“, vor fi „imediat urmărite după legile în vigoare“.

Noi știm, că acest „imediat“ s'a întâmplat de abia după doi ani, timp de cugetare, de care au avut nevoie cercurile conducătoare ungurești, pentru a comite cea mai formidabilă gafă politică.

Să reținem din acea ședință a Camerei maghiare discursurile deputaților *Ugron* și *Apponyi*, în care au cerut să se intervină în mod energetic la guvernul român, pentru a nu mai încuraja mișcarea ligistă, care urmărește desmembrarea Ungariei.

Ca titlu de curiozitate să mai pomenim de defectiunea ziarului „*L'Europe*“ întâmplată în această vreme, după un lung și prețios sprijin, pe care l-a dat cauzei ardelenesti. Motivele acestei schimbări, dacă nu le știm, le bănuim totuși. Ea coincide cu o schimbare radicală în compoziția redacției, anunțată la 22 Iunie 1892, și cu apariția în același timp a unui articol semnat de *Fr. Coppée*, cu prilejul prezentării în traducere franceză a unei opere a scriitorului *Mikszáth*. Academicianul francez găsește nimerit să evocă cu această ocazie călătoria sa „feerică“, făcută în Ungaria la 1885. „Eram vre-o 40 francezi, oaspeți ai poporului maghiar, iar el aclama și sărbătorea în noi Franța toată. Această primire e de o neuitată amintire pentru mine. N'am decât să-mi închid ochii pentru a revedea orașele iluminate, vastele săli de ospete, unde toate păharele cu „Tokay“ erau ridicate în onoarea noastră, pentru a auzi izbuenind din vioarele turbate ale Țiganilor „Marsilieza“ și „Marșul lui Rákóczy“. Ungaria făcea atunci o acțiune foarte generoasă și foarte mișcătoare, ea întindea mâna unor învinși. Desigur noi am conservat după înfrângerea noastră, amiciții vajnice. Însă a fost pentru prima oară dela războiul funest din 1870, că Franța simțea împinsă spre ea, de către un curent mare de simpatie, o națiune, o

națiune întreagă. Acest sentiment, iau ca mărturie pe tovarășii mei de călătorie, l-am simțit adânc toți, și deseori, în fața acestei manifestațiuni entuziaste în favorul scumpei noastre țări, am simțit urcându-se în ochii noștri lacrimile recunoștinței și a bucuriei.“ (v. *L'Europe*, 22 Iunie 1892.)

Am citat aceste rânduri pentru a ilustra cu o elocventă dovadă tendința și priceperea Ungurilor de a capta bunăvoința și simpatia oamenilor de seamă ai Europei de atunci, de a căror cauză morală aveau nevoie pentru politica lor cunoscută, față de naționalități. Ceeace nu l-a împiedecat pe *Fr. Coppée* să-și dea adesiunea lui cunoscută la „*Voci Latine*“, acel monument de solidaritate latină, care a luat naștere din inițiativa președintelui Ligii *V. A. Urechia*, și care a fost dedicat „memorandiștilor“ întemnițați la Seghedin și Vaț. Totuși eforturile ungurești n'au putut determina în presa franceză o schimbare a sentimentelor filo-românești.

Se pare însă, că răspunsul studenților ardeleni apărut în luna Martie 1892, *Replica* lui *A. C. Popovici*, această capodoperă de polemică și de viguroasă documentare științifică, n'a avut nici pe departe acel răsunet, pe care l-a cunoscut memoriul studenților din București. Desigur n'a fost un lucru ușor, să se brodeze la infinit lungi variante pe aceeași temă, în presa franceză, fără a obosi, până'n urmă, opinia publică. Dacă n'ar fi fost altele, chiar și singur acest motiv de ordin psihologic, ar putea să justifice îndeajuns proporțiile oarecum mai reduse pe cari le înfățișa la anumite intervale propaganda în legătură cu problemele românești din Transilvania. „*Replica*“ a fost însă mai mult decât un act de mare curaj civic, ea a fost și este opera cea mai complectă până acum despre problema Transilvaniei. Ea a constituit pentru delegația română un prețios îndreptar, la conferința de pace, și un admirabil instrument de propagandă românească, în reimprimarea prezentată de *Petrescu Comnen*.

Tot așa nici procesul *Replicei* n'a produs un echou mai deosebit în presa franceză. Era însă momentul ca propaganda românească să se intensifice, și să caute a retrăi iar zilele de mare succes pe care le-a cunoscut cu ocazia memoriului studentesc din București. Și aceasta se impune cu atât mai mult, cu cât adversarii dădeau semne de reculegere, trecând pe alocurea și la ofenzivă pentru a neutraliza curentele favorabile problemelor românești. Între încercările făcute cu scopul de a „lămuri“ opinia publică franceză în sensul vederilor maghiare, merită semnalată broșura publicată de un comitet maghiar, cu titlul: *Les calomniateurs de la Hongrie*. Această broșură conține rechizitorul în franțuzește a faimosului *Jeszenszki Sándor*, ținut la 30 August 1893, în procesul *Replicei*. Comitetul, în fruntea căruia se afla contele *Teleki László de Koltó*, își propune să contrabalanseze efectele „campaniei violente contra națiunii maghiare“, dusă de *Liga română*. Rechizitorul astfel răspândit ar conține spulberarea „calomniilor“ expuse în *Replică*.

Procesul *Memorandului* a fost prilejul binevenit de care s'au folosit în mod abil și inteligent ligiștii pentru o propagandă amplă și de mare răsunet în jurul problemei transilvănene. Deja înaintea procesului, presa franceză înregistrează aproape zilnic momentele premergătoare acestui act de autoritate maghiar, în corespondențele și telegramele primite fie din Ungaria, fie din regatul vecin. În fruntea cotidianelor cari au deschis larg coloanele pentru chestiunea românească stă „veteranul“ presei franceze, *Journal des Débats*. Cititorul informat prin acest important organ de presă retrăiește aproape ceas cu ceas fazele procesului în care se discută — după expresia doctorului Rațiu — existența unui popor, a poporului românesc. Din tot ce s'a scris cu acest prilej în *Journal des Débats*, în numerile din prima jumătate ale anului 1894, s'ar putea recon-

stitui întreaga atmosferă ce a domnit în Ardeal pe vremea procesului. Sursele de informație ale ziarului — cu toată simpatia deschisă pentru Români — puteau satisface orice scrupule de obiectivitate. Deoarece, deși o bună parte din știri plecau din București, *via Rusia*, din cauza măsurilor excepționale luate de guvernul maghiar, numeroase erau acelea, cari veneau din sursă ardelenescă, și chiar ungurească, riguros triate pentru uzul străinătății, care trebuia să fie — vorba lui *Wekerle*, premierul maghiar — „bine informată“. E interesantă critica aspră pe care o face acest ziar partidului liberal din țară, care tindea tot mai mult să transforme chestia românească din Ardeal într'un instrument politicianist, în lupta contra partidului conservator. *Journal des Débats* era reprezentat la procesul *Memorandului* printr'un corespondent ocazional în persoana lui *G. Moroianu*, președintele de atunci al Secției Ligii din Paris. Dânsul trimite ziarului două dări de seamă amănunțite despre desbaterile procesului, apărute în numerile din 20 Mai și 5 Iunie 1894. Ca reprezentant al presei franceze a mai fost de față la procesul *Louis Marin*, ajuns după război ministru al pensiilor, actualul șef al Uniunii Democratice Republicane și președinte al societății franco-române din Paris, un mare prieten al țării noastre în toate împrejurările. Personalități reprezentative ale presei franceze publică și semnează articole în legătură cu procesul *Memorandului*. Astfel *Charles Loiseau* publică în 16 Mai 1894 un articol intitulat: *Le procès de Klausenbourg*. *Flourens* are două articole. Unul e publicat în 9 Mai 1894 și are ca titlu: *Un procès monstrueux*, iar celalalt e intitulat: *La Transylvanie*. *G. Garreau* de la ziarul *Siècle*, în 10 Mai semnează articolul: *Les Roumains de Transylvanie*, iar *A. Saissy*, un articol publicat în 14 Mai și intitulat: *Roumains et Magyars*. Doi mari reprezentanți ai jurnalisticăi franceze din veacul trecut, *Henri Rochefort*, fondatorul, sub imperiu, al celebrului pamflet săptămânal *La Lanterne* și al ziarului *L'Intransigeant* în Republica a treia, și *Arthur Meyer*, devin susținătorii cauzei românești. Primul scrie un articol intitulat: *Victimes et Victimeurs*, în 13 Mai 1894, din prilejul procesului *Memorandului*. Numărul din 12 Mai 1894 al ziarului *La Justice* publică un articol de fond intitulat *Lutte de races*, având semnătura lui *Georges Clémenceau*. „Tigru” și-a pus ziarul la dispoziția Secției Ligii pentru propaganda românească, cu condiția — exprimată, într'un ton tăios, tonul lui obișnuit, ce nu admitea replică, președintelui Secției din Paris, care i-a cerut concursul — de a veni numai cu „informațiuni exacte“. Și avem toate motivele să ne felicităm, că acest prieten de grele zile al Românilor a ajuns în fruntea areopagului, care a avut misiunea, să consfințească noua orânduială a lumii eșită din grele și sângeroase jertfe, când în numele „dreptății” și aspirațiunile românești, întrezărite în acești ani de propagandă românească, au fost pe deplin realizate.

Procesul *Memorandului* a fost un prilej pentru un studiu asupra Românilor, publicat de *Henri Gaidoz*, director la Școala de Inalte Studii (École des Hautes Études) și profesor la Școala de științele politice, în numărul din 15 Mai 1894 al revistei *La Revue de Paris*. Titlul este: *Les Roumains de Hongrie* (Leur origine — Leur histoire — Leur état présent). Lucrarea a fost tradusă și în românește de *G. Moroianu*. Studiul lui *Gaidoz* a provocat un răspuns al contesei *Almásy*, născută *Károlyi*, publicat tot în *La Revue de Paris*, în numărul din 1 August 1894. Răspunsul nobilei doamne, intitulat *Hongrois et Roumains*, menit să distrugă argumentația lui *Gaidoz*, și să combată în acelaș timp articolele „tendențioase” și „calomnioase”, apărute în presa franceză cu privire la Maghiari, conțin o serie de afirmațiuni dintre cele mai savuroase. Afirmațiuni ca de

exemplu că Români „n'au nici un motiv să se plângă, nici n'au avut niciodată” și altele de felul acesta, unele dintre ele în flagrantă contradicție, înlănțuite cu o logică stranie, într'o bună franțuzească, ce-i drept, dar cu un tremolo abia disimulat de patrioată îndignată, bănuim, că a trebuit să stoarcă zâmbetul profesorului de științe politice dela Paris.

În *Revue Bleu*, din 19 Mai 1894 *M. F. Amouretti* publică un foarte călduros articol cu titlul *Le procès d'une nation*, despre procesul dela Cluj. Dânsul nu cu această ocazie se ocupă pentru prima dată de chestiunea românească. În articolul intitulat: *Kossuth et la nationalité hongroise* scris pentru *Revue Bleu* cu ocazia morții lui *Kossuth*, și apărut în 31 Martie 1894, găsim o serie de considerațiuni favorabile despre Români. Dealtfel *Revue Bleu* privește cu simpatie luptele „Latinilor români”. Ne-o mărturișește aceasta și *Cronica politică* din 2 Iunie 1892 semnată de *Henri Pensa*.

O broșură de 15 pagini, purtând tot titlul *Le proces d'une nation* (Les Roumains de Transylvanie), apare în 6 Mai 1894, în preziua procesului de la Cluj. Autorul acestei broșuri, *Ioan Ghica* un membru al Secției parisiene, se ascunde sub pseudonimul *Jean d'Argés* (*Ioan de Argeș*).

Din seria publicațiilor apărute în legătură cu problema Transilvaniei, una cuprinde programele politice ale Românilor din Ardeal însoțită de *Mémorandum* din 1892. Titlul broșurei e: *Programmes politiques des Roumains de la Transylvanie et de la Hongrie suivis du Mémorandum adressé à l'Empereur François Joseph I-er en 1892, ainsi que des lois des nationalités de 1864 et 1868*, și a apărut în preajma procesului, la București, în ediția Ligii Culturale, constituind o importantă armă de propagandă din arsenalul de luptă al Ligii.

Propaganda Ligii a mai determinat și acel memorabil meeting, ținut la 11 Mai 1894, în marele amfiteatru al Sorbonei, în semn de protestare contra procesului de la Cluj. Intrunirea, la care a luat parte un public imens, a fost prezidată de istoricul-academician, *Ernest Lavisse*. La acea ocazie *Emil Picot* a ținut o conferință mult aplaudată, despre Români, intitulată: *Situațiunea actuală a Românilor din regatul României și din țările învecinate*. Iată ce scrie în numărul din 16 Mai 1894, despre această întrunire *Journal des Débats* sub titlul *Conférence sur la Roumanie*. „In zilele din urmă s'a ținut la Sorbona o foarte interesantă conferință despre România, de către eminentul profesor de limbi orientale, dl *Picot*, care mai bine ca ori cine putea să vorbească despre o țară, pe care o cunoaște la perfecție și pentru care simte o simpatie profundă. Procesul din Klausenbourg, pe care Europa toată îl urmărește cu viu interes, a dat conferinței o atracție de actualitate, ce trebuia să seducă auditorul strălucit, adunat în marele amfiteatru. Numeroși profesori de la Sorbona au onorat cu prezența lor această primă conferință, și subliniau cu aplauze cuvintele elocvente ale dlui *Picot*. Oratorul a știut, de altfel, să evite cu un tact desăvârșit chestiunile arzătoare ale politicii actuale, exprimând în acelaș timp simpatia sa arzătoare pentru națiunea română. Colonia românească, foarte numeroasă la Paris, urmăria cu interes vizibil istoria expansiunii sale în vechea Dacie și în locurile de prin jur. Ea a ascultat cu plăcere pe orator amintind de timpurile când Români ofereau refugiu Ungurilor persecutați pentru religie, și toleranță, pe cari Maghiarii n'ar trebui să le uite astăzi“.

Sentimentele de recunoștință ale Românilor ardeleni față de poporul francez, în sânul căruia s'au produs mari și sincere simpatii pentru idealurile național-politice românești, s'au manifestat spontan cu ocazia odiosului atentat întâmplat la Lyon, în ziua de 24 Ianuarie 1894, și a cărui victimă a fost *Sadi Carnot*, președintele Republicii franceze. Re-

dacția ziarului *Tribuna*, în numele presei românești din Ardeal își manifestă indignarea și părerea de rău pentru pierderea suferită de Franța în telegrama trimisă din Sibiu la 27 Iunie ziarului *Journal des Débats*, concepută în termenii următori: „Presa românească din Transilvania vă roagă să fiți interpretul consternației noastre și a celei mai profunde condoleanțe pentru pierderea ireparabilă, pe care o încearcă națiunea franceză prin asasinatul președintelui Republicii S. Carnot“.

În 29 Iunie 1894 *Journal des Débats* publică și telegrama de mai jos trimisă cu acest trist prilej de către „memorandiștii“ condamnați. „Românii condamnați în procesul memorandumului trimit Franței prin intermediul lui *Journal des Débats* expresiunea durerei celei mai vii pentru asasinatul laș al dlui președinte al Republicii. Ei fac, în aceste momente întristate de doliul general, cele mai bune urări pentru fericirea generosului popor francez. Civilizația și umanitatea întreagă, cărora le-a făcut atâtea servicii, se vor uni astăzi într'un comun sentiment de reprobare, pentru această crimă, și de profundă simpatie pentru marea patrie franceză“. Dr. Rațiu, Dr. Lucaciu, Dr. Barcianu, Cristea, Velici, Comșia, Suci, Pop de Băsești, Albin, Coroianu, Roman, Patitia, Domide, Barbu.

Înainte de publicarea ei, această telegramă a fost prezentată în numele „memorandiștilor“, de către biroul secției Ligii din Paris, lui *Charles Dupuy*, ministrul președinte al Franței.

Dar cea mai strălucită mărturie a solidarității latine pentru poporul românesc vitregit de soarte, îl constituie *Voci latine*, sau *Dela Frați la Frați* „culegere de adesiuni a gintei latine la mișcarea națională din Transilvania și Banat“. Broșura omagială, dedicată „nemuritorilor apostoli ai națiunii române, glorioșilor condamnați de la Cluj“, apărută la București în îngrijirea lui *V. A. Urechia*, președintele Ligii, conține reproduceri, stampe și numeroase autografe ale celor mai autorizați reprezentanți ai popoarelor latine. Fără a urmări o analiză detaliată a broșurei, chiar și numai înșirarea a câtorva nume ilustre dintre adeziunile franceze, constituie o elocvent grăitoare dovadă despre admirabilele rezultate obținute de formidabila propagandă românească. Astfel găsim în *Voci Latine* adesiuni de ale personalităților politice ca *Viconteles E. M. de Vogüé*, *A. Naquet*, deputat, *Flourens*, *Jules Simon*, *Emil* și *Paul Deschanel*, *Lockroy*, *François Deloncle*, *Ambroise Thomas*, *E. Vacherot*, *Legrand*, deputat; ziariști-publiciști ca *Jules Lermine* dela ziarul *La France*, *L. Léger*, *Ch. Loiseau*, *Juliette Adam*, *James Darmesteter* de la *Revue de Paris*, *Fabbé Naudet*, *Gaston Calmette*, *Arthur Meyer*, *Théodor de Bainville* etc. apoi profesori-savanți ca *A. Rambaud*, profesor la Sorbona, *Léonce Pingaud* de la Universitatea din Besancon, celebrul economist *Leroy Beaulieu* și *Emil Picot* care scrie următoarele rânduri: „Sînt din toată inima cu Românii din Transilvania în luptă pentru dreptate și viață“. Apoi, *Albert Vanda*, *Ernest Lavisse*, *Ludovic Drapeyrou*, director la *Revue de Géographie* și *T. Leveille*, profesor la Facultatea de drept din Paris.

Referindu-se la intoleranța Maghiarilor, scriitorul *Léon de Rosny* scrie pentru *Voci Latine*: „Persecuții de eri persecută astăzi; ei nu se gândesc deci la ziua de mâine“. *Emil Zola* își exprimă „toată simpatia pentru o nobilă cauză“, iar *Sully Prudhomme* spune următoarele: „Am putut în mod personal să pun la încercare afinitățile intelectuale și morale ale României cu Franța. Am păstrat pentru rasa română o simpatie, așa încât mă folosesc cu grabă de ocazie ca să o exprim aici“. Între scriitorii de frunte cari trimit adesiuni pentru „memorandiști“ e și *François Coppée*, cărora se alătură *Leconte de Lisle* scriind: „Mă alătur din inimă și convingere la ură-

rile confrăților mei“.

Mai găsim în *Voci Latine* o adeziune a lojei francmasonice „Jerusalem Écopaise“, apoi a unor asociații studențești, și a celor de la conducerea mișcării *felibrige*.

Câteva poezii ocazionale se mai găsesc în această broșură omagială, scrise pentru Români, de poeți ai mișcării *felibrige*. Astfel e cea scrisă în limba provenșală de marele *Mistral*, și a cărei titlu e *A la Roumania*. Poetul *Charles Gros* scrie o poezie intitulată *A Francès Jousé, emperaire d'Austria*, iar *D. Bras* scrie trei poezii în onoarea celor 25 martiri ai rasei româno-latine (As vingt-cinq martyrs de la raça roumana-latina).

Să mai cităm din *Voci Latine* cuvintele domnișoarei *J. Del'Homme*, această admirabilă propagandistă franceză a cauzei românești. „Dacă e adevărat — scrie ea — că națiunea este o mare solidaritate prin sentimentul sacrificiilor cari s'au făcut și pe cari suntem dispuși a le mai face încă, cine poate refuza să recunoască Românilor dreptul la independență și Libertate?“. Dânsa își desfășura propaganda pentru Românii din Transilvania, mai ales în Anglia. Iată un crâmpei din activitatea ei, după o depeșă din Oxford, trimisă pentru *Journal des Débats*, și apărut în numărul din 8 Martie 1894. În această depeșă se vorbește despre un meeting ținut la Oxford, în favorul Românilor. Meetingul a fost prezidat de *Di Morfill* care „a vestejit pe Unguri cari tratează atât de aspru rasele cari compun regatul lor poliglot“. După aceea „domnișoara *Del'Homme*, o Franceză, profesoară de Litere, a amintit că Românii ocupă Transilvania dela sfârșitul imperiului roman, și a arătat abuzurile legii electorale maghiare, care a silit pe Români să se retragă din viața politică“.

Cu trecerea valurilor provocate de procesul *Memorandumului*, propaganda românească, care a cunoscut în aceste momente apogeul, prezintă un brusc și supărător declin. Cauza o găsim în gangrena politicianistă, ce rodea de mult la temelii Ligii și care a eșit atât de inoportun la iveală, în plină și rodnică activitate propagandistică. Fără a zdruncina rezultatele obținute, trebuie să recunoaștem totuși, că grava criză ce băntuia, în urma politicei, în Ligă, era de natură să aducă un grav prejudiciu cauzei românești. Fapt cu atât mai regretabil, cu cât prilejuri, pentru o adâncire a propagandei românești, se ofereau mereu. Astfel n'au fost îndeajuns exploatare în favoarea problemei transilvănene, serbările milenare ungurești. Fără efortul disperat al câtorva tineri, cari nu și-au pierdut credința în idealuri, această pălmuire a realităților și a adevărului istoric ar fi rămas fără nici-un protest în inima Europei. Lor li-se datorează acea adunare-monstră de protest ținută, în numele naționalităților din Ungaria, la 11 Iulie 1896, în sala *Wagram* din Paris, — adunare pusă sub înaltul patronaj a lui *Flourens*, fost ministru de externe, convocând broșura răspuns intitulată *Réponse à M. Flourens* a donchișotescului *Pázmándy*, deputat, și unul din agenții în străinătate a lui *Wekerle*, trimiși pentru zădărnicierea propagandei românești.

Desigur Liga se reculege mai târziu, după loviturile primite, și forțele combative ale Românilor regrupându-se, se regăsesc. De data această însă, noul „spiritus rector“ al Ligii este *Nicolae Iorga*. La fel și problema Transilvaniei, și chestia românească în general, limpezindu-se tot mai mult contururile politicei internaționale — în așteptarea soluției, ce nu trebuia să întârzie mult — a preocupat și pe mai departe presa franceză. Dar propaganda românească de mai târziu, ori de unde să fi pornit, se desfășoară pe drumul grefat de prima generație tânără, pasionată, mult hărțuită și totuși glorioasă a Ligii.

(Sfârșit).
Ernest Armeanca.

Băile sărate, sulfuroase și de nămol Someșeni

(Urmare și sfârșit)

Dr. Gh. Athanasiu într'un studiu asupra apelor minerale radioactive, explică în următoarele acțiunea radioactivității apelor:

„În 1898 P. Curie și D-na Curie au descoperit elemente noi: **radiul și poloniul**. Proprietățile noi pe cari le au aceste elemente sunt clasate sub numele de radioactivitate. Ceeace este caracteristic elementelor radioactive, este continua lor transformare în alte elemente. Atomul lor, sediul unui dezechiliu de forțe, se sparge, împrăștiind cu viteze enorme elementele din cari e constituit.

Aceste elemente constitutive ale atomului sunt electronii: particulele infime încărcate electric negativ. Cu cât un element are o greutate atomică mai mare, cu atât atomul lui are un număr mai mare de electroni. Elementele radioactive sunt dintre toate, acelea cari au o greutate atomică cea mai mare. (Uranium = 238.5, Thorium = 232.4, Radium = 226.4.)

Fiecare element radioactiv are o viață proprie care poate fi foarte lungă, sau din contră extrem de scurtă. Durata vieții unui element radioactiv este constantă caracteristică aceluia element. Pentru Radium această perioadă este de 1700 de ani, pentru poloniu din contră numai 136 zile. Alte elemente radioactive au perioade cari pot fi mai mici decât o fracțiune de secundă, iar Thoriul are o perioadă mai mare decât zece miliarde de ani.

Emanția de radium.

Radiul, desintegrându-se, dă un descendent care se numește emanție de radium, sau radon. Emanția de radium este un gaz și după greutatea atomică se vede că densitatea lui e considerabilă. Perioada emanției de radium este de 3.85 zile, adică o cantitate de emanție pusă în vas închis se reduce la jumătate în 3.85 zile. Distrugerea emanției provine din faptul că la rândul ei emanția dă alt descendent din familia uraniului, anume radiul A., a cărui perioadă este de 3 minute.

În apele minerale ceiace se găsește aproape întotdeauna, este emanția de radium, iar nu radiul însuși, sau vre-o sare de radium.

Perioada relativ scurtă a emanției de radium explică constatarea făcută de numeroși medici, că unele ape excelente la izvor pierd o mare parte din efectul lor terapeutic atunci, când sunt transportate în sticle, oricât de bine închise. Într'adevăr, după 4 zile aproximativ emanția de radium s'a redus la jumătate, iar după 8 zile la un sfert din valoarea ei dela izvor. Cam după 30 zile emanția de radium a dispărut complect, oricât de concentrată în emanție ar fi fost apa la închiderea ei în sticle.

Prezența emanției de radium în apele de izvor se explică în felul următor: rocile printre cari trece apa înainte de a ajunge la suprafață, conțin adesea mici cantități de radium sub formă de diferite combinațiuni chimice greu solubile în apă. Emanția produsă de radiul aflător în rocă este disolvată și antrenată de apă. Astfel, în general o apă e mai mult ori mai puțin radioactivă, după calitatea rocilor pe cari le-a întâlnit în calea ei subpământeană.

Utilizarea terapeutică a apelor radioactive:

Emanția de radium conținută în apele radioactive poate fi introdusă în organism pe 2 căi: 1. pe cale **digestivă** (cura de beut) ori 2. pe cale **respiratoare**. Pentru utilizarea rațională a apelor e de recomandat cura de beut, în cazul când izvorul radioactiv conține o concentrare mare de emanție la litru, dar are un debit mic de apă. În afară de aceasta sărurile conținute în soluție de o apă minerală constituie un factor hotărâtor pentru a decide dacă un anumit bolnav poate, sau nu, face o astfel de cură.

Introducerea emanției pe cale respiratoare, este avantajoasă mai ales atunci când izvorul radioactiv conține la litru o cantitate mai mică de emanție, dar posedă un debit mare de apă. Izvorul are o ororadioactivitate ridicată, ceace în-

seamnă că el aduce la suprafață o mare cantitate de emanție în unitate de timp. Această emanție se degajă în aerul din jurul izvorului și pentru a o utiliza în scop curativ s'au construit în străinătate așa numitele emanatorii.

Un emanatoriu e o cameră cu aerul încărcat cu emanție de radium. În această cameră, al cărei aer este din când în când purificat de bioxid de carbon și reînnoit în oxigen, bolnavii fac cură de respirație, cam câte o oră pe zi. Emanția adusă de izvor este de obicei separată de apă, prin încălzire, sau prin mijloace mecanice, într'o cameră în care intră direct apa izvorului și apoi aerul încărcat cu emanție este trimis din această cameră în emanatoriu.

În alte stațiuni emanatoriul e construit deadreptul deasupra izvorului și emanția se degajă atunci chiar în camera de cură...

La Lamalou aerul emanatoriului conține o cantitate de emanție de radium de 0.5—1.0 m. m. c. la litru de aer.

Emanatoriul din Baden-Baden are 2—6 m. m. c. la litru de aer.

Emanatoriul dela Kreutznach conține 6—10 m. m. c. la litru de aer.

În comparație cu aceste emanatorii apa izvorului Nr. III din Someșeni conține 7 m. m. c. la litru, deci o valoare terapeutică de mare valoare, și care explică vindecarea unui mare număr de suferinzi în cei doi ani de funcțiune.

Bazat pe aceste principii și constatări, dl docent Dr. Nicolae Popolița a încercat acțiunea apelor Someșeni pe un număr de bolnavi cu afecțiuni ale căilor respiratoare superioare.

Cu un aparat special (de inhalație, sau pulverizare) se transformă apa în particule așa de fine, par-că ar fi fum. Apa astfel pulverizată pătrunde cu cea mai mare ușurință în căile respiratoare superioare: Pulverizația se poate face caldă, sau rece.

Noi am întrebuițat pentru pulverizație apa din izvorul Nr. III. După cercetări îndelungate am

constatat că concentrația optimă e $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{4}$, adică o parte apă minerală și trei părți apă comună. În concentrație mai mare devine iritantă și insuportabilă inhalatia. Afecțiuni foarte chinuitoare (rhinită cronică simplă congestivă, laringita cronică catarală, traheita catarală și dilatarea bronșilor) arată o ameliorare remarcabilă după 12—15 ședințe. Am avut 2 bolnave, cari sufereau de un catar traheo-bronșial cronic, foarte rebel și recidivant. Inhalatiile cu apa sulfuroasă au triumfat, deja după a 4-a inhalatie tusea a devenit mai rară și după a 10-a ședință s'a sistat codeina, tusea extenuantă a încetat.

Am administrat inhalatii cu temperatură de 40 C. durata ședinței e maximum 25 minute. La cardiaci e contraindicată inhalatia caldă peste 32—36 C. și ei nu tolerează sulful, însă suportă pulverizația cu apa din izvorul Nr. 6, în diluție de 1/6.

Afară de acțiunea radioactivă mai aflăm în apele izvoarelor Someșeni următoarele elemente, în cantitate mai mare: **Clor, Sulf, Fer, Iod, Brom, Ithiu, Calciu** etc.

Calciul formează elementul important în compoziția organismului, în deosebi a țesutului osos și a cartilagiului. Sărurile de calciu există în toate țesuturile și lichidele organismului: Împreună cu Magneziul contribuie Calciul la formarea albuminei și a lecitinei. În timpul creșterii e mare trebuința de Calcium. Dacă nu e suficientă cantitatea Calciului furnizat, se ivesc tulburări, asthenie nervoasă, predispoziție pentru tuberculoză, infecții și insuficiență miocardică.

În toate cazurile de decalcificare s'a dovedit minunată apa din Someșeni, prin remineralizarea organismului și ridicarea rapidă a forțelor.

Sulful e tot așa de important, fiindcă formează parte integrantă din celulele organismului. Sulful se elimină pe cale cutanată, pulmonară, prin rinichi și intestin. Sulful joacă un rol important în nutriție, activează funcțiunile digestive și de eliminare, realizând o adevărată cură de desintoxicare. Sulful eliminat prin bronși și piele devine un antiseptic al acestor organe. Deja de mult s'a aplicat Sulful în doze mici în stările de anemie, reumatism, sifilis, tulburări biliare, dermatoze, afecțiuni ginecologice, plăgi atone, iar în doze mari contra catarului cronic al căilor respiratoare superioare.

Fiecare om perde zilnic o cantitate

de **Clor** în formă de clorură de sodiu, prin urină. Această pierdere se înlocuiește repede prin ingestia apei de Someșeni. Clorul stimulează secreția gastrică și nutriția. Din acest punct de vedere este indicată apa noastră la hipopepticii și anemici.

Ferul este un element primordial în organism și în deosebi în hemoglobină un agent catalitic foarte important, care augmentează numărul globulelor roșii și cantitatea hemoglobinei.

Apa din Someșeni conține și **Iod**, care exercită o acțiune antitoxică și depurativă. (Docent Dr. Popoșta.)

Modul de întrebuințare:

Izvorul Nr. I cu concentrație de 1.8 gr. la mie.

„Apă slab clorurată, bicarbonată sodică-calcică litiniferă, relativ slab mineralizată. Se poate întrebuința ca apă de beut cu efect diuretic-digestiv.“ (Prof Pamfil.)

Apa este și purgativă, iar prin conținutul de 0.02 fer se recomandă și la anemici.

Izvorul Nr. II cu concentrație de 2.3 gr. la mie.

„Această apă face parte din grupa apelor minerale clorurate bicarbonate și este indicată pentru cazurile unde ionii carbonici, clorurați, sodici și calcici sunt recomandabili.“ (Prof. Pamfil.)

Izvorul Nr. VIII cu 7.3 gr., izvorul IX cu 6.3 gr., izvorul Nr. XII cu 3.6 gr., izvorul Nr. XV sunt pentru cura de beut: stomac, ficat, rinichi, boale cronice ale căilor urinare inferioare, constipații cronice, iar prin conținutul de Fer și la anemici.

Celelalte izvoare cu concentrație minerală mai ridicată se folosesc numai pentru băi:

Izvorul Nr. III cu 37.6 gr. săruri, care alimentează basinul Nr. I, după analiza dlui prof. Pamfil: „din rezultatele analitice rezultă că apa acestui izvor, care alimentează basinul de scăldat, este admirabilă, atât prin concentrația, cât și prin compoziția chimică a sărurilor ținute în soluție.

Izvorul acesta prin marea lui radioactivitate este indicat și pentru cura de inhalatii.

Izvorul Nr. IV, V, VI, VII, X, XI, XIII, se folosesc numai pentru băi. Indicația: reumatism, ișiș, gută, artrism, diatesă urică, artrite cronice (blenoragice), alterațiuni ale sistemului osos și ganglionar, rachitismul copiilor, inflamațiile cronice ale aparatului genital, (boale de femei) și a căilor urinare inferioare.

Nămolul se folosește ca baie (în liber Basin Nr. I. și basin Nr. III), cât și în baia caldă în basin comun sau ca împachetare și cataplasme.

Dr. Dominic Stanca

CERȘETORUL

Își aduse tânguirea' cerșetorul
Între undele strivite în zigzaguri —
Când amurgul, dincolo de praguri,
Descălcea fuilor înșerații...

Sărută vifornic creasta mărilor,
Spre adâncuri stăruind moșneagul —
Doru-i slăbănog l-a frânt fuiajul
Ce-l storcea durerea din orbite...

Când, momâie, îl primi
Răsunau la Curtea veche dangăte-obosite...
Injghebau cântare paseri fugărite:

cic ciric

blăstămat rămâi boier hain:
la răscruci să-ți plângi necazul greu
să 'ncolțească 'n tine gândul rău
...cic ciric

pline să rodiască spicele durerii;
lacrimi streșinească-ți visul mângăierii —
c'ai gonit din Curtea ta un biet strein!
cic ciric...

— — — — —
Dumnezeu amesteca lumina
Cu funingene, în sita de mătășă....
— Își pierduse, 'nfiorat, hodina,
Deslușind păcatu 'n pâcla deasă....

Ion Lăstun.

BULETIN BIBLIOGRAFIC

Publicat de **Ion Mușlea**
Bibliotecar la Biblioteca Universității din Cluj.

TEOLOGIE. RELIGIE. BISERICA.

- Călăuza** preoților de mir în activitatea lor pastorală din toate circumstanțele vieții credincioșilor enoriași — prin sfaturile pastorale ce li se vor da. Elaborată de un preot de mir bătrân. Publicată cu cheltuiala preotului N. Roșescu. M.-rea Neamțu, 1931. Tip. Mănăstirii. 8° 155 p. 2 f. (1567—1931).
- Ciuhandu, Gh.** Brașovul cetate a ortodoxiei românești. Discurs la deschiderea congresului preoțesc ardelean ținut la Brașov la 11—12 Noemvrie 1930. Arad, 1930. Tip. Diecezană. 16° 32 p. (1050—1931). Lei 8.—
- Comșa, Grigorie Gh.** Credința care lucrează. Chemări către laici și fete bisericești. Arad, 1931. Tip. Diecezană. 8° 97 p. 1 f. (1536—1931).
- Comșa, Grigorie Gh.** In slujba misionarismului ortodox. Contribuții la problema misiunii interne a bisericii prin intensificarea predicii misionare, îndrumarea tineretului și organizarea carității creștine. Arad, 1930. Tip. Diecezană. 8° 310 p. (1578—1931). Lei 100.—
- Cristescu, Grigore.** Activitatea omiletică, teoretică și practică a fericitului Augustin. /Buc./ [1930]. /Tip. Cărților Bisericești/. 8° 32 p. 1 f. (Biblioteca pentru studii omiletice și catehetice. No. 6). (1712—1931).
- Hodoroabă, N.** Indemnuri pastorale. Scrisori către un preot. Iași, 1930. Tip. „Opinia“. 8° 1 f. 24 p. (352—1931).
- Ionescu, Marin.** Biserica noastră pe pragul anului 1931. Buc. /1931/. Tip. „Națională“. 8° 32 p. (1283—1931).
- Nicodem, Episcop.** Mâna lui Dumnezeu în lumea văzută. 6 cuvântări despre timpurile anului. M.-rea Neamțu, 1931. Edit. Tip. Sf. Mănăstiri. 8° 85 p. (1568—1931).
- Neaga, Nicolae.** Plângerile lui Ieremia și critica mai nouă. Sibiu, 1930. Tip. „Oastea Domnului“. 8° 48 p. 1 f. (1655—1931). Lei 25.—
- Popescu, Ion Ștefan.** Recăsătorirea preoților mireni, văduvi logică și legală. Constanța, 1931. Tip. „Dobrogea Jună“. 8° 77 p. 1 f. (1923—1931).
- Vintilescu, Petre.** Incercări de istoria liturghiei. I. Liturghia creștină în primele trei veacuri. Buc. 1930. Tip. „România Mare“. 8° 136 p. (1588—1931).
- Vintilescu, Petre.** Valoarea socială a liturghiei. Extras din revista „Studii Teologice“ Anul II. Nr. 1. Buc. 1931. Tip. Cărților Bisericești. 8° 14 p. (1274—1931).

STATISTICĂ. ECONOMIE POLITICĂ. LEGISLAȚIE. DREPT. POLITICĂ.

- Botez, I.** Legea pentru valorificarea cerealelor. Discurs rostit în ședința Senatului din 23 Februarie 1931. Buc. 1931. „Tip. Românesc“. 8° 16 p. (1512—1931).
- Clopoțel, Ion.** In jurul creditului agricol. Cluj, 1930. Edit. revistei „Societatea de Mâine“ /Tip. „Lapkiadó“. 16° 29 p. 1 f. (843—1931). Lei 30.—
- Constantinescu, Tancred.** Legea pentru valorificarea produselor agricole. Discurs ținut la Senat în ziua de 26 Februarie 1931. Buc. „Tip. Românesc“. 8° 16 p. (1513—1931).
- Dumitrescu, Ioan G.** Criza din industria și exploatarea forestiere din România. Buc. 1931. /Tip. „Lupta“/. 8° 82 p. 1 f. (1625—1931).
- Hausknecht, Louis.** Politica impozitară a României după războiu. Studiu aprofundat. Cernăuți, 1931. Tip. „Mercur“. 8° 1 f. 144 p. (1921—1931).
- Ianulescu, L. A.** Contribuțiuni la reorganizarea industriei de petrol din România. O propunere. Contributions à la réorganisation de l'industrie du pétrole en Roumanie. Une proposition. Buc. 1931. Socec & Co. 8° 30 p. (604—1931).
- Iordan, Dimitrie N.** Ciclurile și barometrele economice. Buc. [1931]. „Cartea Rom.“ 8° 1 f. 202 p. (1515—1931).

- Iorgulescu, Nic.** Computarea detențiunii preventive. Considerațiuni medico-antropologice. (Resumé en français). Buc. 1931. /Impr. „Văcărești“/. 8° 19 p. 1 f. (Centrul de psihiatrie și antropologie „Văcărești“). (1499—1931).
- Irimescu, S.** Criza de energie și criza de autoritate. Un partid al sănătății publice. Extras din „România Medicală“ 1 Februarie 1931. Buc. 1931. Tip. „Eminescu“. 8° 11 p. (679—1931).
- Michelsohn, Fr.** Criza economică-financiară și remediile ei. /Conferință/. Cernăuți, 1931. „Glasul Buc.“ 8° 19 p. (790—1931).
- Mihăescu, Victor.** Istoricul mișcărilor muncitorești din portul Brăila. Brăila, 1930. Tip. „Dunărea“. 8° 172 p. (1169—1931).
- Negrea, Camil.** Noul regim al substituțiilor de moștenitori în Ardeal și Bucovina (leg. rom. din 29 Martie 1926). Cluj, 1930. /Tip. „Cultura“/. 8° 66 p. 1 f. (753—1931).
- Nicolescu-Due, V.** Pentru siguranța României: colonizarea hotarelor. Buc. 1931. Impr. „Independența“. 8° 16 p. (1060—1931).
- Otetelișanu, Alexandru.** Studii critice asupra proiectului de lege intitulat codul obligațiilor și contractelor. Buc. 1931. Edit. Ig. Hertz. /Tip. „Luceafărul“/. 8° 246 p. 1 f. (1735—1931).
- Politica culturii.** 30 prelegeri publice și comunicări organizate de Institutul Social Român. Cu anexe cuprinzând în 16 contribuții aspecte ale unei politici a culturii, texte de legi de bibliotecă populare și o bibliografie a culturii. [Buc. 1931]. /Editura Institutului Social Român. Impr. Națională/. 8° 1 f. X, 558 p. 1 f. (1915—1931).
- Răducanu, I.** Ministerul Muncii. Importanța sa în organizarea de stat a poporului român. Buc. [1931]. Tip. Române Unite. 8° 15 p. (Asociația română pentru progresul social) (1529—1931).
- Rață, Toma I.** Controlul bugetului în România după actuala legislație. /Cu incursiuni în dreptul comparat/. Teză—Iași. Buc. 1930. Tip. „Bucovina“. 8° VII, 176 p. (1155—1931).
- Riconti, Toma N.** Contribuțiuni la studiul decretelor-legi și regimul dictaturei. Buc. 1931. Impr. „Văcărești“. 8° 62 p. 1 f. (1501—1931). Lei 75.—
- strat, George.** Organizația internațională a muncii și viața economică. Buc. [1930]. Tip. „Bucovina“. 8° 18 p. (911—1931).
- Vodă, G.** Chestiunea muncitorilor agricoli în județul Olt. Buc. [1931]. /Tip. „Sportul“/. 8° 12 p. 2 f. 2 tab. (1028—1931).

AGRICULTURĂ. ZOOTEHNIE.

- Chirișescu-Arva, M.** Agricultura noastră în fața concurenței sovietice. Buc. /1931/. Tip. „Bucovina“. 8° 72 p. (1900—1931).
- Chițolu, D. G.** Vechimea și dezvoltarea albinăritului în România. Cuvântare. cu o prefață de N. Jecheanu. Focșani, /1930/. Tip. Gheorghe D. Mircea. 8° 16 p. (1794—1931).
- Dăscălescu, N.** Valorificarea produselor agriculturii. Conferință. Buc. [1930]. Tip. „Bucovina“. 8° 44 p. (894—1931).
- Dumitrescu, N. A.** Cercetări asupra valorii nutritive a porumbului vechiu. Experiențe întreprinse pe rămători. Supliment la Buletinul Agriculturii vol. IV—V/1929. Buc. /1930/. Tip. „Bucovina“. 8° 512 p. 9 planșe (Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Direcțiunea generală a îndrumărilor agricole). (1423—1931).
- /Garofil, Const./** Propuneri pentru urzarea crizei agricole și viticole. Buc. 1931. /Tip. „Bucovina“/. 8° 20 p. 1 f. (1888—1931).
- Gayraud, Ernest.** Problema apei și irigațiilor în agricultura României. Buc. [1930]. Tip. „Luceafărul“. 8° 52 p. 4 tab. (1730—1931).

- Georgian, R.** Cultura arborilor roditori în România. Măsurile luate de stat pentru îmbunătățirea ei și propuneri pentru viitor. Buc. 1930. Tip. „Bucovina“. 8° 64 p. 1 hartă. (903—1931).
- Nițescu, Constant.** Controlul de stat și particular al semințelor agricole și forestiere. Organizare—tehnică—metodă. Supliment la „Buletinul Agriculturii“ vol. VI, Nr. 11 —12/1929. Buc. 1929 /1930/. Tip. „Bucovina“. 8° 1 f. 287 p. (902—1930).
- Tărușanu, Radu.** Monografia industriei cânepei și iutei. Buc. 1930. Impr. Richard Sergies. 8° 33 p. (1282—1931).

MEDICINA. IGIENĂ.

- Blitriceanu, I. V.** Electricitatea medicală. Partea I. Electrotrepia. (Curenții statici, galvanici, faradici și înaltă frecvență) 67 figuri în text. Cu o prefață de Dem. Em. Paulian. Buc. 1930. Impr. Richard Sergies. 8° 1 f. 116 p. (1058—1931). Lei 125.—
- Bologa, Valeriu L.** Inceputurile medicinei științifice românești. Cluj, 1930. Tip. „Lumea și Țara“. 8° 89 p. 1 f. (3219—1930).
- Façon, Enric.** Tratatul durerii în afecțiunile sistemului nervos. Buc. [1931]. Tip. „Națională“. 8° 24 p. (1631—1931).
- Goldenberg-Bayler, S.** Vaccinoterapia în gynecologie. Contribuțiuni clinice. Buc. 1931. Tip. E. Marvan. 8° 42 p. (1560—1931).
- Irimescu, S.** Combaterea tuberculozei. Perspective de viitor. Extras din „România Medicală“ 15 Martie 1931. Buc. 1931. Tip. „Eminescu“. 8° 23 p. (1747—1931).
- Irimescu, S.** Combaterea tuberculozei. Asistența publică și inițiativa particulară. Extras din „România Medicală“ 15 Aprilie 1931. Buc. 1931. Tip. „Eminescu“. 8° 24 p. (1748—1931).
- Leonte, C.** Osteosinteza diafizară la lumina noilor cercetări. Extras din „Revista de chirurgie“ No. 1, 1931. Buc. 1931. Tip. „Bucovina“. 8° 12 p. 14 planșe. (1895—1931).
- Minovici, Nicolae.** Anomalii congenitale ale inimii. Maladia lui Roger și maladia albastră (cianoza) la acelaș copil. Buc. 1931. Socec & Co. 8° 28 p. 2 f. 2 planșe. (Institutul Medico-legal din București). (1479—1931).
- Stanescu Michail.** Le trachome Nouvelles recherches étiologiques. Le coccidium trachomi? Avec 18 microphotographies. Buc. Impr. E. Marvan. 8° 28 p. 9 planșe. (230—1931).
- Ygrec, Doctorul.** Problema sifilisului în fața bugetului țării. Buc. 1930. Tip. Cultura. 8° 16 p. (1547—1931).

LITERATURĂ.

- Arghezi, Tudor.** Flori de mucigai. Cu un autopoortret inedit. Buc. 1931. Edit. „Cultura Națională“. 8° 119 p. (1909—1931).
- Eminescu, Mihai.** Gedichte. Deutsche Übersetzung von N. N. Botez. Bukarest, [1930]. Druck Socec & Co. 8° 80 p. 1 f. (347—1931).
- Goga, Eugen.** Cartea facerii. Roman. Tomul I—II. Buc. /1930—31/. Edit. „Cultura Națională“. 8° I/380 p. II/359 p. 1 f. (1910—1931).
- Lesnea, George.** Veac tânăr. Poezii. Iași, 1931. Viața Rom. 8° 107 p. 2 f. Lei 60.—
- Prie, Octavian.** Jertfe. Piesă dramatică în 4 acte. Ediția III. Cluj, /1930. Tip. „Ardealul“/ 8° 105 p. 2 f. 1 planșe. (1541—1931). Lei 50.—
- Sadoveanu, Mihail.** Măria-Sa puiul pădurii. Roman. [Buc. 1931]. Editura „Națională“. S. Clornei. „Tip. Române Unite“/. 8° 266 p. 1 f. (1791—1931).
- Spătaru, Nicolae Gh.** Dar anii trec... Roman. Chișinău, 1931. Tip. „Cartea Rom.“. 8° 172 p. (1738—1931).
- Tăutu, Ioan I.** In treacăt. Versuri. Buc. 1931. „Cartea Rom“. 8° 125 p. 1 planșe. (771—1931). Lei 60.—

ISTORIE. GEOGRAFIE. BIOGRAFII.

- Arion, Dinu C.** Curs de istorie diplomatică (1713—1914). Predat la Academia Comercială, Secția consulară Anul II. Buc. 1930. Buc. 1930. /Tip. „Lupta“/. 8° 350 p. 1 f. (783—1931).

- Arion, Dinu C.** Din hrisoavele lui Mircea cel Bătrân 1386—1418. Studiu de istorie a dreptului român. [Buc.] 1930, Tip. România Mare“. 8° 96, 4 p. 22 f. (1587—1931).
- Aral Chazi.** Conspirația din Sub Hurubi. Insemnările unui fost „student“ din Blaj. Cluj, [1931]. Tip. „Națională“. 8° 66 p. 1 f. (1583—1931).
- Băcilă, I. C.** Tipuri și costume. Vederi dela Românii din Peninsula Balcanică. Extras din Revista Macedoromână. Vol. II, No. 1. Buc. [1930]. Tip. „Bucovina“. 8° 18 p. (863—1931).
- Birliș, Gheorghe I.** Ion Axente Sever și timpul său. /Cluj, 1931/. Edit. Cercului Studentesc, „Valea Târnavelor. /Tip. „Cultura“/. 16° 38 p. 1 f. (1680—1931).
- Davila, Carol.** Discursuri ținute cu ocaziunea comemorării centenarului generalului Dr. _____ 1828—1930. Buc. 1931. Tip. Române Unite. 8° 44 p. (1531—1931).
- Domnii români după portrete și fresce contemporane.** Adunate și publicate de N. Iorga. Sibiu, 1930. Edit. și tip. Krafft & Drotleff. 4° XV. p., 221 planșe. (Comisiunea Monumentelor Istorice). (1578—1931).
- Gabrea, Gh. I.** Viața culturală constituționalizată a satului. Buc. 1931. Tip. „Bucovina“. 8° 19 p. (1889—1931).
- Ghiulamila, I.** Documente vechi privitoare la emigrările Românilor. Extras din Revista Macedoromână, Vol. II, No. 1. Buc. /1930/. Tip. „Bucovina“. 8° 16 p. (861—1931).
- Hudiță, Ioan.** Contribuțiuni la istoria lui Cuza-Vodă. Extras din „Archiva“ XXXVI (1931), Nr. 2—3. Iași, 1931. „Presa Bună“. 8° 23 p. (1786—1931).
- Ihescu, Dan M.** Un vechiu oraș dispărut: Cetatea de Floci (în cercare de monografie). Buc. 1930. Tip. „Bucovina“. 8° 42 p. 1 f. (913—1931).
- Iorga, N.[icolae].** Istoria Românilor și a civilizației lor. Traducere din limba franceză de Al. Lascarov-Moldovanu. Buc. 1929 /1930/. Edit. Fundației Ferdinand I-ii. /Tip. „Datina Rom.“ Vălenii-de-Munte/. 8° 1 f. 301 p. 1 f. (617—1931).
- Lambriao, Scarlat.** Cetatea Histria. Notiță istorică și descriptivă cu prilejul expoziției cetății Histria de la Academia Română, Martie 1931. Buc. 1931. Tip. Ed. Marvan. 4° 23 p. (1563—1931).
- Mătu, Constantin.** O necesitate desconsiderată: presa românească în Basarabia. (Câte-va constatări și precizări). Chișinău, 1930. Tip. „Cartea Rom.“ 8° 27 p. (1524—1931).
- Niculescu-Varone, G. T.** Alte jocuri românești necunoscute. Noi contribuții la folklorul nostru coreografic. Buc. 1931. Impr. „Văcărești“. 8° 93 p. 1 f. (1500—1931). Lei 40.—
- Petrovici, Ion. Titu Maiorescu.** 1840—1917. Buc. 1931. Tip. „Ion C. Văcărescu“. 8° 162 p. 2 f. 1 planșe (1944—1931). Lei 50.—
- Saint-Aulaire, Conte de.** Noui cuvinte franco-române. Adunate și publicate de un comitet. Buc. 1931. Socec & Co. 8° 43 p. (602—1931).
- Simonescu, Dan.** Din istoria presei românești: Republica Română. Paris, 1851 — Bruxelles, 1853. Buc. 1931. „Cartea Rom.“ 8° 61 p. 1 f. 2 planșe (Așezământul Cultural Ion C. Brătianu XIV). (161—1931).
- Trei Schini, A.** Dela regimul teoretic spre regimul democratic. Amintirile unui basarabean 1870—1930. Chișinău, 1930. Tip. „Cartea Rom.“ 8° 64 p. (1522—1931).
- Ungureanu, Gh.** Jurisconsultul Christian Flechtenmacher (1785—1843). Contribuțiuni la viața și activitatea sa. Cu o prefață de P. Dragomirescu. Iași, 1931. „Presa Bună“. 8° VIII, 38 p. 1 planșe. (1788—1931).
- Vuia, Romul.** Etnografie etnologie folclor. Definiția și domeniul. Extras din Lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj. Volumul IV. Cluj, 1930. Tip. „Ardealul“. 8° 49 p. (1543—1931).
- Vulpescu, Mihail.** Cântecul popular românesc. Studiu introductiv. „O nuntă păgână în comuna Lupșanii“ (jud. Ialomița) /Câteva indicii asupra muzicii bisericești/. Ilustrațiuni în text. Prefața de N. Iorga. Buc. 1930. Tip. „Oltenia“. 8° 1 f. 288 p. 2 f. (1967—1930). Lei 300.—



Cezar Petrescu laureat al premiului național.

Criza economică în care ne sbatem ca nici odată, nu ne prea permite să sprijinim producția artistică prin premii și daruri. Dacă mizeria va continua pe drumul pe care a apucat cu atâta îndărătnicie, vom fi nevoiți să înfrângem toate frumoasele avânturi, pe care le-a luat literatura și arele și să luptăm pentru păstrarea pâinei de toate zilele pentru atâtea guri nenorocite, amenințate de pe o zi pe alta să n'o mai aibă nici pe aceasta.

Aceasta e situația de astăzi și perspectivele zilei de mâine. Nu e deci de mirare că premiul național de literatură, creat cu intenții atât de nobile în vremuri mai bune, să fie pe cale de a fi sugrumat și el de aceea nenorocită molimă a vremii, care se cheamă „curba de sacrificiu“. În agonie se pare că a intrat încă din acest an. Din premiu pentru proză, poezie și critica literară, a căzut mai întâi cel din urmă, pentruca în anul acesta să nu mai rămână de cât cel de proză, ciuntit considerabil și el.

Înainte de expira a fost dăruit unuia dintre scriitorii fruntași ai literaturii române de astăzi. Intradăvăr, în literatura română de după războiu, Cezar Petrescu este o forță în continuă și încordată tenziune. Alături de Mihail Sadoveanu este astăzi cel mai fecund scriitor al nostru. O fecunditate surprinzătoare, mai ales când o apreciem cu măsura împrejurărilor dela noi, unde scriitorii se epuizează după a doua sau a treia operă.

Bine înțeles că această fecunditate își are și ea neajunsurile ei, cu mult mai numeroase decât o crede marea masă de cititori ai romanțierului nostru. Cezar Petrescu este unul dintre cei mai răsfățați scriitori ai generației de astăzi. Inteligența lui de uimitoare suplețea a intrat în toate domeniile preocupărilor actuale, câștigându-i simpatii în toate cercurile. Credem că ar fi spre cel mai mare bine al scriitorului dacă o critică înțelegătoare și justă l-ar convinge să părăsească anumite tare dăunătoare prodigiosului lui talent. Lipsa criticului de mare anvergură se simte de altfel, într'un mod îngrijorător, în literatura noastră de astăzi.

Dar nu despre defectele lui Cezar Petrescu vrem să vorbim din acest prilej sărbătoresc pentru scriitor. Autorul „Comoarei Regelui Dromichet“ a fost premiat doar pentru calitățile pozitive ale operiei lui, calități care nu lipsesc deloc lui C. P. Despre ele se cuvine să spunem și noi câteva cuvinte.

Cezar Petrescu s'a dezvoltat în linia literară a Moldovei lui, care a dat literaturii române cea mai fecundă și originală pleiadă de scriitori. Celalt scriitor moldovean pe care l-am amintit înainte, când am vorbit de fecunditatea lui C. P., este un înaintaș ascultat și adorat de premiul nostru. Se pare că însușirile personale n'au făcut decât să se adâncească și fructifice în me diul moldovean. Lirismul de tonalitate feminină și fantezia jucăușă cu care scriitorul s'a născut, s'au simțit foarte bine în atmosfera lui Sadoveanu. Cultura franceză de care generația de astăzi a scriitorilor moldoveni se înfruptă de preferință a fost și pentru C. P. singura fereastră deschisă spre cultura europeană. Credem că ei trebuie să-i atribuim în mare parte marea facilitate de expresie alui C. P. Urmele ei se pot surprinde atât în subiectele cât și în stilul scriitorului.

C. P. a pășit în literatură imitând pe maeștri lui moldoveni. Fără de a se putea desprinde de tot de sub influența lor, scriitorul a început, în curând, să umble pe picioare proprii.

Cu puterea lui de muncă și extraordinara ușurință de expresie a atacat de preferință probleme de actualitate cu o îndrăzneală uimitoare. S'a pus problema unei fresce a zguduitorii drame a războiului nostru? C. P. s'a așternut la lucru și ne-a dat marele lui roman „Intunecare“, în care o bună parte din dramă palpită cu toată intensitatea ei. S'a scris în literatura europeană numeroase subiecte de desagregare sufletească? C. P. a dat și el romane și nuvele cu astfel de subiecte, care pot sta alături de cea mai bună literatură în acest gen din străinătate. S'a dat un nou înțeles tradiționalismului de câtră o parte din generația actuală? C. P. a fost gata să dea „Comoara Regelui Dromochet“, o admirabilă

transpunere pe planul literal-artistic a unei probleme, care s'a complăcut cu preferință în eseu.

Pecum celalt moldovean Vasile Alexandri a făcut din poezia lui un portativ artistic al frământărilor vremii lui, tot astfel face astăzi pe un plan mai larg prin proza lui C. P.

Premiul național de proză a fost dăruit lui C. P. deabia în zorii unei activități literare. El n'a dat însă greș. Zorii promit o zi fecundă și lungă, o zi de vară bogată în seceriș.

Bisericile de lemn din Elkor.

Există o țară românească, pe care n'o cunoaștem și de aceea n'o prețuim și n'o iubim. Dincolo de vâlul necunoașterii se găsesc imense comori naturale și artistice.

Un colț al vâlului îl rupe profesorul de Istoria Artelor dela Universitatea din Cluj, dl. Coriolan Petranu, prin metodicele și bogatele dsale cercetări de specialitate. Acum patru ani dsa ne-a surprins printr'un album, între filele căruia se ascundeau bisericile de lemn ale județului Arad. Albumul a însemnat o adevărată revelație pentru publicul românesc. Atâtea monumente de artă românească au fost salvate prin această harnică cercetare, nu numai din necunoaștere, ci deadreptul din moarte. Bisericile noastre de lemn prin firea materialului din care sânt construite, — la care se adaugă proverbiala noastră neglijență — sânt menite peirii. Cercetările profesorului clujan dovedesc cu prisosință, că aceste monumente nu merită nici decât această soartă. Ele reprezintă doar un tip de arhitectură în lemn cu multe elemente originale, tip care s'a răspândit din aceste regiuni pe o mare întindere în Estul Europei.

Albumului din 1927 îi urmează astăzi unul privitor la bisericile de lemn ale Bihorului îndoit de elegant (Monumentele istorice ale Județului Bihor. I. Bisericile de lemn. Sibiu, 1931). Editura Krafft și Drotleff din Sibiu a făcut ea însăși o operă de artă din această contribuție privitoare la istoria artei românești. Cele 124 de fotografii și deseme ale cărții sânt un model de execuție tipografică.

Volumul este precedat de o In-

introducere, căreia i se dă și un rezumat în engleză, pentru uzul streinătății. În această luminoasă și documentată Introducere autorul ne vorbește despre cronologia, topografia, mediul fizic și psihic, apoi despre notele distinctive ale bisericilor de lemn bihorene. Iată Concluziile la care au ajuns cercetările sale: „Bisericile de lemn din județul Bihor fac parte din grupul est-european fixat de Strzygowski, după care monumentele românești merg mână în mână cu cele slave, ori după Wesser din grupul patru, care este cel românesc. Dar chiar în grupul fixat de Strzygowski, bisericile noastre de lemn au o individualitate proprie, astfel că ele merită a fi tratate independent. În cadrul bisericilor de lemn române, cele din județul Bihor fac parte din grupul ardelean, care are aceeași construcție, înfățișare exterioară și interioară, același conținut, același plan. Totuși există deosebiri, care dau arhitecturii în lemn din Bihor o notă aparte, deși ele se mărginesc la nuanțe și detalii. Înainte de toate să observăm că bisericile de lemn din jud. Bihor sânt mai numeroase decât în alte județe. Față de 55 biserici de lemn la 216 comune în județul Arad, aici avem 155 la 431 comune. Inscriptiile păstrate cuprind date ceva mai vechi, decât în județul Arad și anume anul 1692, pe când în județul Arad cea mai veche dată este 1734. Prima deosebire o întâlnim la plan, care prezintă mai multe variații, decât în județul Arad și anume 22 variante față de 8. A doua deosebire o constituie pridvoarele, cari față de numărul mic, simplitatea și data lor recentă din jud. Arad în Bihor sânt frecvente vechi și adeseori cu deosebită artă executate. Lungimea lor este asemenea mai mare. Cele mai numeroase și incontestabil mai decorate sunt cele de Sud, dar există la unele și la Vest, ba chiar și împrejurul întregii biserici. Aici avem chiar un exemplar de pridvor închis, care a servit de închisoare. A treia deosebire o constituie turnul. În Bihor predomină turnurile cu coifuri svelte, reminiscențe vechi gotice, cu galerie, pe când în jud. Arad predomină coifurile baroce și postbaroce. Atât această însușire a bisericilor bihorene, cât și împrejurarea că ele au în două cazuri câte patru turnulețe la coif, le aduce în legătură cu cele din județele învecinate: Cluj și Sătmar. Un decor caracteristic al coifului este în Bihor inelul ce împrejmuște cam pe la mijloc coiful și care inel este străpuns cam pe la mijloc prin ferestre mici cercuale. Acest inel decorativ al coifului nu este cunoscut în alte părți. A patra deosebire o observăm în tratarea detaliilor, cari sunt în Bihor cu mai multă grijă lucrute decât în alte părți; decorul artistic care se observă în primul rând la uși, pridvoare, brâu, frize, chiotoare,

este mult mai abundent, el întrece pe cel din jud. Arad. Decorul ușii îl formează sculptura și creștătura, motivul cel mai frecvent este funia împletită, dar și benzile formate din triunghiuri și rozete, apoi crucea, stelele, etc. A cincia deosebire o observăm în interior, la boltă: semicercul de lemn ce sprijinește și decorează boltă și bârna orizontală, care contribuie la soliditatea clădirii, leagă capetele semicercului și adesea servește și ea ca decor. Nici această însușire, frecventă în Bihor, nu o găsim în județul Arad și nu este cunoscută din publicațiile de până acum. În privința picturii interiorului, cea din județul Bihor stă în urma celeia din județul Arad, atât ca bogăție iconografică, cât și ca valoare artistică, în schimb însă scenele din Judecata cea din urmă sânt mai amplu tratate: vițiile zugrăvite în tinda femeilor sânt mai pe larg expuse, decât în alte locuri. În această privință, precum și în tratarea portretelor preoților, cititorilor, pictorilor ele sânt superioare. În sfârșit mobilierul și obiectele liturgice: scaune tetrapode, chivoturi, policandre, cruci, deși în parte sânt opere importate dela oraș, în mare parte sânt produse remarcabile ale artei țărănești, superioare celor din județul Arad.“

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE

N. Mărgineanu, Beiträge zur Psychologie der Übung.

Numărul ultim al marii reviste germane *Zeitschrift für Angewandte Psychologie* (I. A. Barth, Leipzig), condusă de renumiții psihologi W. Stern și O. Lippmann, aduce un important studiu datorit dlui N. Mărgineanu dela Institutul de Psihologie al Universității noastre. Studiul este fructul unor îndelungate cercetări experimentale asupra exercițiului și învățării, executate în laboratorul Institutului, din care d-sa face parte și care au format obiectul uneia din lucrările d-sale (Psihologia exercițiului, Studii și Cercetări publicate de Institutul de Psihologie al Universității din Cluj). Pe lângă aceste cercetări d-sa mai aduce încă o serie de noi considerații și precizări de ordin metodologic și psihometrie, menite a întregi și complecta punctul de vedere expus în lucrarea apărută în românește și a pune problema urmărită într-o lumină cu totul nouă față de situația de până acum.

Problema selecționii și Orientării Profesionale are la bază ideia diferențelor individuale, date dela mașter și dezvoltate prin practică. În legătură cu acțiunea acestei practice o serie de psihologi au emis ideia că ea ar avea drept efect nivelarea diferențelor individuale și nu dezvoltarea și întărirea lor. Ideia și-au bazat-o pe o serie de cercetări experimentale foarte multe ca număr și ea a ajuns a convinge și cuceri de partea ei cea mai mare parte a psihologilor de azi. Faptul a provocat o mare nedumerire cu privire la opera de Orientare Profesională, care pleacă tocmai dela ideia diferențelor individuale, orientând pe individ spre o funcțiune sau alta după gradul său de inteligență și calitatea aptitudinilor, care sunt altele și altele dela unul la

altul. Ori, dacă diferențele individuale ar dispărea prin practică, atunci ar însemna că toată opera de orientare profesională ar fi de prisos, ne mai având nici un rost, punctul ei de plecare fiind greșit! Se ajunseseră astfel în lumea oamenilor de știință la un oarecare scepticism față de ea. Aceasta atunci când acei care o aplică și aceora cărora le era aplicată erau totuși cu totul mulțumiți de ea!

Dl Mărgineanu, bazat pe o bogată serie de cercetări proprii și pe o amănunțită analiză critică a tuturor celorlalte cercetări, arată că teza nivelării diferențelor individuale prin exercițiu și practică e inexactă. Diferențele individuale nu numai că se mențin dealungul practicei, dar cresc și mai mult. Dacă s'a ajuns totuși la teza de mai sus a nivelării, e din cauza că s'au întrebunțat unele metode de cercetare și unele formule de măsurare a faptelor greșite. Demonstrarea acestui fapt, care rezultă lămurit din analiza critică făcută, formează prima parte a studiului dlui Mărgineanu. Ea terminată, d-sa trece la fondarea unei noi metode de cercetare și a unei noi formule de măsurare, care reușește a prinde mult mai bine faptele, exprimându-le mult mai fidel. Cu această nouă metodă și formulă cercetând și interpretând faptele, reiese lămurit la iveală faptul că diferențele individuale de aptitudini și inteligență nu numai că se mențin aceleași dealungul practicei, dar cresc foarte mult. Dar d-sa nu se oprește aci. D-sa încearcă aplicarea noui formule și la cercetările precedente, arătând cum aceeași concluzie se desprinde din toate. Pe această cale demonstrarea valabilității punctului de plecare al operei de Orientare Profesională e pe deplin și convingător făcută.

Institutul de Psihologie al Universității clujene s'a validat deja de mult și pe deplin ca unul dintre cele mai importante focare de știință dela noi din țară, activitatea sa însemnând mișcarea cea mai puternică de constituire a unei psihologii românești. Începutul făcut în a da modestul său obol și peste graniță, e dintre cele mai bine venite. Știința românească nu se poate limita numai la aplicarea rezultatelor și descoperirilor făcute în străinătate. E timpul să-si dea și modestul său concurs pentru mersul mai departe al științei în general. E vorba de o datorie, care trebuie plătită.

D. Murărașu: M. Eminescu, Scrieri politice. Ediție comentată, „Scrisul românesc“, Craiova, 1931, pag. 338.

Printre „clasicii români comentați“ Eminescu rămâne prin complexitatea personalității sale, în centrul preocupărilor literaturii noastre. Dacă aproape toți știm câte ceva din poetul Eminescu, în schimb sunt puțini aceia care au străbătut în miezul ideologic al crezului social și politic al acestui gânditor, al cărui simț de observație și înțelegere a realităților istorice s'a dovedit tot atât de ascuțit, pe cât de profund și de excepțional s'a manifestat simțul său imaginativ-poetic.

Contribuția lui D. Murărașu e prețioasă prin spiritul critic cu care a înțeles să selecționeze materialul, controlând textul edițiilor existente cu cel publicat de către însuși Eminescu în *Federațiunea* (1870), *Convorbiri literare* (1870 și 1876), *Românul* (1871) și *Timpu* (1877—1883). Faptul acestei revii-



La răspântie

Dela revoluția franceză sau, poate, dela năvălirea popoarelor barbare umanitatea n'a trăit momente de criză ca cele de acum. O simplă ochire peste presa mondială vă poate convinge de acest adevăr. Cuvântul „criză“ e pe toate buzele, în toate taberele. Unii îl rostesc cu îngrijorare, alții cu ochii luminați de o estatică speranță într-o lume mai bună. Duhul unei prefaceri radicale se simte în aer, pretutindeni, cu mult mai intens decât în preajma și în cursul marelui războiu. Marea încercare între popoare care a însăngerat acest început de veac s'a făcut pentru motive la care ne-am gândit de un veac și mai bine; ea a fost mai mult sfârșitul decât începutul unei ere noi. Idealuri pentru cari atunci s'a vărsat atâta sânge le găsim astăzi mai goale de sens decât oricând.

Criza este epocală pentru că zguduie adânc nu numai câteva popoare, nu numai un colț de continent, ci întreaga lume. Ea e o covârșitoare penură a a-tins în mod grav tot sistemul civilizației omenești, dela cele materiale la cele spirituale; furtuna pe care cu toții o simțim în aer e gata să măture și cerul și pământul. Ideile de libertate, de umanitate, de naționalitate cu care s'au hrănit atâtea generații se vor transforma din adânc. Zeități nouă se plămădesc în pesteri subterane. Și poate va trece mult până vor fi scoase la suprafață.

Duhul prefacerii se simte ca putere pretutindeni, dar nimeni nu are curajul să-l asculte. Credințele vechi ne-au intrat în sânge și ni e atât de greu să ne

zuirii radicale pe temeiul surselor, i-a permis să scoată la lumină concepția politică tradiționalist-naționalistă integrală a lui Eminescu. În introducerea D. M. ni-l prezintă pe Eminescu ca ziarist și scriitor politic, cercetând împrejurările politice în care și-a desfășurat activitatea. Sfârșește cu o amplă sinteză privitoare la gândirea politică a lui Eminescu, patriotul, care pusese mai presus de toate dragostea pentru națiune, al cărei razim este statul, cosmopolitismul rămânând, pentru cei ce-l practică, un pretext, o simulațiune. De legile progresului și ale civilizației preconizate de Eminescu, factorii noștri conducători vor trebui să țină și astăzi seama, dacă doresc sincer ridicarea neamului românesc. Prin formularea legii muncii, Eminescu se așează în centrul vieții moderne, devenind mai actual decât oricând: „Munca este legea lumii moderne, care nu are loc pentru leneși“.

I. Gh.

despărțim de ele. Conveniri după conveniri mondiale se sfârșesc cu vagi discuții, cu măsuri care nu îndreaptă lucrurile în mod radical, ci ne acopere doar ochii, pentru scurt timp, cu vălul unei nădejdi de mai bine.

Cu toate că suferința noastră e mai mare decât a multora, conducătorii vieții noastre intelectuale și politice încearcă mai puțin decât ori unde măsuri radicale de remediere a răului. Viața noastră intelectuală e mai anemiată decât oricând; cea economică abia mai respiră; iar cea politică continuă pe același plan meschin, de mărunte cancanuri personale, cu care ne-am dat în spectacolul Europei de-a întemeierea statului român modern încoace. Marile virtuți ale jertfei pentru comunitate, de care avem astăzi atâtă nevoie, ne-au părăsit cu desăvârșire. În vremurile acestea atât de neobișnui de grele ar trebui să avem mai mult decât ori când sentimentul de largă și generoasă solidaritate umană; să fim mai mult decât ori când „toți pentru unul și unul pentru toți“.

În viața socială, economică, politică avem nevoie de concepții îndrăznețe, izvorâte nu numai din necesitățile locale ci, cel puțin europene. Oamenii noștri de stat se pare că nu-și prea dau seama că e vorba, nici mai mult nici mai puțin decât de însăși problema existenței statului și culturii noastre naționale.

Dacă nu vom avea la cărmă omul, care să-și dea seamă de răspântia grozavă la care ne găsim, teamă ni-e că ne vom prăbuși....

HORIA TRANDAFIR.

Universitatea de vară a învățătorilor

Clujul a avut anul acesta o vacanță mai animată ca de obicei. Universitatea, care în tot cursul verii odihnește într-o liniște desăvârșită, a fost plină de astădată de acel zumzet de albine, cu care ne-a obișnuit în cursul iernii. Două sute de învățători și învățătoare din întreaga țară au venit în capitala Ardealului să soarbă din binefacerile culturii universitare, dăruite lor de câțiva dintre cei mai aleși dascăli ai neamului.

Universitatea din Cluj a adăpostit în anul acesta a doua serie de cursiști. Întâia a fost găzduită anul trecut de Sibiu pitoresc și sobru.

Inițiativa nu e, deci, decât de doi ani. Ea se datorește Asociației Generale a Învățătorilor și este una din cele mai laudabile roade ale acestei organizații, de când ea însușmează întregul corp învățătoresc al țării.

Cursiștii sunt desemnați de orga-

nizațiile județene, câte doi de fiecare. Parte din ei primesc burse din partea aceluiași asociații, iar parte se întrețin cu propriile mijloace. Atât inițiativa, cât și realizarea se datorează deci învățătorilor. Nici un amestec politic nu vine să falsifice și să murdărească. Aleșii sunt într'adevăr floarea generației tinere a învățătorimii noastre.

Menirea acestor cursuri e în primul loc ținerea învățătorimii la curent cu ultimele rezultate ale specialității lor. Alături de acest scop principal se așază cel al împărțirii din binefacerile culturii universitare, de care învățătorimea e nevoită de împrejurări să rămână departe; apoi nu de puțin folos este contactul sufleteș, care se face în mod neîntrerupt, în cursul unei luni de împreună viațuire, între cei mai distinși membri ai corpului învățătoresc, alergați la cursuri de pe întreg cuprinsul țării. Alături de îmbogățirea cunoștințelor de specialitate, deci cultură generală și solidaritate națională și profesională. Ce daruri mai bogate decât acestea puteau să primească învățătorii dela Asociația lor?

La Cluj cursiștii au găsit un adăpost și o organizație, care face cinste corpului învățătoresc. „Casa Învățătorilor“ a fost destul de încăpătoare pentru a adăposti între zidurile ei pe învățători, iar căminul studentilor a primit cu aceași caldă ospitalitate pe învățătoare. Utilul a fost uneori amestecat cu plăcutul; alături de cursuri s'au făcut excursii frumoase.

În cursul unei luni, învățătorii au ascultat nu mai puțin de 50 de conferințe, rostite de câțiva dintre cei mai aleși reprezentanți ai corpului didactic românesc de toate gradele. E destul să amintesc câteva nume pentru a arăta cât de bogate au fost aceste cursuri. Alături de universitari ca S. Mehedinți, I. Simionescu, G. Bogdan-Duică, O. Ghibu, Ștefănescu-Goangă, V. Ghidionescu, R. Vuia etc., am găsit scriitorii Ni-Nichifor Crainic, Lascarov-Moldovanu, pe profesorii Țoni și Iencica ș. a. m. d. Rezumatul conferințelor va fi publicat.

Iată cum învățătorimea a așezat, prin propriile ei mijloace, temelia unei serioase Universități de vară. Pentru că clădirea să nu rămână la temelii — așa cum rămân atâtea clădiri românești — propunem Aso-

ciației Generale a Invățătorilor să se gândească serios la viitoarea ei organizare. E foarte frumos ca învățătorii să schimbe în fiecare vară locul universității. Cunosc astfel țara în toată frumuseța ei. Ne temem însă că acest caracter nomad va dăuna Universității lor. De aceea credem că ar fi mult mai bine dacă s'ar stabili într'o localitate, unde ar putea fi preferit altor localități mai întemeiate o instituție trainică, pe care schimbările dela conducerea Asociației n'ar influența-o deloc. Poate Clujul, unde învățătorimea are organizații atât de solide, ar putea, în cursul mai multor ani, să climaterice, dar lipsite de instituții învățătoresți.

Protopopul Ioan Hațieganu

A murit, în vârstă de patriarh, unul dintre cele mai reprezentative tipuri ale Ardealului de odinioară, protopopul unit al Cojocnei, Ioan Hațieganu. Român neînfriecat, servitor credincios al bisericei, el a lăsat pretutindeni fapte cari nu-l vor șterge nici odată din memoria celor cari l-au cunoscut. Preotul acesta a fost un om la locul lui, un om al datoriei cum puțini se găesc astăzi. El a dovedit cum fapte bune pentru neam și semeni poți face oriunde, nu trebuie să fi ministru pentru așa ceva. El a fost un admirabil vlăstar al acelei preoțimi ardeleni cari a fost pentru româniimea de dincoace de Carpați o elită conducătoare, nu numai în cele bisericesti, ci și în cele lumești. Inima lui era plină de cele mai generoase sentimente, gura lui totdeauna era gata să dea un sfat, iar faptele niciodată nu desmințiau gura.

Pe lângă aceste admirabile calități, protopopul Hațieganu a mai avut una, care — durere — e tot mai rară astăzi. A fost un model de tată de familie, D-zeu l-a și răsplătit din belșug pentru această calitate... Înainte de-a muri a avut norocul să-și vadă pe doi din feciori ajunși la cele mai înalte posturi, cari sânt hărăzite unui cetățean al acestei țări. Exemplul lui de bun familist trebuie ridicat în ochii tuturor. Căci, într'adevăr, ceea ce lipsește educației noastre astăzi nu sânt reformele școlare, ci reforma familiei.

Franța favorizează Ungaria?

În cronicile aceste am insistat de-atâtea ori asupra atacurilor violente pe cari le îndreaptă socialiștii francezi împotriva Ungariei lui Bethlen, împotriva Ungariei reacționare și revanșarde. În Ungaria încă nu s'a înfăptuit reforma agrară, nici nu s'a introdus votul universal. În mijlocul unei Europe străbătute de entuziasmul vechiu al democratizării Ungaria perzistă să se mențină ca un bastion al aristocrației feudale. Iar marile țări apusene acordă totuși favoruri acestei Ungarii! Cu drept cuvânt socialiștii francezi protestează contra amănărilor fără sfârșit întru a se da Germaniei un ajutor mare, imediat, eficace printr'un credit important într'un ceas când Ungaria e pe cale să contracteze un împrumut dela aceleași țări

de 7 milioane lire sterline. Sub titlul „Un scandal“ ziarul socialist „Populaire“ scrie: „Sinistrul șef al guvernului fascist din Ungaria, contele Bethlen a anunțat într'o declarație, că el a primit știrea (semnării împrumutului). Opinia publică a țării acesteia va tolera acest scandal? Căci în realitate ar fi un scandal să se pună banul economiei franceze la dispoziția acelor cari prepară restaurarea Habsburgilor, acelor cari au fabricat falsele bancnote franceze și au așteptat mitralierele dela Saint-Gothard. Dealtfel acest împrumut va avea soarta împrumuturilor rusești. Se va permite să se îndeplinească această faimoasă escrocherie? Guvernul nostru înainte de a se angaja, trebuie să-și dea seama. Să știe, că nu va scăpa de răspunderi!“ Socialiștii francezi nu uită deci ce fel de regim este în Ungaria și-l persecută cu asprime. Alte popoare și alte partide decât cel socialdemocrat nu dovedesc aceeaș vigență salvatoare!

Un apostol al sănătății și al democrației: August Forel.

A murit vestitul pedagog August Forel. Cărțile sale sunt traduse în toate limbile și au pus într'un chip strălucitor marea problemă a igienei popoarelor. Născut dintr'o familie modestă de agricultor din Morges a funcționat ca medic la München și Viena, pânăce în 1879 a fost numit profesor de psihiatrie la universitatea din Zürich. Moare în vârstă de 83 ani, dupăce s'a făcut celebru prin contribuțiile sale pe terenul neuro-patologiei. N'a fost însă numai un savant de cabinet, ci un foarte devotat propagandist, psiholog și sociolog. Ura și combătea cu toată tăria cultul materialismului, iubirea de argint și militarismul. Un suflu cald de umanitate și democrație străbătea cărțile sale de sfaturi. S'a distins ca un șampion al mișcării antialcoolice internaționale, era partizan și observator al unei abstenențe totale. Încă din tinerețe era stăpănit de o caldă pasiune pentru studiul insectelor. A scris un frumos volum despre viața furnicilor din Elveția. Entomologist, anatomist (a cercetat anatomia creierului), psiholog și filozof August Forel este un exemplar rar al intelectualității contimporane. Numeroasele sale studii i-au atras simpatii din toate colțurile lumii. A fost sărbătorit cu prilejul aniversării sale de 70 și 80 de ani de cercuri largi ale științelor. Încărcat de glorie trece pragul acestei lumi unde și-a împlinit o superioară misiune umană.

Congresul Internaționalei socialiste.

Timp de două săptămâni Viena a dat ospitalitate unor manifestațiuni socialiste care a tras un număr de spectatori extraordinar de mare, de

peste 80.000 persoane. Viena imperială de altădată a devenit după revoluția din 1918 o adevărată metropolă a lumii socialiste. Primarul Seitz ajutat de consiliul municipal socialist a interpins lucrări edilitare gigantice. Felul cum s'a rezolvit problema construcțiilor pentru muncitori stârnește admirație mondială. Viena socialistă eclipează Viena imperială, întrece în grandoare, în frumuseță edilitară și în ameliorări sociale aproape tot ce s'a făcut aiurea pe aceste țărâmurii. Populația nevoiașe instalată la primărie a știut să creeze instituțiuni sociale de primul rang. Deaceea capitala republicei austriace atrage azi atâta lume. Și deaceea socialismul are aici cel mai larg câmp de manifestare, atât ca meetinguri, cât și ca sporturi și afirmări doctrinare. În cele două săptămâni ultime ale lunii Iulie a avut loc la Viena olimpiada muncitorească, întrecerile sportive cu un număr de 4000 jucători. Concomitent cu exercițiile gimnastice s'a convocat și Internaționala socialistă în congres anual sub presidenția lui Emil Vandervelde și în prezența veteranilor socialismului Carol Kautsky și Filippo Turati. Congresul a votat o foarte energică moțiune în favoarea dezarmării și pentru interzicerea fabricării munițiilor chimice și bacteriologice. S'a cerut apoi suprimarea forțelor aeriene cu caracter militar și instituirea unui control internațional în ce privește cheltuielile destinate înarmărilor. Fi-rește, că s'a făcut întinse declarații de principii și s'a atras atenția asupra șomajului din Germania care amenință cu tulburări ce nu vor putea fi localizate. Social-democrația evoluționistă, pacifistă, constructivă a crescut în vitalitatea ei de acțiune și ideologie după manifestațiile dela Viena.

Zeppelinul la Polul nordic.

Faimoasa aeronavă contele Zeppelin a succes întâiul său drum în regiunea polară de nord. Dr.-ul Eekener a condus personal dirijabilul pe bordul căruia a plecat o expediție științifică sub direcția profesorului rus Samoilovici, expert în cercetarea oceanului arctic unde a mai făcut explorări într'alte 14 călătorii anterioare. Zeppelinul a decolat la Friedrichshafen în dimineața zilei de 25 Iulie și a aterizat în Berlin în seara zilei de 30 Iulie, deci a sburat 6 zile oprindu-se în două locuri pentru aprovizionare. Nu s'au dat publicității constatările de caracter științific, se pare însă că s'au descoperit regiuni noi și s'au surprins înfățișări necunoscute ale arhipelagului de insule Francisc Iosif. Condițiile atmosferice n'au fost prea favorabile. Desigur, că aeronava va continua drumurile, dupăce e acum în posesia elemente-

lor de înfruntare a atmosferei. Submarinul „Nautilus“ a plecat în aceeași regiune. Iar deodată cu Zepelinul și-a făcut apariția spărgătorul de ghiță rusesc Malugin. Un obiectiv al călătoriei era și investigațiunea acelor părți de locuri pe unde se credea, că au răvășit Amundsen și grupul Alessandri din trecuta expediție a generalului Nobile. Cine știe dacă cele două vase cari mai stăruie acolo nu vor rezerva vre-o surpriză lumii, cu toată că nu ne facem iluzii! — Ușurința cu care aeronava dela Friedrichshafen pătrunde în văzduhuri atât de îndepărtate, dă lumii certitudinea, că ea e instrumentul cel mai înarmat, cel mai chemat să traverseze capătul globului terestru.

Aviația în slujba țării.

Cehoslovacia este o țară care s'a organizat foarte repede și temeinic. În 12 ani și-au dat o consolidare de stat vechiu. Câte lucruri nu poți să admiri, ce rapid e progresul social. Firește că la început era și acolo un anume pesimism, nu se așteptau cei cu răspundere, ca pentru industria chimică cea mai prețioasă se vor găsi ingineri cehi capabili să se angajeze. Inceputul cu încetul însă finanțele s'au consolidat și din sânul națiunii au ieșit la iveală tehnicienii foarte inițiați, cari au dispensat Cehoslovacia de apelul către specialiștii streini. Nu se putea ca această țară civilizată să nu dea toată atenția unei industriei atât de moderne și utile cum este avionul. Cu toate jertfele uzinele cehoslovace fabricări tipuri foarte bune. Aviația este pusă în slujba țării. Toți călătorii streini admiră perfecțiunea la care a ajuns poșta aeriană. Iată jurnalele. Nu e chiosc de gară în care să nu ai gazetele cele mai proaspete aduse de aeroplan! Și când te gândești cât de încet progresa la noi aviația aceasta civilă. Da, e ca și inexistentă. Nici cel puțin legătură dintre capitală și principalele orașe provinciale nu se face. Nu vedem aeroplan decât de paradă. Prea are la noi aviație un caracter exclusiv militarist. Greșeală și pagubă. Imensele cheltuieli cu aviația trebuie să-și dea coeficientul corespunzător de utilitate pentru țară. Aeronautica să fie pusă în serviciul de toate zilele al țării. Să lovim prin aviație primitivismul care ne izolează și ne împiedică să înaintăm!

Reforma agrară în Spania.

După ultimele convulsii sociale cari au dus la înlăturarea monarhiei absolutiste și la întronarea republicii socialist-democratice, s'au întezit studiile asupra Spaniei. Ce contraste sociale! Pe deoparte o monarhie hrăpăreată, îmbogățită în mod scandalos și o aristocrație latifundiară, iar de pe alta o pătură rurală primitivă, analfabetă, sără-

cită. Revista „Le Mois“ publică o simplă înfățișare a stărilor interne spaniole și destăinuște astfel faptul ce nu putea fi bănuit de către civilizația contemporană, că anume în Spania există teritorii cu 80% analfabeți. Sunt teritoriile agricole îndeosebi din sudul Spaniei, mai ales Andaluzia. Peste tot o cultură mai puternică nu există decât în Catalonia și țările bace, de aceea numai aici puteau să lucreze fermenții revoluționari. Conspirațiile împotriva monarhiei, guvernelor autocrate și mânăstirilor bogate, aici au luat naștere. Revoluția în Spania a fost pregătită de spiritele culte, de socialiștii curajoși, de republicanii convinși, de intelectualitatea universitară. Doar nu era de așteptat, ca ea să fie pusă la cale de către țărănimea nenorocită și fatalistă! Întâia nedreptate pe care trebuia s'o repare regimul socialist-republican trebuie să fie suprimarea latifundiilor. Proiectul de lege este gata. El va găsi în curând sancționarea. Cu toată dârza împotrivire a marilor proprietari. Ziarele aduc știrea că în disperarea lor latifundiarilor trimet delegații peste delegații pe capul guvernului, rugându-l să respecte sacrosanctitatea dreptului de proprietate. O delegație de peste 300 chiaburi a intervenit amenințând cu revoluția! Nu le va da mâna însă exploatorilor multi-secolari să reziste valului de reforme menite să pună Spania pe baze sănătoase. Socialiștii și reformatorii radicali vor pune pe lucrătorul de pământ în posesia lotului care să-i asigure o existență liberă și omenească, beneficiind de produsul integral al muncii.

Socialismul președintelui Masaryk

Actualul președinte al republicii cehoslovace a fost unul dintre cercetătorii cei mai pasionați ai problemelor sociale. Ca filosof și ca deputat în parlamentul austriac a gândit și acționat în sensul marxismului adaptat la nevoile națiunii cehoslovace. Asupra marxismului a publicat un studiu mare. În fața alegătorilor săi dela Mezirici Valaque a declarat în 1907: „Eu sunt de sentiment nu numai social, ci, o spun fără echivocuri, socialist“. Nu e de mirare deci, că el a militat în lunga sa acțiune de scriitor, profesor universitar și revoluționar pentru socializarea politicii, instrucției științii, și că încă în 1897 a fost unul dintre fondatorii Academiei uvriere organizate în cadrul partidului social-democrat cehoslovac. Sunt frumoase aprecierile sale asupra muncitorului manual, care merită tot atâta considerație ca și cel intelectual, căci gândește tot așa de just, iar faptele sale au valoarea cel puțin egală activităților celui din urmă. Numeroasele idei socialiste pe cari le-a profesat o viață întreagă sunt spicuite într'un volum al sece-

tarului general Evzen Stern dela Institutul social al republicii cehoslovace (Le socialisme de Masaryk, editat în Bruxelles). De îndată ce a fost proclamat președinte al republicii a căutat să transforme în fapte ideologia sa. A și declarat, că niciodată de acolo de sus, din palatul Hradcany nu va înceta să activeze în sensul ideilor sale: „Fiți siguri, că atunci când voi locui acolo sus, gândurile, inima mea vor fi aici jos“. Avântul și progresul democrat al Cehoslovaciei a primit de sus un „rîm“ susținut, puternic, generator. Gândirea profundă și democrată a splendorii personalității trebuia să aibe o binefăcătoare înrăurire asupra organizării rapide a republicii cehoslovace.

Iarăși Școala de Arte Frumoase din Cluj.

Cultura românească trăește o zodie nenorocită. Instituții peste instituții se sufocă din lipsă de fonduri, sau își dau duhul, abia la începutul activității lor.

Svonuri despre desființarea Școlii de Arte Frumoase a Clujului, au început iarăși să circule cu insistență. O confirmare oficială a lor n'a venit încă, dar la ce nu te poți aștepta în aceste vremuri blestemate? Presa locală s'a alarmat de svonuri și a sărit călduros în apărarea instituției. Noi nu putem decât să-i ne alăturăm. La apariția ei am salutat această instituție cu entuziasm, iar de atunci încoace i-am urmărit cu interes activitatea. Am văzut în întemeierea ei deschiderea unei noi epoci în dezvoltarea culturii românești în acest colț de țară.

Școala merită să trăiască pentru că s'a dovedit de o urgentă necesitate. Umplea un gol simțitor. Cu toate împrejurările grele între cari a trăit, a avut o populație școlară surprinzătoare pentru o instituție de felul ei. Numărul elevilor a variat între 80 și 100. În privința activității e de ajuns, cred să amintesc că numeroși dintre elevi au fost admiși la Salonul Oficial dela București, iar în coloniile de vară se disting printre cei dintâiu.

În cursul anului trecut, prin scăderea subvenției și așa neîndestulătoare, școala a primit o lovitură mortală. Va primi-o și pe cea de grație din partea unui guvern care-și spune guvern de elite? Nu putem să credem.

Red.

Răspândiți
revista
»SOCIETATEA
DE MÂINE«